

Laura Rissanen

ARJEN ASKAREET

Vanhempien ja lasten yhteiselle tekemiselle antamat merkitykset

**Pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2004
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Rissanen, Laura. ARJEN ASKAREET. VANHEMPIEN JA LASTEN YHTEISELLE TEKEMISELLE ANTAMAT MERKITYKSET. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos, 2004. 128 sivua. Julkaisematon.

Tutkimuksessa selvitettiin 1. ja 2. luokkalaisten lasten ja heidän vanhempiensa yhteistä tekemistä arkielämässä sekä lasten osallistumista kotitöihin. Tekemiseen liittyen vanhemmat ja lapset pohtivat yhteisen tekemisen merkitystä lapselle ja vanhemmalle. Tutkimuksen avulla haluttiin saada selville laadullisen tutkimusotteen keinoin perheiden, erityisesti lasten, näkemykset heidän omasta elämästään julkisuudessa vallalla olevan asiantuntijuuskeskustelun rinnalle.

Tutkimuksessa oli mukana kahdeksan perhettä, joista haastateltiin teemahaastatteluin sekä lasta että hänen molempia vanhempiaan. Vanhemmat haastateltiin parihaastatteluin ja lapset yksittäin. Ensimmäisellä luokalla olevia lapsia oli 6 ja toista luokkaa käyviä 2. Yhteensä haastateltavina oli 3 tyttöä ja 5 poikaa sekä 8 isää ja 8 äitiä. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla, jolloin esiin nousseet teemat kuvasivat yhteisen tekemisen eri muotoja sekä yhdessäoloon liitettyjä merkityksiä. Keskeisimmät tulokset osoittivat, että yhteinen tekeminen oli yleisimmin tavallista, lähinnä kotiin liittyvää puuhastelua, kuten esimerkiksi koti- ja pihatöitä, ulkoilua ja urheilua, iltatoimiin liittyvää lukemista tai kädentaitoja. Mieluisaksi tekemiseksi koettiin kutakuinkin samat asiat kuin mitä yleensäkin tehtiin keskenään. Tekemisen suhteen oli jonkin verran eroa vanhemman sukupuolen mukaan. Yhteistä tekemistä rajoittivat vanhemman työ, perheen muut lapset sekä lapsen kaverit. Lisäksi vanhemman tai lapsen kiinnostuksen puute tai mieliala saattoi olla esteenä tekemiselle. Lapsen mukana oleminen kotitöissä vaihteli perhekohtaisesti tekemisen määrän tai säännöllisyyden suhteen. Lapsi oli mukana jokaisessa perheessä säännöllisesti vähintään yhdessä kotityössä.

Yhteiseen tekemiseen liitetyt merkitykset kertoivat puolestaan tekemisen tärkeydestä sekä lapsen että vanhemman kannalta. Tekemisestä koettiin saatavan mielihyvää puolin ja toisin esimerkiksi kokemalla itsensä tärkeäksi, kun toisella on halua olla toisen kanssa. Lapsen liittyen yhteisen tekemisen uskottiin vaikuttavan hänen elämäänsä tällä hetkellä ja tulevaisuudessa mm. kehittämällä vuorovaikutustaitoja, harjaannuttamalla erilaisia käytännöntaitoja, kuten kotitöitä, sekä opettamalla vastuunottoa itsestä ja muista. Vanhempaan liittyen yhteisen tekemisen uskottiin auttavan aikuista tuntemaan lastaan sekä ylipäättään vaikuttavan aikuiseen ihmisenä.

Tutkimuksen perusteella voi päätellä, ettei yhteisen tekemisen tarvitse olla erikoista tehdäkseen lapsen tai vanhemman tyytyväiseksi. Lisäksi tulokset kertovat, että erityisesti vanhemmat ymmärtävät ainakin osittain yhteiseen tekemiseen sekä lapsen mukanaoloon kotitöissä sisältyvän kasvattavan merkityksen sekä lapsen että vanhemman kannalta. Tulokset osoittavat, että vaikka yhteiseen tekemiseen ei olla aivan tyytyväisiä, ei sen suhteen olla kovin huolestuneitakaan.

Avainsanat: arki, yhteinen tekeminen, merkitys, arkielämä, lapset, vanhemmat, perhe, kotityö

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	6
2 ARKIELÄMÄÄ ETSIMÄSSÄ.....	8
2.1 Arkielämän määrittelemisen vaikeus	8
2.2 Elämää myöhäismodernissa yhteiskunnassa	9
3 VANHEMMUUS MUUTOKSESSA	11
3.1 Perheiden monimuotoistuminen.....	11
3.2 Vanhemmuuden ulottuvuuksia.....	13
3.2.1 Oman vanhemmuuden taustatekijöitä	13
3.2.2 Isyyden kirjo.....	16
3.2.3 Äitinä myöhäismodernissa	20
3.3 Vanhemmuuden jakaminen.....	24
4 PERHEIDEN ARKI TUTKIMUKSISSA.....	26
4.1 Perheen ja työn yhteensovittaminen.....	26
4.2 Yhteisen tekemisen aika	28
4.3 Arkipäivän toimintojen vaihteellisuus	30
4.4 Yhdessä tehtäviä asioita	32
5 LAPSI PERHEENSÄ JÄSENEENÄ	36
5.1 Lapsi oman elämänsä kertojana	36
5.2 Lasten arki.....	37
5.3 Lapset kotitöihin osallistujina	42
6 MERKITYSTEN RAKENTUMINEN	44
6.1 Yleisiä ja yksityisiä merkityksiä	44

6.2 Kasvatukseen sisältyvien merkitysten tiedostaminen.....	45
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	48
7.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat.....	48
7.2 Tutkimusote.....	49
7.3 Tutkimuskohteen kuvaus	51
7.4 Aineiston hankinta.....	53
7.4.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	53
7.4.2 Teemahaastattelun toteutuminen.....	54
7.4.3 Lasten haastattelemisen	56
7.5 Aineiston analyysi.....	57
8 YHTEISEN TEKEMISEN LÄHTÖKOHTIA.....	61
8.1 Arkielämä ja toistuvat rutiinit	61
8.2 Yhdessä tekemisen tärkeys	65
8.3 Yhteisen tekemisen rajoittajia	67
9 LAPSEN JA VANHEMMAN YHTEINEN TEKEMINEN	70
9.1 Lapsen ja isän tekeminen	70
9.1.1 Kertojana lapsi.....	70
9.1.2 Kertojana isä.....	71
9.2 Lapsen ja äidin tekeminen.....	73
9.2.1 Kertojana lapsi.....	73
9.2.2 Kertojana äiti.....	76
9.3 Lasten ja vanhempien näkemysten vertailu tekemisen suhteen.....	79
10 YHTEISEN TEKEMISEN MERKITYKSET	83
10.1 Lasten kannalta lasten kertomana	83
10.2 Lasten kannalta vanhempien näkökulmasta	84
10.3 Vanhempien kannalta lasten näkökulmasta	88

10.4 Vanhempien kannalta heidän itsensä näkökulmasta	89
11 KOTITÖIDEN OSUUS YHTEISESSÄ TEKEMISESSÄ	94
11.1 Lapsi kotitöiden tekijänä	94
11.2 Lapsen osallistumista kannustavia tai ehkäiseviä tekijöitä	102
11.3 Kotitöihin liitetyjä merkityksiä	105
12 JOHTOPÄÄTÖKSET	107
12.1 Tutkimustulosten yhteenveto	107
12.2 Tutkimuksen arviointi	115
12.3 Tulosten soveltaminen ja jatkotutkimusaiheet	119
LÄHTEET	120
LIITTEET	126
LIITE 1: Teemahaastattelurunko vanhemmille	126
LIITE 2: Teemahaastattelurunko lapsille	127
LIITE 3: Kuka tekee seuraavat asiat useimmin perheessä -lomake	128

1 JOHDANTO

Vanhemmuuteen ja perheeseen liittyvät asiat ovat esillä julkisuudessa säännöllisesti. 2000-luvun alkupuolen julkisissa keskusteluissa on herätelty vanhempia, kasvatusalan ammattilaisia ja poliittisia päättäjiä miettimään, voiko yhteisen tekemisen korvata ns. laatuajalla lapsen kanssa vai onko yhteinen arkielämä tavallisine tekemisineen sittenkin parempi vaihtoehto? Esillä on ollut jopa näkemys vanhemmuuden katoamisesta. Kinnusen ja Maunon (2002) mukaan on osoitettu, ettei lasten ja vanhempien yhteistä ajanmäärää voi korvata sen laadulla. Harvoin hetkiin panostaminen ei voi korvata lapselle vanhemman poissaoloa ja sen vaikutuksia. Sen sijaan yhteiset arkipäiväiset tekemiset mahdollistavat lapsen kuuntelemisen sekä luovat huolenpidon ja turvallisuuden ilmapii-riä, mikä on tärkeää lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta. (Kinnunen & Mauno 2002, 105.)

Keskustelua perheiden elämästä on leimannut asiantuntijavaltaisuus (Hoikkala 1993, 47). Tästä johtuen julkinen kuva suomalaisten perheiden tilasta on voinut saada ongelmallisemman kuvan kuin se on todellisuudessa, sillä asiantuntijat kohtaavat työssään usein perheitä, joilla on ongelmia (Paajanen 2001, 88). Sen sijaan tavallisten, arkielämän kanssa kamppailevien vanhempien kokemukset perheen pyörittämisestä saavat harvemmin sijaa perheitä koskevassa keskustelussa. Nimenomaan heidän ääntänsä kaivattaisiin kasvatustieteeseen, sillä vanhemmat ovat parhaita asiantuntijoita lastaan koskevissa asioissa. Vielä harvemmin on kysytty lasten omaa mielipidettä asioihin. Esimerkiksi lasten vapaa-ajanviettoa selvitettiin vanhempien näkökulmasta (ks. Paajanen 2001).

Eräs keskustelua aiheuttanut asia on ollut lasten kotitöihin osallistuminen. Haverinen on todennut, että lasten ja vanhempien yhteiset kotoiset arkiaskareet, kuten siivous, leipominen, ruoanlaitto ja vaikkapa pienet korjaushommat, on kasvattavassa merkityksessä unohdettu. Lasten kasvamisessa ja kasvattamisessa muodikkaita ja suosittuja harrastuksia tärkeämpää on kuitenkin koko perheen kiiretön yhdessä oleminen. Kun lapsen kanssa leivotaan, voidaan siinä samalla keskustella lapsen mieltä askarruttavista asioista. Toisaalta kotien elämä on erilaistunut parin viimeisen vuosikymmenen aikana, joten on koteja, joissa arkiaskareita tehdään yhdessä sekä koteja, joissa kotona käydään vain

nukkumassa. (Kapiainen 2001.) Myöhäismodernissa vanhemmuuskeskustelun yksi huolestumisen aihe onkin vanhempien vastuuttomuus ja ajanpuute perheelle. Keskustelua käydään siitä, että nykypäivän vanhemmat eivät osaa enää olla lastensa kanssa ja viettää aikaa heidän kanssaan. (Katvala 2001, 100.)

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on antaa puheenvuoro tavallisille lapsiperheille. Perheet saavat kertoa omat näkemyksensä vanhempien ja lasten yhteisestä tekemisestä. Mitä vanhemmat ja lapset tekevät yhdessä silloin, kun ovat kotona? Kuuluvatko erilaiset kotityöt kuten keittiö- ja pihatyöt tai siivoaminen myös lasten vastuulle? Koetaanko yhteinen tekeminen tärkeäksi ja minkä vuoksi? Tiedostavatko vanhemmat ja lapset yhteisen tekemisen merkityksen heille itselleen? Tutkimuksessa äänensä saa kuuluville kahdeksan kaupunkilaisperhettä, joissa on 1. tai 2. luokalla oleva lapsi. Aineisto kerätään teemahaastatteluin, joissa vanhempia haastatellaan pareittain ja lapsia yksitellen. Saatuja tuloksia vertaillaan yleisesti lasten ja vanhempien kesken sekä kotitöiden osalta perhekohtaisesti.

Seuraava Porion (1992) runo johdattaa lukijan tutkimuksen aihepiiriin kuvaamalla erästä arkipäiväistä tilannetta.

*Mitä jos antaisinkin
kaiken sotkun
tiskin
epäjärjestyksen
olla
Jospa löytäisin
jotain oleellista –
lapseni
tässä ja nyt
kun olemme olleet päivän erossa*

*Jos käyttäisin aikani ja voimani
oleellisempaan
kun kaikkea ei kuitenkaan ehdi*

*Voisimmehan yhdessä lasten kanssa
etsiä jotain syötävää jääkaapista
kun nälkä yllättää
tiskata kun yhtään puhdasta lautasta ei enää ole
ja korjata pois tavarat
kun niihin alkaa kompastua*

2 ARKIELÄMÄÄ ETSIMÄSSÄ

2.1 Arkielämän määrittelemisen vaikeus

Arkielämä on jokaiselle ihmiselle tuttu käsite, sillä se osa päivittäistä elämää. Elämme arjessa. Kun käsitettä pohtii tarkemmin, huomaa, ettei sen määrittelemisen ole helppoa. Käytetyt termit, kuten arki, arkielämä ja jokapäiväinen maailma, osoittavat, että arkielämästä puhutaan useissa yhteyksissä, mutta ei selvästi määritellä mitä käsitteellä kulloinkin tarkoitetaan. Salmi (1991) huomauttaa, että tästä johtuen arkielämä voi käsitteenä olla hahmoton möhkäle kattaessaan koko ihmisen elämän pitäen sisällään mitä tahansa, jolloin se ei ilmaise mitään (ks. Räsänen 1994, 18). Toisaalta arki voidaan käsitellä tieteellisissä tutkimuksissa ja arkiajattelussa rutiiniksi, joka toistuu samanlaisena päivästä toiseen ja jota on siitä syystä vaikea muuttaa. (Salmi 1991, 238–239.) Siitä huolimatta rutiineista on hyötyä, sillä ne vapauttavat ihmisen pysyvistä epävarmuudesta ja epäilystä (Lüdtke 1995, 4). Arkielämä käsitteenä on usein liitetty koskemaan vain työelämää, joten siinä mielessäkin sen käyttö on ongelmallinen perhe-elämän, elinympäristön ja sosiaalisten suhteiden tutkimisessa (Virtanen 1994, 60–61).

Salmi (1991) on havainnut neljä tapaa määritellä arkielämää. Ensimmäisen määrittelytavan mukaan *arki nähdään vastakohtana ei-arjelle* (ks. Lüdtke 1995, 5). Määrittelytapa on kuitenkin ongelmallinen, sillä ei-arkiset tapahtumat ovat eritasoisia. Toisaalta tämän mukaan arkielämä olisi erityinen elämän osa-alue. Määrittelyn sisällä on myös erilaisia näkemyksiä, joissa arkielämään liitetään kuuluviksi myös epätavalliset tapahtumat ja juhlapäivät, kuten rakastuminen tai lapsen syntyminen, jotka muuttuvat ajan kuluessa osaksi arkielämää. (Salmi 1991, 239.)

Toisen näkemyksen mukaan *arki voidaan nähdä uusintamisen alueena* (Heller 1984, 3; Salmi 1991, 239). Jokapäiväinen elämä on muutakin kuin toistuvaa kamppailua arkielämän karikoissa, sillä historialliset muutokset ovat linkittyneet arkielämässä tapahtuneisiin muutoksiin (Lüdtke 1995, 6). Kolmannen näkemystavan mukaan *arkea on tarkasteltu rutiineina*, jotka toistuvat samanlaisina päivästä toiseen, kuten esimerkiksi lastenhoito, ruoanlaitto ja muut kotityöt (ks. Räsänen 1994, 18). Mikään kolmesta määrit-

telytavasta ei yksinään ole riittävä kuvaamaan ihmisen elämää kokonaisuutena, jota hän itse kykenee muokkaamaan. Tällöin arkielämää on pyritty määrittelemään *holistisena* käsitteenä, jossa on kyse tavallisten ihmisten toistuvista toiminnoista ihmisen läheisillä elämänalueilla. (Salmi 1991, 239–241.)

Korvela (1997) kieltäytyy pitämästä arkipäivän elämää vain merkityksettöminä, toistettavina rutiineina. Arkielämä on muutakin kuin rutiininomaista toimintaa, sillä siihen sisältyy luovuutta, itsestään selvää uusiutumista (self evident recurrence), jatkuvaa pohdintaa sekä ongelmien kuvailua ja ratkaisua. Esimerkiksi lapsen kasvattaminen edellyttää paitsi rutiinien noudattamista myös niiden rikkomista ja uudelleen luomista yhtä hyvin kuin itsestään selvien näkökohtien kyseenalaistamista, reflektointia sekä havaittua ja siirrettyä todellisuutta. (Korvela 1997, 5.) Perhe-elämän yhteydessä tarkasteltuna arkielämänä pidetään toistuvaa toimintaa sekä elämää, jota perheet elävät joka päivä. Siihen sisältyvät silloin kaikki viikonpäivät, erityiset tapahtumat, rutiinit ja luovuus kuten myös toistot ja poikkeukset. Tiivistetysti sanoen se on aikaa, jota perheenjäsenet viettävät kotona, työssä, koulussa tai päivähoitopaikassa. (Korvela 1997, 5.)

Tässä tutkimuksessa arkielämä käsitetään lähinnä Korvelan (1997) määritelmän mukaisesti jokapäiväiseksi toiminnaksi kotiympäristössä, jossa yhdistyy myös Salmen (1991) näkemys holistisesta arkielämän määrittelystä. Arkielämä sisältää kaiken päivittäisen toiminnan, johon yksilöllä on itsellään mahdollisuus vaikuttaa muuttamalla ja rikkomalla rutiineja. Tämän tutkimuksen kannalta keskitytään vain yhteen arkielämän siivuun, lasten ja vanhempien yhteiseen tekemiseen kotioloissa. Arkipäivän elämän tutkimisen tekee kiinnostavaksi arjen kaksoisluonne, sillä toisaalta päivittäisissä valinnoissa toistetaan kulttuurin perusteemoja ja -arvoja, mutta samanaikaisesti myös muutetaan niitä. Rutiinit ja vaihtoehtoiset toimintatavat kulkevat arjessa rinnakkain. (Piela 1991, 4.)

2.2 Elämää myöhäismodernissa yhteiskunnassa

Myöhäismodernin elämälle on tyypillistä tietynlainen satunnaisuus ja epävarmuus. Aiemminkin elämänympäristöä on ollut vaikea ennakoida, mutta myöhäismodernissa ennakoimattomuuden lähteet ja syyt ovat muuttuneet. Inhimillisen tiedon lisääntyminen on johtanut vakiintuneiden kehityssuuntien katkeamiseen ja uusien löytämiseen. (Beck, Giddens & Lash 1995, 250.) Ihmiset joutuvat suunnittelemaan, laatimaan, sovittamaan

ja luomaan oman elämäkertansa. Myöhäismodernissa heillä on mahdollisuus järjestää elämänsä perinteisistä malleista poikkeaviksi hyvinvointivaltion yleisten olosuhteiden asettamien rajojen puitteissa. Toisaalta mahdollisuudet voidaan nähdä pakkona löytää ja keksiä uusia tapoja järjestää oma elämänsä, sillä perinteisiä malleja elämänrakentamiseksi ei enää ole. Elämäkerran luomisen ohella ihmisen on myös rakennettava ihmishuoneverkostoja, jotka muuttuvat mieltymysten ja elämänvaiheiden myötä. Perinteiset avioliitto- ja perhemuodot ovat myöhäismodernissa päätöksentekoa vaativia asioita ja siitä syystä myös henkilökohtaisia riskejä sisältäviä. (Beck ym. 1995, 27–29.)

Beck ym. (1995) käyttävät käsitettä negatiiviset mallit pohtiessaan esimerkiksi myöhäismodernissa perhe-elämään liitettyjä odotuksia, jotka murtavat aikaisemmin vallinneen perheyhteyden. Aikaisemmin sukupuoliroolit velvoittivat naisen huolehtimaan kodista ja lapsista miehen vastatessa perheen elättämisestä. Toisaalta nämä velvoitteet rajasivat molempien vanhempien liikkumatilaa, mutta velvoittivat ja pakottivat samanaikaisesti ihmisiä yhteisyyteen. Myöhäismodernissa naisilta odotetaan omaa työuraa, jotta he olisivat taloudellisesti itsenäisiä. Tämä malli murtaa vallinneen yhteisyyden, sillä se pakottaa miehen ja naisen toimimaan yksilönä ja oman elämäkertansa laatijana. (Beck ym. 1995, 29–30.)

Beck (1992, 21) tarkastelee myöhäismodernia riskiyhteiskuntana. Riski voidaan kuvata järjestelmällisenä tapana käsitellä vaaroja ja epävarmuutta, jonka modernisaatio on itse aiheuttanut ja tuonut esille. Toisaalta riskit kertovat mitä ei tule tehdä, mutta eivät sitä, mitä tulisi tehdä (Beck ym. 1995, 22). Perhe-elämässä tämä näkyy esimerkiksi siinä, että ristiriidat perheen sisällä syntyvät erilaisista valinnanmahdollisuuksista kuten koti- töiden ja lastenhoidon jakamisesta. Perinteiset perheroolit eivät enää sido miestä ja naista kuten aikaisemmin, vaan tärkeämpänä pidetään oman elämän etsimistä, jolloin sukupuolisidonnaiset odotukset heikentyvät. Mahdollisuudet ovat kuitenkin aina sidoksissa instituutioihin, sillä esimerkiksi työajat ja päivähoiton järjestäminen vaikuttavat vanhempien henkilökohtaisten toiveiden täyttymiseen. (Beck 1992, 105.)

3 VANHEMMUUS MUUTOKSESSA

3.1 Perheiden monimuotoistuminen

Vanhempien ja lasten yhteinen tekeminen on sidoksissa perheeseen ja vanhemmuuteen. Erilaiset perhemuodot sekä vanhemman ja lapsen persoonalliset piirteet määrittävät, millaista tekemistä aikuisen ja lapsen välille muodostuu. Ymmärtääkseen yksittäisen vanhemman toimintatapoja on tarpeen tarkastella perhettä ja vanhemmuutta laajemmasta näkökulmasta. On tosin huomattava, että perhettä ei pidetä muuttumattomana, vaan se on muuttunut yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten kuten kaupungistumisen ja naisten työssäkäynnin myötä. Toisinaan perheessä tapahtuvat muutokset ovat itsessään saaneet aikaan muutoksia julkisissa periaatteissa ja huolenpidossa. Perhe haluttaisiin kuitenkin pitää ulkopuolella taloudessa, markkinavoimissa ja teknologiassa tapahtuneista muutoksista, ja nähdä perhe pysyvänä instituutiona, jonka ei tulisi muuttua. Tästä huolimatta perhe on muutoksessa, sillä vaikka perhe perustetaan, naimisiinmenon ikä on noussut, lapsia hankitaan vähemmän kuin aikaisemmin ja vanhemmiksi tullaan myöhemmällä iällä. Normatiivinen malli kahden avioliitossa olevan vanhemman ja heidän lastensa muodostamasta ydinperheestä on menettänyt mahtinsa. (Silva & Smart 1999, 1–4.) Naimisissa oloa ei myöskään enää pidetä taustalla olevana itsestään selvyytenä, kun puhutaan isänä ja äitinä olemisesta (Huttunen 2001, 49). Beck (1992, 119) huomauttaa, että mikään perhemalli ei korvaa tulevaisuudessa toista, vaan erilaiset perhemuodot esiintyvät rinnakkain ja eri aikoina ihmisen elämän aikana.

Perinteisesti perheet on jaettu ydinperheisiin, suurperheisiin/laajennettuihin perheisiin ja uusperheisiin, joihin jokaiseen sisältyy alaryhmiä. Perhemuotojen yksioikoisuus on saanut aikaan kriittistä keskustelua. Forsbergin (1994, 6–7) tutkimuksen mukaan perhekeskustelun hallitsevana teemana on ollut yksiselitteisen perhekäsityksen arvostelu. Perhe tulisi käsittää tutkimuksessa aikaisempaa moniulotteisemmin, sillä ei ole olemassa sellaista ilmiötä, jota voisi itsestään selvästi nimittää perheeksi, maailmanlaajuisesti instituutioksi. Perheellä on ylipäätään erilaisia merkityksiä riippuen siitä, kenen perheenjäsenen näkökulmasta asiaa tarkastellaan (Ritala-Koskinen 2001, 41). Puhutaan myös perheen käsitteen murenemisestä, sillä aikaisemmat perhemuotoihin liittyvät mielikuvat

ovat menettämässä yhteyttään todellisuuteen. Siitä huolimatta eläminen perheissä on edelleen yleistä ja kestävä, vaikka perhe ilmenee yhä monimuotoisempana ilmiönä. (Takala 1994, 8–9.)

Vaikka perheen määrittely on yhä subjektiivisempaa, on perheellä perustehtäviä, kuten huolenpito ja velvollisuudet toisia jäseniä kohtaan, jotka sitovat yhä edelleen ihmisiä toisiinsa. (Silva & Smart 1999, 4–7.) Toisaalta Gerris (1994, 146–147) huomauttaa, että perheet vastaavat suureksi osaksi sellaisista tehtävistä, kuten esimerkiksi koulutuksellisesta suuntautumisesta, sosialisatiosta ja turvallisuudesta, joiden aikaisemmin katsottiin kuuluvan yhteiskunnan hoidettaviksi. Nämä tehtävät pitävät omalta osaltaan yllä perheen yksityisyyttä, vaikka yksityisyys näyttäytyy nykyisin mutkikkaampana kuin agraariyhteiskunnan aikaan (Marin 1994, 18).

Korhonen (1999) pitää Gerrisin (1994) ja Marinin (1994) tavoin ilmeisenä sitä, että se mitä perhepiirissä tapahtuu, ei ole enää perheen oma asia. Vanhemmuudesta kuten kasvatuksestakin on tullut julkinen asia. Vanhempien on peilattava omia arvojaan, ihanteitaan ja toimintatapojaan kasvatusalan ammattilaisten pyrkimyksiin. Perheen ohella lapsen sosiaalistumiseen yhteiskunnan jäseneksi vaikuttavat myös vertaisryhmät sekä kulttuuriteollisuuden tavara- ja idolituotanto. Jotta vanhemmat voivat vaikuttaa lapsensa elämisen edellytyksiin, tulee heidän olla tietoisia toisten vaikuttamispyrkimyksistä. (Korhonen 1999, 31.)

2000-luvulle tultaessa länsimaisten ihmisten elämäntyyli ei ole ennalta määrätty, joten perhesuhteet on mahdollista luoda joustaviksi. Perheen muoto ei ole ennalta määrätty, vaan perheenjäsenet tekevät itse omanlaisensa perheen. Perhesuhteet, äiti, isä, lapsi, saavat muotonsa perheenjäsenten välisistä suhteista, eivät ulkoapäin annettuina. Tällöin perheenjäsenten luomat perheikäytännöt saattavat kuitenkin aiheuttaa jännitteitä ympäröivän yhteiskunnan ja perheen välille, sillä vanhemmuus on edelleen kiinteästi yhteydessä ympäröivään kulttuuriin sekä toisaalta myös perheenjäsenten aikaisempiin elämäntilanteisiin. (Arendell 1997, 4–5; Marin 1994, 18; Silva & Smart 1999, 4–7.) Samalla kun perhe-elämä ja vanhemmuuden mallit ovat tulleet yhä joustavammiksi ja henkilökohtaisesti päätettäviksi, perheiden koossapysyminen ja arkivanhemmuuden säilyminen on muuttunut yhä epävarmimmaksi. Mies ja nainen, isä ja äiti, näkevät van-

hemmuuden osana omaa elämänsuunnitelmaa, eivät koko elämän sisältönä. (Huttunen 2001, 36–39.)

Björnberg (1992a, 6–7) huomauttaa, että yksilöllisyydellä ja itsensä toteuttamisella on kääntöpuolensa, sillä yksilö on tullut yhä enemmän riippuvaiseksi sosiaalisista instituutioista kuten työmarkkinoista ja koulutusjärjestelmästä, jolloin perheenjäsenten elämään voidaan puuttua yhä useammin ulkoa käsin (ks. myös Marin 1994, 18). Morgan (1999, 11–20) toteaa, että perhettä tulisikin tarkastella osana sen jäsenten ja kodin ulkopuolista maailmaa, sillä perheys (family practices) on keskeinen osa yhteiskuntaa.

3.2 Vanhemmuuden ulottuvuuksia

3.2.1 Oman vanhemmuuden taustatekijöitä

Lasten kasvatusta ja siten myös vanhempana oleminen ovat sidoksissa omien vanhempien kasvatuskäytäntöihin. Omilta vanhemmilta sisäistetyt vanhemmuuden mallit ovat melko vahvoja ja kietoutuneita syvälle ihmisen ajatuksiin. Vanhemmilta omaksuttua mallia voi olla vaikea muuttaa, sillä se on ainoa läpikotaisin tunnettu toimintatapa arkipäivän käytännöissä. Siitä huolimatta ihmisillä on ihannekuva koskien omaa tulevaa vanhemmuuttaan, joka usein poikkeaa kotoa saadusta mallista. (Nurminen & Roos 1992, 124–125.) Jokinen (1996, 44) esittää näkökulman, jossa omien vanhempien toimintaa ei pohdita suhteessa omaan vanhemmuuteen. Hänen aineistossa kirjoitusten äidit joko vaikenivat tai mainitsivat hankalasti tulkittavissa olevasti omasta lapsuudestaan tai omista vanhemmistaan. Kahdenkymmenenkuuden kotityötekstin joukossa yhdessä mainittiin vanhempien mallin toistaminen, kuudessa kirjoituksessa äiti halusi toimia toisin kuin omat vanhempansa.

Korhonen (1996) on puolestaan omassa tutkimuksessaan löytänyt lapsuuden äitien kuvauksissa samankaltaisuutta verrattuna siihen, miten naiset kuvaavat itseään äiteinä. Äidit kasvattavat tyttäriä, joilla on kykyä äitiyteen, joten äitiys uusintaa itse itseään. Kasvatuksessa on hänen mukaansa havaittavissa kaksi eri tietä, joko kasvatuksen jatkuvuus tai katkos. Naiset seurasivat Korhosen tutkimuksessa oman äitinsä myönteistä kasvatustyyliä todennäköisemmin kuin neutraalia tai kielteistä. Katkos lapsuuden äidin ja

oman äitiyden välillä näkyi selvimmin pelottavien äitien tyttärillä. Tyttäret eivät halunneet jatkaa kasvatuksessaan äidin dominoivaa asennetta. (Korhonen 1996, 16.)

Katvala (2001) näkee omilta vanhemmilta siirtyvän vanhemmuusmallin osoittamisen monimutkaisena ilmiönä, jota ei voi osoittaa jatkuneen tietyn reitin, esimerkiksi äidiltä tyttärelle, kautta. Vanhempien kasvatusmallin jatkuvuus tai katkeaminen on hänen mukaansa monitahoinen ilmiö, johon vaikuttavat ihmisen itsensä lisäksi myös erilaiset yhteiskunnan ja kulttuurin tahot sekä välillisesti että välittömästi. (Katvala 2001, 23.)

Vanhemmuuden toteuttaminen voidaan ratkaista kolmella, toistensa kanssa limittäisellä tavalla. Vanhemmuus ja perhe-elämä saatetaan *lykätä* toistaiseksi, sillä yksilöllisiä ratkaisuja ja päätöksiä pidetään perhe-elämää merkityksellisempänä. Lapsia ei hankita, sillä heidän uskotaan haittaavan työntekoa, joka nähdään tärkeimpänä elämänalueena. *Symmetrisen mallin* omaksunut pari luo yhdessä oman vanhemmuusmallinsa hyläten lapsuuden kodeista omaksutut mallit. Vaikka työ on tärkeää, perhe-elämä on kuitenkin etusijalla. Elämä on jaksottaista, sillä esimerkiksi työtilanteen mukaan jompikumpi vanhemmista vastaa perheen arjen pyörittämisestä. Omien vanhempien mallin sisäistäneet vanhemmat toimivat *perinteisen vanhemmuusmallin* mukaan, jolloin nainen vastaa perheen hoidosta miehen huolehtiessa suurimmaksi osaksi perheen elättämisestä. Mikään malleista ei välttämättä ole läpi elämän kestävä, joten vanhemmuus muotoutuu elämäntilanteiden mukaan. (Nurminen & Roos 1992, 133–137.)

Vanhemmuutta voidaan tarkastella myös biologisesta, sosiaalisesta ja psykologisesta ulottuvuudesta käsin. *Biologisella vanhemmuudella* tarkoitetaan lapsen geneettistä vanhempaa. Lapsen sosiaalinen identiteetti eli yhteiskunnan, kansakunnan ja ryhmän jäsenyyteen liittyvät piirteet ja oikeudet määräytyvät puolestaan *sosiaalisen vanhemman* eli lapsen kanssa asuvan aikuisen kautta. Lapsen psykologisen identiteetin syntyminen määrittyy lapsen älyllistä, sosiaalista, moraalista ja fyysistä kehitystä tukevan aikuisen toimintojen kautta. Tällaista, lapsen kokonaisvaltaista kehitystä tukevaa vanhemmuutta, sanotaan *psykologiseksi vanhemmuudeksi*. Perinteisessä ydinperheessä nämä vanhemmuuden kolme ulottuvuutta ovat osittain päällekkäisiä. Sen sijaan perheiden monimuotoistuesssa, on aihetta pohtia, erotetaanko biologinen vanhemmuus sosiaalisesta ja psykologisesta vanhemmuudesta? Lapsi ja aikuinen voivat muodostaa molemmin puolisen kiintymyssuhteen ilman biologista sidettäkin. Sen sijaan biologinen ja sosiaalinen van-

hemmuus ovat riittämätön ehto psykologiselle vanhemmuudelle, joka on enemmän kuin biologisena tai sosiaalisena vanhempara olemista. (Gerris 1994, 148–149; Valkonen 1996, 2–3.)

Yhteisen tekemisen linssin läpi tarkasteltuna biologinen, sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuusluokittelu kertoo, kuinka yhteinen tekeminen määrittyy sen mukaan millainen side vanhemmalla on lapseen. Biologiseen, sosiaaliseen ja psykologiseen vanhemmuuteen liittyvien ominaisuuksien perusteella voi päätellä, että pelkkä geneettinen yhteys lapseen ei takaa arkista yhteistä tekemistä lapsen kanssa. Sosiaalinen vanhemmuus mahdollistaa arkielämän jakamisen lapsen kanssa, joten on oletettavaa, että yhteistä tekemistä on ainakin jossakin muodossa. Voi kuitenkin ajatella, että vasta psykologisen vanhemman halu tukea lapsen kehitystä kokonaisvaltaisesti on tae lapsen ja aikuisen vastavuoroisesta yhteisestä tekemisestä.

Vanhempien kasvatuspuhetta analysoinut Hoikkala (1993) erottaa vanhempien puheista erilaisia perheen sisäisiä vuorovaikutusmalleja: vastuullisen vanhemmuuden, joka voidaan jakaa heikkoon (sallivaan) ja vahvaan vanhemmuuteen. *Vastuullinen vanhemmuus* ilmenee huolenpitona lapsista, mahdollisimman hyviin harrastuksiin ohjaamisena, koulutuksen turvaamisena ja rajoittamisena. Tavoitteena on luoda lapsille hyvät kasvuedellytykset. Vanhempien ja lasten toimintaa siivittää keskustelu. Kaikki hänen tutkimuksensa vanhemmat mahtuivat ja halusivat mahtua tämän kokoavan kattotermin alle. (Hoikkala 1993, 49–53.)

Heikko (sallivaa) vanhemmuus pohjautuu vanhempien ajatukseen itsekasvattautuvasta lapsesta, jolloin yksilölliset valinnat ovat ratkaisevassa asemassa. Vanhemmat uskovat, että lapsi oppii omista kokemuksista. Tällöin vanhemmat tulkitsevat oman osuutensa kasvattajana melko lievänä. *Vahvan vanhemmuuden* omaksuneet aikuiset ajattelevat, että heidän kokemustensa kautta saatu tieto ja viisaus voidaan siirtää lapselle tietoisien huolenpidon, jatkuvan, toistuvan ja systemaattisenkin vuorovaikutuksen ja toiminnan kautta. Vanhempien tavoitteena on kasvattaa lapsistaan "terveitä aikuisia kansalaisia". (Emt. 52–53.)

3.2.2 Isyyden kirjo

Isyys, isänä oleminen on käsitteenä moniulotteinen. Isyyttä voidaan tarkastella paitsi biologisesta, sosiaalisesta ja psykologisesta myös juridisesta näkökulmasta käsin, jolloin mies on laillisesti lapsen huoltaja ja elatusvastuussa lapsesta sekä eri perhemuotojen kuten ydinperheen, yksinhuoltajaperheen, uusperheen ja sijaisperheen näkökulmista. Jokaisessa tilanteessa isyys saa erilaiset muotonsa. Isien toiminnassa on yhä suurempia eroja ja vaihtelevuutta. (Huttunen 2001.)

Korhonen (1999) kuvaa tutkimuksessaan suomalaisessa kasvatuskulttuurissa, erityisesti kotikasvatuksessa tapahtuneita muutoksia. Miehet (n = 41) kertoivat omaelämäkerrallisissa teemahaastatteluissa itsestään lapsina sekä isinä. Miesten verratessa omia isää itseensä isinä ei ollut havaittavissa isän mallin jatkuvuutta käsitteellisellä tasolla. Miehet pitivätkin omien isiensä malleja aikansa eläneinä. Oma isyys rakentui vaimon ja lasten avustuksella. Kuitenkin myönteistä oman isän mallia käytettiin soveltuvin osin myös omalla kohdalla kun taas ongelmallista mallia pyrittiin parantamaan.

Korhosen (1999) tutkimuksesta nousi esille kuusi erilaista isätyyppiä, jotka kuvaavat miesten omaa isyyttä. Tyyppien rajat eivät ole jäykkiä, vaan miehet voivat toimia eri tavalla lasten iän, tilanteen ja elämänvaiheiden vaikuttaessa isänä olemiseen. Isätyypeistä, joita olivat vastuutaan korostavat isät, taustalta tukijat, miehiset auktoriteetit, toiminnalliset isät, otteensa menettäneet isät sekä poikkeuksellisen äidilliset isät, voi nostaa esiin kasvatukseen liittyviä korostuksia ja painotuseroja. (Korhonen 1999, 144–145.) Korhosen tyypittelyn rinnalla tarkastelen Huttusen (2001) hypoteettista nelikenttätyypittelyä isyyden ulottuvuuksista sen mukaan, miten mies arvottaa isänä olemista omassa elämässään sekä paljonko hän tosiasiallisesti antaa aikaa lapsilleen. Huttunen on ryhmitellyt isät aktiivisiin ja sitoutuneisiin, aktiivisiin ja heikosti sitoutuneisiin, passiivisiin ja sitoutuneisiin sekä passiivisiin ja heikosti sitoutuneisiin isiin. (Huttunen 2001, 82.) Lapsen ja isän yhteinen tekeminen on näin ollen vahvasti sidoksissa siihen, millaisia asioita isä pitää tärkeänä omassa isyydessään. Tarkastelen isänä olemista ja sitä kautta myös yhteiseen tekemiseen vaikuttavia asioita seuraavaksi tarkemmin eri isätyyppien kautta.

Korhosen (1999) tyypittelyssä *vastuutaan korostavat isät* (n = 15) pitivät vanhempien vastuuta lasten kasvatuksessa tärkeänä. Vastuuseen kuuluu kunnon kansalaiseksi kas-

vattaminen sekä rajojen asettaminen yhdessä puolison kanssa. Tähän tyyppiin luokiteltavissa olevat isät pitävät huolta siitä, että perheelle ja lapsille on aikaa, jolloin isä on saatavilla ja tarvittaessa auttamassa. Heidän kasvatusotteensa on pikemminkin neuvotteleva kuin kieltoihin perustuva, ja myös lapset saavat omaakin vastuullisuutta. Osa isistä kokee kuitenkin läsnäolostaan huolimatta jääneensä lapsille emotionaalisesti etäiseksi. (Korhonen 1999, 145–148.)

Huttusen (2001) tyypittelyssä aktiiviset ja sitoutuneet miehet antoivat lapsilleen paljon aikaa sekä pitivät isyyttään tärkeänä arvona itselleen, missä on havaittavissa yhteyksiä Korhosen (1999) vastuutaan korostaviin isiin. Huttusen tyypittely sisältää kuitenkin kaksi erilaista toteutustapaa, joita on toteutettu eri aikakausina paljonkin toisistaan poikkeavalla tavalla. *Perheenpää-isä* on kodin ehdoton auktoriteetti. Lapset saattavat ajoittain jäädä muiden asioiden niin vaatiessa toissijaiseksi, vaikka sinänsä miehet kokevat lasten kanssa yhdessä tekemisen tärkeäksi. Tämä isätyyppi ei sovi yhteen Korhosen (1999) luokittelun vastuutaan korostavaan isätyyppiin auktoriteettiaseman ja sukupuoliroolien vuoksi. Sen sijaan ko. isätyypin nykyaikaisempi muoto *osallistuva ja hoitava isä* sisältää samanlaisia piirteitä kuin Korhosen (1999) vastuutaan korostava isätyyppi. Huttunen (2001) toteaa, että tällaisen isätyypin miehet ovat läheisempiä lapsilleen, sillä perheessä oleminen ja lapsista välittäminen näytetään arkisemmin ja konkreettisesti. (Huttunen 2001, 82–85.)

Korhosen (1999) tutkimuksen *taustalta tukijat* ($n = 10$) ovat isiä, joiden elämät ovat eriytyneet lasten elämästä. Molemmilla on omat touhunsu ja harrastuksensa. Kuitenkin taustalta tukijat seuraavat lastensa elämää ja ovat tarvittaessa valmiita tukemaan ja auttamaan esimerkiksi harrastuksiin kuljettamisessa. Isät korostavat lasten omaa vastuuta ja itsenäisyyttä sekä siirtävät päävastuun lastenkasvatuksesta vaimolle. Kasvatusote on näillä isillä suurpiirteinen ja perustuu luottamukseen lasten kanssa. Silti isä voi tärkeäksi katsomissaan asioissa puolustaa omaa kantaansa tiukastikin. (Korhonen 1999, 148–150.) Huttusen (2001) isätyypittelyn passiivisiin ja sitoutuneisiin isiin sisältyy samoja piirteitä Korhosen (1999) luokitteluun verrattuna. Huttusen (2001) luokittelussa passiiviset ja sitoutuneet miehet pitävät isyyttään tärkeänä arvona itselleen, mutta esimerkiksi työkiireistä johtuen eivät ehdi viettää aikaa lastensa kanssa, mikä on verrattavissa Korhosen (1999) tutkimuksessa isien taustalla olemiseen ja kasvatusvastuun siirtämiseen äidille. (Huttunen 2001, 87–89.)

Toiminnalliset isät (n = 6) viettävät paljon aikaa lastensa kanssa usein kodin ulkopuolella esimerkiksi harrastuksissa. Yhdessä tekeminen on vastavuoroista niin, että myös isä kokee olevansa saava osapuoli. Lasten kanssa yhdessä tekeminen ei ole vain puuhastelua, vaan ohjaamalla lapsia esimerkiksi harrastuksiin miehet kokevat jakavansa kasvatustuun puolisensa kanssa, vaikkakin puoliso kantaa päävastuun arjen sujumisesta. Toiminnalliset isät ovat kasvatusotteissaan melko sallivia ja suhde lapsiin on tasavertainen. Tämä ilmenee myös siinä, että isät pyrkivät hankkimaan arvovaltansa sen sijaan että turvautuisivat iän tuomaan ylivaltaan. (Korhonen 1999, 150–152.) Toiminnalliseen isätyyppiin on suoranaisesti vaikea löytää yhtymäkohtia Huttusen (2001) isätyypittelystä. Toisaalta aktiivisesti ja heikosti sitoutuneen isän tapa viettää aikaa lapsensa kanssa leikkimällä voitaneen rinnastaa Korhosen (1999) luokittelussa yhdessä harrastamiseen. Yhteistä näille tyypeille on, että lapsen kanssa tehdään jotain mukavaa. Huttunen (2001, 86) näkee, että tällaisen isätyypin ja lapsen leikkiin on vaikea liittää mitään syvällisempää keskustelua, jolloin isä-lapsi-suhde on omiaan muodostumaan kaverisuhteen kaltaiseksi. Korhonen (1999, 150–152) on kuitenkin sitä mieltä, että yhdessä tekemisellä on puuhastelua syvempi ulottuvuus. Oleellisin ero näiden kahden tyyppittelyn välillä onkin isän sitoutuminen kasvatukseen sekä toiminnan kasvattavan merkityksen tunnistaminen.

Miehiset auktoriteetit (n = 5) isät pitävät kuria kasvatuksena. Perheessä työn- ja vastuunjako on eriytynyt sukupuolen mukaan, jolloin lastenkasvatus kuuluu ensisijaisesti naiselle. Miehet haluavat siitä huolimatta usein sanoa "viimeisen sanan" eli olla perheenpää. Isän ja lasten elämät ovat eriytyneet toisistaan, vaikka poikalasten kanssa isillä voi olla yhteisiä (miehisiä) harrastuksia. Kasvatusote on vaativa eikä asioista useimmiten neuvotella. Isät ovat paljon pois kotoa eivätkä suoranaisesti ole läsnä lasten arkisissa askareissa. (Korhonen 1999, 152–154.) Huttusen (2001) tyyppittelyn aktiivisen ja sitoutuneen isän alalaji, perheenpää-isä sopii tähän, vaikkakin se sisältää myös Korhosen (1999) luokittelun vastuutaan korostavien isien ominaisuuksia.

Otteensa menettäneet (n = 4) isät eivät koe omaavansa vaikuttamiseen tarvittavaa auktoriteettia, tai suhde lapsiin on vastavuoroton, jolloin vaikuttaminen lasten elämään ei onnistu omasta halusta huolimatta. Heidän kasvatusotteensa on salliva ja/tai periksi antava. Lasten ja isien maailmat ovat eriytyneet, jolloin lapset kääntyvät omissa asioissaan yksipuolisesti äidin puoleen. Yhteys lapsiin on voinut katketa myös avioeron seurauksena. (Korhonen 1999, 145–55.) Huttusen (2001) tyyppittelyn passiivisilla ja sitoutuneilla

isillä on samanlaisia ominaisuuksia Korhosen (1999) tyyppittelyyn verrattuna. Passiiviset ja sitoutuneet isät arvostavat isyyttään sisimmässään, mutta eivät voi erinäisistä syistä, esimerkiksi työkiireistä, johtuen olla lastensa kanssa niin paljon kuin haluaisivat. Toisaalta Korhosen (1999) otteensa menettäneiden isien tyyppissä on yhteyksiä myös passiivisiin ja heikosti sitoutuneisiin isiin, jotka voivat olla joko kypsymättömiä, väistyviä tai poissaolevia isiä Huttusen (2001, 90–92) isätyypittelyn mukaan.

Korhosen (1999) tutkimuksessa yksi mies toteutti omaa isyyttään selvästi toisia poikkeavasti. *Poikkeuksellisen "äidillinen isä"* pitää perhettä ja isyyttä ensisijaisena elämässään. Hän on sitoutunut perheeseen ja kodinhoitoon kokonaisvaltaisesti. Hän on isänä hoivaava, mutta samalla myös salliva. Lapsiin muodostunut suhde on läheinen ja tasa-vertainen, vaikka lapsilla onkin tiettyjä sääntöjä ja velvollisuuksia. (Korhonen 1999, 157–159.)

Perheeseen liittyneet muutokset ovat tuottaneet isyyteen uusia muotoja, kuten sosiaaliset isät, etä-isät, uusperhe-isät. Samoin isänä olemisen ja toimiminen syvemmissä merkityksessä on muutostilassa. Isän rooliin on tullut yhä enemmän vaihtelua, mistä johtuen moni mies ei enää tiedä, miten isänä tulisi olla. Julkisissa keskusteluissa on korostettu isien tasavertaista osallistumista puolison rinnalla lasten hoitoon. Sen sijaan vähemmälle huomiolle on jäänyt isyyden aikaisempaa sitoutumattomampi mahdollisuus. Isänä olemisen edelle saattavat mennä yksilölliset tavoitteet ja pyrkimykset. Tästä johtuen isyyteen on muodostunut kaksi erilaista kehityskulkua: oheneva ja vahvistuva isyys, jotka esiintyvät ydinperheen lisäksi myös muissa perhemuodoissa. Nämä ovat arkielämässä havaittavia isänä olemisen uusia tyyplejä sekä toisaalta isyyteen liitettyjä uusia ajattelutapoja. (Huttunen 2001, 149–151.)

Ohenevassa isyydessä isänä olemisen voi olla pelkästään biologista tai juridista. Kun isä on vain lapsensa siittäjä ilman sosiaalista tai psykologista isyyttä, voidaan isyydestä käyttää nimitystä siittäjä-isyys. Juridisessa ja sosiaalisessa isyydessä isyys jää sen verran kapea-alaiseksi esimerkiksi vanhempien erosta johtuen, ettei isän ja lapsen välille muodostu psykologista kiintymyssuhdetta. Tätä voidaan sanoa niukaksi isyydeksi. Niukkaa isyyttä voi olla myös ydinperheessä, jos isä on välinpitämätön ja vastuuntunton lapsiaan kohtaan. (Huttunen 2001, 153–161.) Niukassa isyydessä on yhtymäkohtia Korhosen (1999) otteensa menettäneisiin isiin, joiden suhde lapsiinsa ei muodostu lä-

heiseksi. Korhonen (1999) on kuitenkin sitä mieltä, että psykologisen suhteen muodostuminen ei ole kiinni miesten omasta haluttomuudesta kun taas Huttunen (2001) näkee syyn etäisyyteen miehen kypsymättömyydessä ja vastuun välttelemisessä.

Vahvistuvassa tai voimistuvassa isyydessä mies on sitoutunut isyyteensä riippumatta siitä, onko se alun perin ollut biologista tai sosiaalista. Vahvistuvaa isyyttä voidaan myös tarkastella kahdesta ulottuvuudesta käsin. Osallistuvalla isällä on ominaista vuorovaikutus lapsen kanssa, saatavilla olo ja vastuu lapsesta. Hoitavassa isyydessä myös mies antaa lapselle itsenäisesti hoivaa kuten äiti sekä kykenee tekemään minkä tahansa lapsenhoitoon liittyvän tehtävän. Ts. lapsenhoito nähdään hoitotyönä, joka on mahdollista oppia kuten muutkin työt. (Huttunen 2001, 153, 163–171.) Korhosen (1999) tutkimuksen toiminnalliset isät voidaan rinnastaa tähän luokkaan, sillä he tekevät lasten kanssa asioita yhdessä. Toisaalta he jättävät päävastuun lasten arjen sujumisesta puolisoille, kun taas Huttusen (2001) mukaan vahvistuvaan isyyteen liittyy lapsenhoitoon liittyvien asioiden tasapuolinen jako.

3.2.3 Äitinä myöhäismodernissa

Myöhäismodernissa naiset ovat äiteinä tilanteessa, jossa he vapautuvat tiukasta äitiyteen liitetystä sosiaalisesta konstruktista. Vuosikymmenten ajan tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsen psykologinen kehitys vaatii hoitajan, nimenomaan äidin, jatkuvaa läsnäoloa lapsen kanssa. Äiti-lapsi-suhteella on uskottu olevan äitiyttä vahvistava ja lisäävä vaikutus. Institutionaalisessa kehityksessä tarkasteltuna äitiys on nähty riippuvuutena. Myöhäismodernissa naisen tehtävänä on erottaa äidin rooli riippuvaisen vaimon roolista. Useat naiset länsimaissa ovat sekä työntekijöitä että perheenäitejä. (Björnberg 1992a, 18–19.)

Äitiyttä voidaan tutkimuksessa lähestyä äitien henkilökohtaisista kokemuksista yhteiskunnan käytänteisiin ja ideologioihin (Katvala 2001, 24). Äitiys on myös alati muuttuva, määrittelyn alaisena oleva, kulttuurinen ja historiallinen konstruktio. Myöhäismodernissa äitiys ei määriy toisiaan poissulkevinä tai edellyttävinä valintoina kuten joko äitiys ja/tai palkkatyö tai äitiys ja/tai avioliitto, vaan äitiys voi muodostua useista yhdistelmistä. (Nätkin 1997, 250–251.) Silti äidin rooli on yhä tiukimpia sosiaalisia rooleja.

Erilaisen ja moninaisen äidin representaatioita on vähän, vaikkakin on olemassa myös radikaaleja ja ristiriidat hyväksyviä äitiyden esityksiä. (Jokinen 1996, 13.)

Katvala (2001) tutki väitöskirjassaan saman suvun kolmen eri sukupolven kokemuksia ja muistoja äidistä ja äitiydestä. Hänellä oli käytettävissään valmis haastatteluaineisto, joka koostui 387 haastattelun litteroinneista. Tutkimuksen tavoitteena oli kietoa yhteen arkipäivän äitiys ja uskomusten välittämä kuva äidistä sekä tuoda esille sukupolvien välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja. Haastatteluaineistosta nousi esille kaksi teemaa: poissa- ja läsnäoleva äiti, joihin paneudun seuraavaksi tarkemmin. Katvala (2001, 98) toteaa, että äidin läsnä- ja poissaolo eivät ole yhdentekeviä muistoja, sillä ne muistetaan vuosienkin päästä. Läsnäoloon liittyvien hetkien erityisyys on niiden tiiviissä tunnelmassa, läheisyydessä ja huomionannossa, ei niinkään läsnäolon määrässä.

Poissaolevaan äitiin liitetyt kertomukset toistuivat Katvalan (2001) tutkimuksessa j- kaisessa sukupolvessa, vaikka poissaoloon liitetyt piirteet korostuivatkin erityisesti vanhimalla sukupolvella. Heille äitiyteen liittyivät muun muassa muistot työntäyteisyydestä, äidin kaipuusta ja toisaalta syyllisyys esimerkiksi hellyydetttömyydestä. Tärkeämpää oli kertojien mielestä se, miltä poissaolo tuntui kuin se missä äiti oli poissaollessaan. Vanhin ja keskimäinen sukupolvi kokivat omiin poissaoloihinsa liittyvän syyllisyyttä liian vähäisestä ajasta lapsille. Keskimäisen sukupolven edustajat eivät juuri kertoneet omasta poissaolostaan, vaikka palkkatyö on suurimmalle osalle jokapäiväistä. Samoin heidän lapsensa eivät maininneet omien äitiensä poissaoloa. Keskimäiselle ja nuorimmalle sukupolvelle äitien työssäkäynti on asia, joka on ”normaalia” tai siitä ei kuulu puhua (ks. Innanen 2001). Vanhimman sukupolven edustajat muistavat äidin poissaolon kenties selvemmin, koska siihen aikaan äidin olisi kuulunut ihanteiden mukaan olla kotona hoivaamassa lapsia. Käytännössä äidin täytyi silloinkin osallistua isän rinnalla perheen elättämiseen. (Katvala 2001, 50–61, 100.) *Poissaolevaan äitiin* liitetyt kertomukset kuvastavat yhteisen tekemisen vähyyttä äidin ja lapsen välillä, josta osa ko. tutkimuksen äideistä koki syyllisyyttä.

Läsnäolevaan äitiin liitetyt kertomukset ovat osittain päällekkäisiä poissaolevaan äitiin liitettyjen muistojen kanssa, sillä äiti on vaihtelevasti sekä poissa että paikalla. Useimmat vertasivat äidin läsnäoloa isän poissaoloon. Läsnäolevaan äitiin liitetyt kertomukset kuvasivat äidin hoivaa ja huolenpitoa. Haastateltavat saattoivat kuvata äitiä fyysisesti

läsnäolevaksi, mutta siitä huolimatta äidiksi, jolla ei ollut aikaa, voimia tai mahdollisuuksia olla lapselle läsnä (ks. Korhonen 1996, 17). Esimerkkinä tästä oli maatalonemäntä, jonka ajan veivät maataloustyöt. Tällaisia muistikuvia äidistä oli erityisesti vanhimmalla ja keskimmaisella sukupolvella. Nuorimman sukupolven haastateltavat kuvasivat omaa äitiään jopa liiallisena huolehtijana, jolloin läsnäolo oli todellista äidin läheisyyttä, mutta joka ilmeni ajoittain myös liiallisena huolehtimisena ja lapsen puolesta tekemisena (ks. Korhonen 1996, 18). Äidin läsnäoloon liitettiin pieniä, konkreettisia asioita, joita olivat lapsen kuunteleminen, asioiden selvittäminen ja ymmärtäminen, lapsen huomioiminen ja neuvominen. Yllättävä huomio oli se, ettei aineistossa yhtä poikkeusta lukuun ottamatta ollut leikkipuhetta. Äidit eivät muistojensa mukaan ole leikkineet lastensa kanssa samoin lapsetkaan eivät muista leikkineensä äitiensä kanssa, mikä tuli esille myös Korkiakankaan (1996) tutkimuksessa. (Katvala 2001, 62–68.) Äidin läsnäoloon liitetty puhe kertoo arkisista yhteisistä tekemisistä äidin ja lapsen välillä.

Haastateltavien puheen läpi kuului puhe ajasta, joka voi olla äidille taustana syyllisyyden ja riittämättömyyden tunteille. Aikapuhe ilmeni sukupolvittain erilaisena ja eri tavoin vastauksista luettavina. Vanhimman sukupolven äidit olivat lastensa kanssa työnteon ohessa, silloin kun vain töiltään ehtivät. Keskimmäisen sukupolven edustajat puhuivat suoraan ajankäytöstä ja ajan antamisesta lapsille. Nuorimman sukupolven edustajat viittasivat laatuaikaan esimerkiksi lapseen keskittymisellä ja muiden asioiden sivuun jättämisellä. (Katvala 2001, 68–69.)

Jokinen (1996) on tarkastellut teoksessaan naisten puhetta erilaisissa kirjoituksissa. Kirjoituksissa nousi esille äidin tuntema väsymys, joka liittyi useimmiten kotiin, tilanteisiin, joissa naisen on oltava ilman toista aikuista. Kodissa väsyminen liittyi myös tunteeseen siitä, ettei äiti jaksaa hallita asioita. Tuskastumista aiheuttavat (epä)järjestys niin tavaroiden, työn ja ihmissuhteiden kesken. Äiti voi väsymyksestä ja heikkoudesta huolimatta olla hyvä, rakastava ja rakastettu. Hän on kuitenkin ehkä niin hyvä äiti kuin hän siinä tilanteessa jaksaa ja kykenee. Jokinen (1996, 162) huomauttaa, ettei väsymys välttämättä ole aina kielteinen tuntemus. Väsyminen on toisaalta myös tietoa.

Jokisen (1996) aineistoina olleista teksteistä oli vähemmän ilosta ja onnesta kertovia ajatuksia väsymykseen verrattuna. Osittain syynä voi olla se, että onnellisuus syntyy useimmiten toiminnassa. Kirjoitettuna tapahtuma tuntuu arkipäiväiseltä, jonka vuoksi

aineistossa olleissa teksteissä onnellisten asioiden kertominen on jäänyt taka-alalle. Naisten kirjoituksissa mainitut onnelliset hetket liittyivät arkipäiväisiin asioihin, kuten yhteisiin hetkiin perheen kanssa, jolloin ollaan vaan yhdessä. Onnellisuus syntyy kirjoittajan mukaan esimerkiksi siitä, kun uskaltaa tunnustaa, että lapset hermostuttavat, mutta ovat kuitenkin rakkainta maailmassa. Rauhalliset aamut ja omien rajojen kokeilu tuovat myös iloa.

Korhonen (1996) on luokitellut äitien kasvatustyyliä neljään äitityyppiin: tietoiset kasvattajat, yksilöllisyyttä korostavat äidit, ymmärtävät ja huolehtivat äidit sekä puuskittaiset äidit. Aineistona hänellä oli 39 naisen elämäkerralliset teemahaastattelut. Tyyppikuvat eivät ole jäykkiä, vaan äitien kasvatustyyli muotoilee lasten ikäkehitystä, ominaislaatua ja tilannekohtaisia vaatimuksia. *Tietoiset kasvattajat* (n = 9) ovat pohtineet kasvatuseriaatteitaan ja -tavoitteitaan. Lapsilla on perheessä säännöt, joiden noudattamista valvotaan. Asioista keskustellaan lasten kanssa, vaikkakin päätösvalta on aikuisella. Vanhempi on tietoinen lapsensa tekemisistä koulussa ja vapaa-aikana.

Yksilöllisyyttä korostavat äidit (n = 5) ovat tietoisia myös omasta kasvatuksestaan, mutta he eivät painota aikuisen auktoriteetin tärkeyttä. Lasten itseohjautuvuus on tärkeää. Äiti uskoo, että vuorovaikutussuhde on lapsen kanssa molemminpuolista: myös äiti voi oppia ja kasvaa lapsen mukana. Kasvatuksessaan äidit ovat sallivia. *Ymmärtävillä huolehtijoilla* (n = 19) ei ole juurikaan julkilausuttuja kasvatuserkityksiä. Äiti haluaa, että lapset saavat hyvän kodin, lämpöä ja läheisyyttä. Lapsella on rajat turvallisuuden ja hyvien tapojen vuoksi. Äiti toivoo, että lapsesta kasvaisi kunnollinen kansalainen. *Puuskittaiset äidit* (n = 6) ovat yleensä pohtineet omaa kasvatustyyliään. Kasvatusote on käytännössä lempeyden ja tiukkuuden, sallivuuden ja rajoittavuuden vuorottelua riippuen lapsen iästä, mielialasta tai elämäntilanteesta. (Korhonen 1996.)

Vaikka Korhosen (1996) tutkimuksessa äitien kasvatustyyli erosivat toisistaan, korostui jokaisen äidin puheessa lapsista huolehtimisen tärkeys. Huolenpitoon liitettiin kuitenkin erilaisia ansoja. Useat naiset kokivat, että he ovat omalla liiallisella huolehtimisellaan vieneet lapsilta omatoimisuuden ja itsenäisyyden. Ennen kotitalouteen liittyvät työt olivat sosiaalisesti jaettuina, mutta nyt niitä tehdään yksin, koneen avustamana. Lasten mukaan ottaminen työntekoon ei ole enää niin helppoa. Tutkimuksen naiset miettivät, tuleeko heidän lapsistaan avuttomia? Naiset pohtivat myös vanhempien epäsymmetriaa

vastuun- ja vallanjaossa. He kokivat vastuun lasten kasvatuksesta ja hoidosta jääneen suurimmaksi osaksi perheen äideille ainakin lasten ollessa pieniä. (Korhonen 1996.)

3.3 Vanhemmuuden jakaminen

1980-luvulla yleistyneissä vuorovaikutustutkimuksissa isä ja äitejä tarkasteltiin suhteellisen tasaveroisina vanhempina. Tutkimuksissa tuotiin esille, että isän ja lapsen välille voi muodostua lapsen syntymästä lähtien äidistä riippumaton, kahdenkeskinen suhde. (Korhonen 1999, 94.) 2000-luvulla isyys ja äitiys nähdään yhä enenevässä määrin samanarvoisina ja pitkälti samankaltaisina vanhemmuuden muotoina (Huttunen 2001, 95). Toisaalta samanaikaisesti "uuden isän" hoivan ja emotionaalisten piirteiden korostamisen rinnalla tutkijat ovat tulleet yhä enemmän tietoiseksi sukupuoleen kiinnittyneiden vanhemmuuden roolien pysyvyydestä. Miehen sitoutuminen lapsen päivittäiseen hoitoon ei ole muuttanut niin paljon sukupuolten välisiä sosiaalisia suhteita kuin tutkijat vielä 1980-luvulla olettivat. (O'Brien 1992, 171, 177.)

Huttusen (2001) mukaan jaettu vanhemmuus on mahdollista, jos puoliset kykenevät jakamaan lapsen hoidon, kasvatuksen sekä vastuun tasaveroisesti ilman sukupuoleen sidottuja rooleja. Isän ja äidin erilaisuus syntyy, jos on syntyäkseen, tavallisissa arjen vuorovaikutustilanteissa lapsen kanssa esimerkiksi erilaisessa tavassa ratkaista jokin käytännön hoitotilanne. Lapsen hoidon ja kasvatuksen puolittaminen tuo mukanaan myös niistä johtuvien onnen ja ilon, kuten mahdollisesti myös surun ja luopumisenkin, lankeamisen molemmille vanhemmille. (Huttunen 2001, 95, 173–176.) Käytännössä jaettu vanhemmuus ei välttämättä näy vielä arkielämän tilanteissa. Pääkkösen ja Niemmen (2002, 26–38) tutkimuksesta selviää, että lastenhoito on edelleen useimmin äitien kuin isien vastuulla. Molempien vanhempien ollessa töissä miehen osuus lastenhoidosta on noin 40 %. Kun perheen äiti ei ole työssä, vähenee miehen osallistuminen lastenhoitoon ja on noin viidennes lapsen hoitoon käytetystä ajasta. Kun tarkastellaan lastenhoitoon sisältyviä asioita, kuten lukemista ja leikkimistä, ulkoilua ja muuta lastenhoitoa, on mielenkiintoista todeta, että isät ja äidit lukevat ja leikkivät alle 7-vuotiaiden lastensa kanssa lähes yhtä paljon. Muutoin tekeminen lapsen kanssa painottuu enemmän jommankumman vanhemman, yleensä äidin vastuulle, paitsi ulkoilu 7–17-vuotiaiden kanssa sekä isompien lasten kuljettaminen, jotka liitetään isän vastuulle.

Asiantuntijapuheissa jaetun vanhemmuuden lähtökohtina ovat olleet sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen perheissä ja jakamattoman äidin hoivan kritiikki. Jaetun vanhemmuuden periaatteet ovat saaneet ensi kuulemalta lähes varauksettoman vastaanoton niin miesten kuin naistenkin keskuudessa. Kun periaatteita on alettu pohtia tarkemmin, ovat esille nousseet myös jarruttelevat kannanotot. Osa miehistä luulee, että heiltä ollaan viemässä pois jotain isänä saavutettuja perinteisiä oikeuksia. Myös naiset saattavat nähdä jaetussa vanhemmuudessa epämääräisiä uhkia omalle äitiydelleen. Toisaalta jaetusta vanhemmuudesta puhuttaessa ei tulisi unohtaa miesten velvollisuuksia ja vastuuta hoitaa ja huolehtia lapsesta sekä naisen oikeutta sisällyttää elämäänsä äidiksi tulon jälkeen muutakin elämää kuin lapsesta huolehtimista ja kotitöitä. (Huttunen 2001, 94; Sévon & Huttunen 2002, 94.) Vuoren (2001, 165) tekstianalyyseissä äitiyden jakaminen miehen kanssa voi merkitä naiselle pysyvää ambivalenssia, keinumista hankalien vaihtoehtojen välissä, joko-tai-ratkaisuja ja syyllisyyden kanssa kamppailua. Vastaavasti jaettu vanhemmuus näyttäytyy isälle positiivisina näkyminä, uutena onnellisena isyytenä.

Kotitöiden jakamisessa on myös epätasa-arvoa sukupuolten kesken. Työnjako on tasaisin silloin kun mies ei ole työssä ja vaimo on vastaavasti työllinen. Tällöin mies tekee kaikista kotitöistä hieman yli puolet. Mies osallistuu silloin enemmän myös ns. perinteisiin naisten töihin kuten siivoamiseen ja ruoanlaittoon. Kun molemmat vanhemmat ovat töissä, tekee mies kotitöistä reilun kolmanneksen. Lämmitykseen ja vesihuoltoon, korjaus- ja rakennustöihin sekä kulkuneuvojen huoltoon liittyvät askareet erottuvat selkeästi miesten vastuulle kaikissa työllisyystilanteissa. Toisaalta on huomattava, että miehet tekevät molempien työssäkäyvien puolisoitten perheissä enemmän ansiotyötä tunneissa laskettuna. Kun mukaan otetaan myös kotitöiden tekeminen, jakaantuu perheen kokonaistyöpanos lähes yhtä tasaisesti kummallekin puolisolalle. (Pääkkönen & Niemi 2002, 34–38.)

4 PERHEIDEN ARKI TUTKIMUKSISSA

Lasten ja heidän vanhempiensa yhteistä tekemistä on tutkittu monesta eri näkökulmasta. Esittelen tässä yhteydessä muutamia tutkimuksia, joista tulen jatkossa kertomaan enemmän sikäli kuin ne ovat oman tutkimukseni kannalta oleellisia. Arkielämää perheissä on tutkittu Suomessa aiemmin muun muassa lastenhoidon- ja kotitöidenjaon osalta (esim. Lehtonen 2000). Osana Korkiakankaan (1996) tutkimusta selvitettiin myös vanhempien ja lasten yhteistä tekemistä. Salmi, Huttunen ja Yli-Pietilä (1998) ovat tutkineet puolestaan laman vaikutuksia perheiden hyvinvointiin. Haverinen ja Martikainen (1999) ovat tutkineet kotitalouden kasvattavan merkityksen tiedostamista vanhempien keskuudessa. Innanen (2001) on kartoittanut omassa tutkimukseen lukioikäisten nuorten suhdetta vanhempiinsa. Korvela (2003) on puolestaan selvittänyt perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikkaa. Ulkomaisissa tutkimuksissa perheiden elämää ja siten arkea ovat tutkineet mm. Björnberg (1992b) vanhempien päivittäisten rutiinien osalta ja Daly (1996) lasten isien näkemyksiä lastensa kanssa vietetystä ajasta. Lisäksi tutkijat (esim. Korkiakangas 1996; Zeiher 2001) ovat tutkineet lasten osallistumista kotitöihin. Tilastollista tietoa perheiden arjesta on saatavilla mm. Perhebarometreissa (Reuna 1998; Paajanen 2001) sekä suomalaisten ajankäyttöä selvittäneessä tutkimuksessa (Pääkkönen & Niemi 2002).

4.1 Perheen ja työn yhteensovittaminen

Myöhäismodernin kulttuuri- ja toimintaympäristö ovat luoneet perheille ja perheenjäsenille uudenlaisia mahdollisuuksia, mutta tuoneet samalla mukanaan vaatimuksia ja stressitekijöitä. Työelämässä tapahtuneet muutokset heijastuvat perheisiin ja sitä kautta vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Työhön käytetty aika voi liiallisena viedä vanhemmalta aikaa ja energiaa, uuvuttaa ja vetää hermot kireälle, jolloin aikaa ja voimia toimia vanhempana ei ole riittävästi. (Rönkä & Kinnunen 2002, 4–5.) Perheen ajan ja työajan sekoittuminen puolestaan murentavat yksityisen ja julkisen elämän eroa, sillä työ ei enää informaatioteknologian aikakautena ole fyysisesti sidottua työpaikalle (Kui-vakangas 2002, 43). Näiden asioiden vuoksi on ymmärrettävää, että äideistä lähes puolet ja isistä puolet kokee työnsä haittaavan perhe-elämää vähintään jonkin verran (Paajanen 2001, 54).

Björnbergin (1992b, 83–89) tutkimustulokset osoittavat, että perheen kummankin vanhemman työssäkäynti on vaikuttanut lasten ja vanhempien päivittäisiin käytäntöihin. Vanhemmat koettavat selviytyä työn ja perheen yhteensovittamisesta ajanhallinnalla sekä arkitoimintoja järkeistämällä. Samanaikaisesti lasten kanssa oleminen koetaan merkittäväksi tavoitteeksi elämässä. Perheen ja lasten arvostamisesta huolimatta ollaan kuitenkin huolissaan siitä, etteivät vanhemmat vietä riittävästi aikaa lastensa kanssa. Vanhemmat eivät useinkaan itse myönnä, että heidän omassa perheessään yhteistä aikaa ei ole tarpeeksi. Toisenlainen tulos tuli esille Paajasen (2001, 55) raportissa, jossa noin kolmannes 5-, 8- ja 11-vuotiaiden vanhemmista myönsi, että yhteistä aikaa ei ole riittävästi lasten kanssa. Samoin suomalaisten ajankäyttöä selvittäneessä tutkimuksessa alle kouluikäisten lasten vanhemmista noin kolme neljäsosaa myönsi kokevansa kiirettä vähintään silloin tällöin. Joka viides heistä käyttäisi aikaa enemmän liikuntaan, jos siihen olisi mahdollisuus. Lisäksi vanhemmat, erityisesti äidit haluaisivat käyttää enemmän aikaa kotitöihin sekä lastensa kanssa olemiseen. (Pääkkönen & Niemi 2002, 40–41.) Lasten kanssa olemisessa vanhemmat haluaisivat käyttää enemmän aikaa suosituimmuusjärjestyksessä ulkoiluun ja urheiluun, yhdessä oleiluun, lukemiseen ja peleihin sekä yhteisiin retkiin (Paajanen 2001, 57).

Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen yksi ratkaisu on vanhempien osa-aikatyö, jota vanhemmat hyödyntävät Keski-Euroopassa ja muissa Pohjoismaissa. Suomi poikkeaa em. maista siinä, että osa-aikatyö kuuluu meillä opiskelijoille ja nuorille. Suomessa onkin EU-maiden pienimmät työaikaerot miesten ja naisten välillä, sillä ansiotyö on jakautunut melko tasaveroisesti miesten ja naisten välillä. Toisaalta molempien vanhempien kokopäiväisen työssäkäynnin mahdollistavat Suomessa muun muassa julkinen päivähoido ja ilmainen kouluruokailu, jotka eivät Keski-Euroopan maissa ole yhtä yleisiä. (Julkinen 1999, 12, 15.)

Kinnunen ja Mauno (2002) toteavat, että työhön ja perheeseen sitoutumista ei tulisi tarkastella toistensa vastakohtina ja toisiaan poissulkevinä asioina, vaan vastakohtana on elämänalueesta vieraantuminen. Työhön ja perheeseen sitoutumisen kannalta on tärkeää, että eri elämänalueet vastaavat yksilön tarpeisiin ja odotuksiin. Jos ihminen kokee, ettei esimerkiksi perhe vastaa hänen tarpeisiinsa, seuraa vieraantumista ko. elämänalueesta. Eri elämänalueiden yhdistämisessä on oleellista, kuinka onnistuneesti työ- ja perhe-elämä voidaan sovittaa yhteen. Kielteisen näkökulman mukaan perhe- ja työroolit

voivat synnyttää ristiriitoja esimerkiksi ajankäytön suhteen. Toisaalta vaikka vanhempi olisi fyysisesti kotona, voivat työasiat kuormittaa niin, että hän on henkisesti poissa perheestä. Työ- ja perhe-elämänroolit voivat myös mennä sekaisin, jolloin työelämässä esimerkiksi esimiesasemassa oleva käyttäytyy myös kotona työroolinsa mukaisesti. Useiden roolien hallinta voidaan nähdä myös positiivisessa valossa. Monipuolisten roolien hallinta voi kohottaa ihmisen itsetuntoa ja monipuolistaa hänen persoonallisuuttaan. Toisaalta eri elämäntilanteilta voi oppia taitoja, joita voi hyödyntää myös toisilla elämäntilanteilla. Kun työn ja perheen vaatimukset sekä yksilön omat odotukset ja taidot vastustavat toisiaan, työn ja perhe-elämän yhteen sovittamisessa on kyse useimmiten myönteisestä vuorovaikutuksesta. (Kinnunen & Mauno 2002, 101–102.)

4.2 Yhteisen tekemisen aika

Koti on useimmille perheille vanhempien työstä fyysisesti irrallaan oleva paikka (vrt. Kuivakangas 2002), jossa vietetään yhteistä aikaa. Vaikka vapaa-ajan määrä ja merkitys ovat sidoksissa sukupuoleen, pidetään vapaa-aikaa yleisesti asiana, jota voidaan itse kontrolloida. Tällöin perheen kanssa vietetty aika ilmaisee ihmisen arvostusta perhesuhteisiin. Toisaalta yhteinen vapaa-aika voi vanhempien puheissa ilmentää kuvaa ideaalisesta perheestä. Vanhempi voi ajatella, etteivät he vietä perheenä yhdessä niin paljon aikaa kuin hänen mielestään pitäisi. Yhdessäololla ja retkillä perheet vakuuttavat itselleen, että he ovat onnellisia perheitä kuten muutkin. (Ribbens 1994, 62–63.)

Björnbergin (1992b) Ruotsissa tekemässä tutkimuksessa selvitettiin vanhempien päivittäisten rutiinien suunnittelemista haastatteleamalla yhteensä 220 vanhempaa. Itsensä toteuttaminen, mutta samalla perheen yhteisen ajan korostaminen tulivat vanhempien vastauksissa esille. Yhdessä oleminen koettiin tärkeänä, jotta lapset eivät tuntisi itseään hylätyiksi, äitiä ei voitaisi syyttää huolehtimattomuudesta eivätkä vanhemmat menettäisi kontrollia lastensa elämästä. Vaikka kotona oleminen koettiin tärkeäksi, vanhemmat eivät näyttäneet kiinnittävän huomiota siihen, mitä lapset tekivät kotona. Tärkeää oli kotona oleminen, ei niinkään tekemisen määrä. (Björnberg 1992b, 83–90.)

Vanhemmat pyrkivät luomaan kotiin suvaitsevan, keskustelevan ilmapiirin, jossa lapsella on vapaus liikkua vastakohtana "älä tee" -periaatteelle. Tämä kasvatusasenne heijastui palveluasenteena lapsiin, mikä ilmeni myös lasten vapauttamisena suurimmaksi

osaksi kotitöistä, joiden ei katsottu edesauttavan lapsen persoonallista kasvua. Kotitöitä tärkeämpää oli vanhempien mielestä strukturoitu vapaa-aika, erilainen harrastustoiminta. Varsinkin urheiluun liittyvät harrastukset edellyttivät vanhemman mukanaoloa esimerkiksi valmentajana tai harrastuksiin kuljettamisena. (Björnberg 1992b, 89–91.) Puolet Perhebarometriin (Paajanen 2001, 60) vastanneista suomalaisista vanhemmista kertoi myös, että koko perheellä on yhteisiä harrastuksia. Eniten yhteisistä harrastuksista saivat mainintoja ulkoilu, uinti, retkeily, hiihto ja matkustelu.

Björnberg (1992b) jakoi tutkimuksessaan vanhempien tavan toteuttaa kasvatustaan kahteen luokkaan. Ensimmäisen tyylin vanhemmat pitivät tärkeänä *saatavilla oloa*, jos lapset tarvitsevat heitä. Vanhemmat sallivat lapsille paljon vapautta ja olivat aina valmiit auttamaan heitä. Toisen tyylin vanhemmat *järjestivät* innokkaasti asioita lapsilleen. Vanhemmat osallistuivat lastensa ajankäytön suunnitteluun, jottei lapsille jäisi joutavaa aikaa esimerkiksi huonoihin harrastuksiin. Kummankin tyylin valinneet vanhemmat pitivät tärkeänä, että ainakin toinen vanhemmista pystyisi olemaan kotona lasten kanssa mahdollisimman paljon. (Björnberg 1992b, 93–94.)

Pulkkinen (2002, 153) puolestaan näkee harrastusten keskittymisen iltoihin vähentävän perheenjäsenten siteiden vahvistumista etenkin perheissä, joissa vanhemmat koettavat pitää huolta lastensa harrastusten sisällöistä kuten Björnbergin (1992b) tutkimuksen toisen tyylin vanhemmat. Pulkkisen (2002, 153) mukaan osa vanhemmista ikään kuin arastelee yhteistä aikaa lapsensa kanssa, koska he eivät tiedä, mitä lasten kanssa pitäisi tehdä. Jos lapset eivät ole iltaisin harrastuksissaan, vanhemmat eivät tiedä, millaista ajanvietettä kotona tulisi järjestää.

Jallinoja (2000) tuo esille huolen yhteisen tekemisen vähyydestä perheenjäsenten keskuudessa. Hän kuitenkin huomauttaa, että todellisuudessa suurin osa perheenjäsenistä viettää vapaa-aikansa kotona (ks. Paajanen 2001, 26), vaikka eivät tee varsinaisesti asioita perheenä. Kotona olemisen aikana tapahtuvaa tekemistä on ylipäätään vaikeaa kuvata täsmällisesti. Esimerkiksi television katsominen voi koota perheenjäsenet yhteen, mutta lasketaanko television katsominen yhteiseksi tekemiseksi, perheen kanssa seurusteluksi? (Jallinoja 2000, 208–209.)

Perheenjäsenten käytössä olevan ajan pilkkominen esimerkiksi lastenhoitoon, ruoanlaittoon, kodinhoitotöihin, työssä käymiseen ja harrastuksiin on Jallinojan (2000) mukaan pohjimmiltaan syy siihen, että pelkkää yhdessä oloa ei nähdä perheen kanssa seurusteluna. Jokainen toiminta on irrotettu omaksi toiminnakseen, joten perheelle varattu aika jää lyhyeksi muiden elämänosa-alueiden viedessä osan ajankäytöstä. Toisaalta voidaan myös kysyä, kuinka paljon perheenjäsenten tulee olla yhdessä vai onko yksikseen olo myös tärkeää? (Jallinoja 2000, 209–210.)

4.3 Arkipäivän toimintojen vaihteellisuus

Korvela (2003) tutki väitöskirjassaan, millaista arkea lapsiperheet viettävät. Tutkimuksen aineisto koostui kolmen perheen videokuvauksesta sekä vanhempien haastatteluista. Perheiden lapset olivat alle kouluikäisiä, 2,5–7-vuotiaita. Kuvatuista päivistä otettiin tutkimukseen mukaan kustakin perheestä kaksi arki-aamua ja yksi arki-ilta. Korvela analysoi kotona olemista ja tekemistä *toimintaepisodi*en kautta, jolloin tarkastelun kohteeksi voitiin ottaa yhtäaikaaisesti arkielämän eri tekijät: 1) jokaisen perheenjäsenen yksilölliset teot ja niissä käytetyt materiaaliset artifaktit, 2) perheenjäsenten välinen vuorovaikutus, 3) mitä perheenjäsenet tekevät yhdessä ja erikseen sekä kuinka erilaiset kokoonpanot muodostuvat ja 4) miten perheenjäsenet käyttävät kodin tiloja. Tällä tavoin perheiden arkea oli mahdollista tutkia holistisesti.

Tutkimuksessa selvisi, että päivän aikana perheissä on eri vaihteita, jotka sisältävät tiettytyyppisiä tekoja. Korvela nimitti näitä vaihteita arkipäivän sekvensseiksi. *Aamutoimet ennen kotoa lähtemistä* -sekvenssi liittyy valmisteluihin, joita kukin perheenjäsen tekee voidakseen lähteä kotoa. Perheenjäsenet esimerkiksi pukeutuvat vuodenaikan mukaan, syövät aamiaista ja lapset saattavat katsoa lastenohjelmia televisiosta. *Kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin* -sekvenssin aikana tapahtuvat asiat liittyvät siihen, että perhe on ollut poissa kotoa koko päivän. Ennen kotiintuloa on ehkä käyty kaupassa, ruokailusta on kulunut pitkä aika ja ollaan nälkäisiä jne. Nämä tekijät vaikuttavat siihen, mitä perheenjäsenet alkavat tehdä ensimmäiseksi tullessaan kotiin. Vanhemmat alkavat esimerkiksi valmistaa ruokaa, järjestellä paikkoja, selata päivän postia yms. Lapset eivät puolestaan osallistu ruoanvalmistukseen vaan leikkivät tai katsovat televisiota. Ennen kuin vaihe on päätöksessään, perheenjäsenten täytyy syödä päivällinen tai välipala. (Korvela 2003, 51–54.)

Tutkimuksessa tuli esille, että vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen luonteessa tapahtuu muutos aterian syömisen jälkeen. He alkavat jutella keskittyneemmin keskenään tai alkavat tehdä jotakin yhdessä. Korvela on nimennyt vaiheen *tehdään yhdessä* -sekvenssiksi. Vaihe on sidoksissa edelliseen sekvenssiin, sillä yhteistä tekemistä ei voida aloittaa ennen kuin kotiin asettautumiseen liittyvät asiat on suoritettu loppuun. Vaiheen nimi ei tarkoita sitä, että perheenjäsenillä olisi nimenomainen tarve yhdessä tekemiseen vaan sitä, että tässä vaiheessa iltaa perheenjäsenillä on mahdollisuus tehdä yhdessä asioita. Vaihe päättyy, kun lasten on aika mennä nukkumaan. *Nukkumaan laittautumisen* -sekvenssi alkaa lasten riisuuntumisella, yöpuvun pukemisella ja jatkuu iltapalalla ja iltapesuilla. Vanhemmat voivat lasten nukkumaanmenon jälkeen tehdä vielä omia, esimerkiksi töihin liittyviä asioita. Päivän perusrakenteessa voi esiintyä muutoksia esimerkiksi, jos perheenjäsen jää sairaana kotiin tai jos perhe tulee kotiin vasta myöhään illalla. (Korvela 2003, 51–55.)

Analysoidessaan sekvenssejä tarkemmin Korvela (emt. 61) kiinnitti huomiota tekemisen kohteellisuuteen. Hän havaitsi, että fokuoitumisessa on kolmenlaisia kohteita: kaikkien perheenjäsenten yhteinen kohde; jokaisen oma, yksilöllinen kohde ja kahden tai useamman perheenjäsenen yhteinen kohde, kun muilla on yksilölliset kohteensa. Kolmen perheen *arki-illoissa* oli eniten toimintaepisoodeja, joissa vähintään kahdella perheenjäsenellä oli yksi yhteinen kohde ja muilla yksilöllisiä kohteita. Kahdessa perheessä tällaisia hetkiä oli 60 % ja kolmannessa perheessä 45 % illan toimintaepisoodeista. Kaikkien perheenjäsenten yhteistä toimintaa oli kahdessa perheessä kolmannes koko illan tapahtumista ja vastaavasti kolmannessa perheessä 36 prosentissa. Yhteiseen fokuoitumiseen vaikutti muun muassa perheen koko, mitä enemmän perheenjäseniä, sitä vähemmän oli koko perheen yhteisiä toimintajaksoja. Vastaavasti *aamulla* tapahtuvat erilaiset toimintaepisodit (kaikki yhdessä, vähintään kaksi yhdessä, kaikki erikseen) olivat yksilöllisiä kussakin perheessä. Kahdessa perheessä ei ollut aamuisin lainkaan koko perheen yhteistä toimintaa kun taas vastaavasti kolmannessa perheessä tällaisia asioita oli. Ensimmäisessä ja kolmannessa perheessä oli eniten vähintään kahden perheenjäsenen yhteistä toimintaa, mutta vastaavasti toisessa perheessä jokaisen yksilöllistä toimintaa. Yhteen vetona tutkimuksesta voi todeta oman aiheeni kannalta, että lapsiperheiden arki on samanaikaisten ja toinen toistaan seuraavien tilanteiden hallintaa. Lapsiperheissä arjessa tapahtuvat yllätykset ovat toiminnan ominta luonnetta, eivät sen väliin tulevia odotta-

mattomia häiriötekijöitä. Arjen toistuvuus voidaan nähdä paitsi harmautena myös arjen tukirakenteena. (Korvela 2003, 61–77; 143–145.)

4.4 Yhdessä tehtäviä asioita

Perheen yhteiselle ajalle ladataan paljon odotuksia. Yhdessäoloon liittyvät mielikuvat voivat olla nostalgisia muistoja perheestä ruokapöydän ääressä tai pelaamassa lautapelejä. Myöhäismodernissa arkinen yhdessä oleminen saattaa olla sitä, että haetaan lapsia harrastuksista ja jutellaan automatkan aikana yhteisistä asioista tai kokoonnutaan mikroaltauunin ympärille odottamaan pikaruoan lämpenemistä. Ajan myötä muuttuneet yhteisen tekemisen muodot jäävät helposti nostalgisten mielikuvien varjoon, vaikka niillä voi olla suuri merkitys perheen arkiselle yhteisyyden kokemiselle. (Kuivakangas 2002, 43–44.) Pulkkinen (2002, 154) pitää perheen yhteistä ateriaa merkityksellisenä, sillä useimmiten ateria valmistetaan yhdessä, jolloin lapsetkin saavat vastuutehtäviä ruoanlaiton yhteydessä. Ruokailun aikana on mahdollista keskustella päivän tapahtumista yhdessä muiden perheenjäsenten kanssa. Perhebarometrin (Paajanen 2001, 56) mukaan lähes seitsemässä kymmenestä perheestä syödään yhdessä 4-5 arki-iltana viikossa. On tosin huomattava, että kymmenesosassa perheistä yhteinen ilta-ateria on vain satunnaisesti tai ei lainkaan.

Lasten ja heidän perheidensä arkielämää on tutkittu laman vaikutuksia perheiden hyvinvointiin selvittäneessä tutkimuksessa (Salmi ym. 1998). Osana tätä 5- ja 10-vuotiaiden lasten perheitä koskenutta tutkimusta selvitettiin myös vanhempien ja lasten välisiä suhteita. Keskityn tässä selostamaan 10-vuotiaiden lasten, joita tutkimuksessa oli mukana 336, ja heidän 303 vanhempansa kyselylomakkeissa antamia vastauksia perhesuhteista siten kuin ne ovat relevantteja oman tutkimukseni kannalta.

Em. tutkimuksessa vanhemmilta kysyttiin ilonaiheita tai asioita, joista he nauttivat yhdessä lapsen kanssa. Isien ja äitien vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia, sillä molemmissa ryhmissä juttelemista sekä tv:n tai videoiden katselemista pidettiin yhtenä yleisimmistä yhdessäolomuodoista lapsen kanssa. Äidit arvostivat myös yhteisiä ruokailuhetkiä, kun vastaavasti isillä kolmas yleisimmistä vastauksista oli pelit tai leikit lapsen kanssa. Koululaisilta kysyttiin vastaavasti, mitä he tekevät usein vanhempiansa kanssa. Vastaukset olivat pitkälti samansuuntaisia kuin vanhemmillakin. Äitien kanssa lapset

kertoivat eniten juttelevansa, seuraavaksi useimmiten käyvänsä yhdessä ostoksilla ja kolmanneksi yleisimmin katsovansa tv:tä tai videoita. Jutteleminen oli myös yleisin tekeminen isän kanssa. Pelaamista ja leikkimistä lapset pitivät toiseksi yleisimpänä tekemisenä ja kolmanneksi yleisimmäksi tekemiseksi isän kanssa lapset mainitsivat ostoksilla käymisen. Isien omissa arvioinneissa ostoksilla käynti oli sen sijaan vasta kuudennella sijalla. Kun vanhemmat arvioivat laman vaikutuksia yhdessäolon määrän, nähtiin lamalla olleen joko myönteisiä tai yhtä paljon kielteisiä kuin myönteisiä vaikutuksia yhdessäolon määrään. (Salmi ym. 1998, 39–45.)

Paajasen (1991) laatimassa Perhebarometrissa alle kouluikäisten ja ala-asteikäisten lasten vanhemmilta kysyttiin, millaisissa kulttuuritapahtumissa he ovat käyneet lastensa kanssa vuoden sisällä. Vanhempien vastausten perusteella kirjastossa, uimahallissa sekä erilaisissa lastentapahtumissa käynnit olivat suosituimmat käyntikohteet. Näissä paikoissa käytiin useasti vuoden aikaan, kun vastaavasti erikoisimmissa paikoissa kuten sirkuksessa, tivolissa tai elokuvissa käytiin vain muutamia kertoja. (Paajanen 2001, 58.)

Innasen väitöskirjassa (2001) selvitettiin 138 lukiolaisen suhdetta äitiin ja isään. Nuoret kirjoittivat omaelämäkerrallisen kirjoitelman suhteestaan jompaankumpaan vanhempaansa. Nuoret kokivat vanhempien lapselle osoittaman jakamattoman ja kiireettömän huomion tärkeänä. Isän kanssa vietettyä yhteistä aikaa kuvattiin yhdessä olemisen ja yhteenkuulumisen tunteen kautta. Yhteenkuuluvuuden tunne syntyi nuorten kertomuksissa usein tekemisen parissa, jolloin oltiin samanaikaisesti sekä liikkeessä että paikallaan, kuten esimerkiksi kalastamassa tai autossa. Aina ei tarvitse puhua, vaan hiljaisuuskin merkitsee läheisyyttä. Nuorten kirjoituksissa erottui erilaisia isätyyppejä, kuten autoritaarisia ja epäonnistuneita isiä sekä myös ns. kaveri-isiä. Isäteksteissä tuli korostuneesti esille myös isän kiireestä ja työstä kirjoittaminen. Äidin kanssa vietetyt hetket liittyivät nuorten muistoissa arkeen ja kotiin. Nuoret arvostivat äideissään sitä, että nämä ovat valmiita lohduttamaan lapsiaan maailman kolhiessa. Äideistä muodostunut kuva oli isiin verrattuna yhtenäisempi. Epäonnistuneesta äidistä ei kirjoituksissa ollut mainintoja. Hyvien hetkien vähyyttä nuoret eivät äitiensä kanssa perustelleet äitien kiireellä tai työssäkäynnillä, vaikka useimmat äidit olivat töissä kodin ulkopuolella. Nuorten kirjoituksista nousi esiin, että parasta nuorten kasvusuhteessa näytti olleen läheisyys ja suoranainen tekemättömyys, mahdollisuus olla vanhemman kanssa rutiininomaisesti kahden. Elämyksiä ja suuria kokemuksia korostavana aikana monet kasvamisen kannal-

ta tärkeät kokemukset liittyvätkin tavalliseen arkeen. Esimerkiksi onkireissu, pullan leipominen tai kaupassakäynti voi antaa lapselle yhdessä olemisen kokemuksen, jonka hän muistaa aikuisenakin.

Daly (1996) tutki haastattelemalla pohjoisamerikkalaisten alle kuusivuotiaiden lasten isien näkemyksiä lastensa kanssa vietetystä ajasta. Kolmenkymmenen kahden miehen vastauksissa ajankäyttö näytti ohjaavan monia heidän ratkaisujaan sekä heijastui heidän kommentteihinsa isyydestä. Lasten kanssa vietetty aika edusti miehille niin tärkeää arvoa, että se tuli vastauksissa vain peitellysti esille. Yhteinen aika koettiin itsestään selvänä, arkisena asiana. Hyvän isän tunnuspiirteisiin liitettiin lapsen kanssa aidosti yhdessä oleminen. Yhteinen tekeminen koettiin tärkeämmäksi kuin materiaalistien lahjojen antaminen. Samoin läsnä oleminen ei ollut isien mielestä aitoa, jos mies laski vain lapsen kanssa vietettyä aikaa eikä oikeasti ollut kiinnostunut lapsen kanssa tekemisestä. Yhteisen tekemisen lisäksi osa isistä piti tärkeänä hyvään isyyteen kuuluvana ominaisuutena mahdollisuutta vaikuttaa lapsen elämään. (Daly 1996, 6–7.)

Vaikka isät pitivät yhteistä aikaa lastensa kanssa tärkeänä, he tiedostivat myös perheelle ja muulle elämälle tarkoitetun ajan ristiriitaisuudet. Lasten kanssa käytetty aika oli pois työelämästä kun taas vastaavasti ylityöt vähensivät perheelle jäävää yhteistä aikaa. Omista harrastuksistaan ja menoista isät joutuivat tinkimään, jotta perheelle jäisi yhteistä aikaa. Äidin työssäkäynnin lisääntyminen koettiin siirtäneen vastuuta lapsen kanssa olemisesta myös isille. Käytännössä työelämän vaatima aika meni useiden miesten ajankäytössä lasten tarvitseman ajan edelle, sillä isän katsottiin ensisijaisesti olevan vastuussa perheen elannon hankkimisesta. (Daly 1996.)

Korkiakankaan (1996) tutkimuksessa selvitettiin haastatteluin (n = 75), kyselylomakkein (n = 440), kirjoitelmin (n = 358) ja Museoviraston aineistojen (n = 143) avulla suomalaisten aikuisten ja lasten lapsuuskäsityksiä eri sukupolvien työntekoa ja leikkejä koskevien lapsuusmuistojen pohjalta. Tutkimukseen osallistuneiden ikäjakauma oli varsin laaja, sillä vanhin vastaaja oli syntynyt 1800-luvun lopulla ja nuorimmat vastaajat 1980-luvun puolivälissä. Kaikkien sukupolvien vastauksissa oli mainintoja leikeistä, joskin lasten leikitavat ovat vuosikymmenien aikana muuttuneet erilaisista piha- ja sääntöleikeistä, kuten piilosleikeistä ja pallopeleistä, pienemmissä ryhmissä leikittäviksi

leikeiksi, joita rajoittavat myös lasten harrastukset ja viihdeteollisuuden tuottamat viihdykkeet.

Em. Korkiakankaan tutkimuksessa selvitettiin myös vanhempien osallistumista lasten leikkeihin. Yli puolet vastaajista ei vastannut kysymykseen tai ei muistanut vanhempiansa leikkineen lastensa kanssa. Muistojen mukaan leikki ei ole lasten ja vanhempien yhteistä elämänaluetta (ks. Katvala 2001, 67). Noin puolella vastaajista oli kuitenkin muistoja leikeiksi miellettyistä puuhista vanhempien kanssa. Nuorimman ja keskimmäisen sukupolven edustajat kertoivat vanhempiansa olevan/olleen mukana peleissä sekä seura- ja sääntöleikeissä. Vanhimman sukupolven vastaajat puolestaan muistelivat vanhempiansa olleen mukana seura- ja sääntöleikeissä sekä urheilutouhuissa. Useat vastaajat mielsivät varhaislapsuuden aikaisen työteen yhdessä aikuisen kanssa ikään kuin leikiksi. (Korkiakangas 1996, 236–248.)

5 LAPSI PERHEENSÄ JÄSENEenä

5.1 Lapsi oman elämänsä kertojana

Näkökulma perheen tutkimisessa on ollut pitkään aikuiskeskkeinen, jolloin perhettä ja siten myös lapsia on tutkittu vanhempien näkökulmasta. Tästä syystä lapsuutta on sanottu perhelapsuudeksi. ”Uuden” tutkimustavan myötä ollaan nykyisin kiinnostuneita myös lapsista ja heidän perhesuhteistaan sekä suhteista muihin lapsuuden yhteiskunnallisiin instituutioihin: päivähoitoon, kouluun sekä terveys- ja sosiaali-instituutioihin. (Alanen & Bardy 1991, 39; Alanen 1992, 92, 94.) Pulkkinen (1994, 27) mukaan lastenkasvatusta ei enää nähdä yksisuuntaisesti vanhemman vaikuttaessa lapseen, vaan myös lapsi kasvattaa vanhempiaan (ks. myös Hoikkala 1993, 49). Näin ollen on perusteltua tutkia myös lapsen näkökulmaa yhteiseen tekemiseen ja lapsen vaikutusta vanhempana olemisen kokemukseen.

Puhuttaessa ”uudesta” lapsuustutkimuksesta tarkoitetaan 1980-luvun puolivälissä yhteiskuntatieteiden piirissä herännyttä mielenkiintoa lapsuutta ja sen tutkimista kohti. Lapsuus oli aiemmissa tutkimuksissa selitetty sosialisaaion kautta, jolloin lapsuus oli yhteiskuntaan tulemistä ja aikuisuus siinä olemista. Ts. lapset määriteltiin tieteissä pitkään sen mukaan mitä he tulevat olemaan ei siten, mitä he tietyllä hetkellä ovat tai miten lapsuus ymmärretään kussakin tilanteessa. Lasten omaa osuutta ja pyrkimyksiä ei tässä sosialisaaionäkemyksessä otettu huomioon, vaan heidän oletettiin olevan passiivisia ja yhteiskunnallisesti merkityksettömiä. (Alanen 1988; 1992, 7, 11–15, 21.) Osaksi tämän voidaan ajatella johtuneen aikuis- ja työkeskeisestä maailmasta, jonka ulkopuolelle lapset jäivät. Esimerkiksi tehtäessä tutkimusta kotitöistä tai kotitalouden tuloista ei edes olla kysytty lasten osuutta niihin. (Alanen 1992, 12–13, 20.)

Uuden lapsuustutkimuksen peruslähtökohta on, että lapset ovat tutkimisen arvoisia itsessään ”in their own right”, omana ryhmänään, jolla on omia, heidät muista väestöryhmistä erottavia piirteitä (Alanen 1988; 1992, 20; Qvortrup 1995, 11–12). Lapsuutta ei kuitenkaan pidetä irrallisena osana muista sosiaalisista ja yhteiskunnallisista ilmiöistä, vaan se on osa historiaa, yhteiskuntaa, taloutta ja kulttuuria (Alanen 1992, 21–22).

Lapset ovat ihmisiä siinä kuten muutkin (Qvortrup 1995, 18–19). Tämä käsitys eroaa esimerkiksi keskiaikaan verrattuna siten, että vaikka lapsuus keskiajalla oli kiinteä osa yhteiskuntaa eli aikuisuutta eikä lapsuutta erotettu omaksi vaiheekseen. Lapsuus yksinään ei silloin merkinnyt mitään.

Uuden tutkimustavan mukaan lapsia ei pitäisi tutkia enää objekteina vaan subjekteina, sosiaalisina toimijoina, jotka vaikuttavat itse omaan elämäänsä ja ympäristöönsä. Aikaisemmat tutkimukset ovat olleet hyvinkin aikuiskeskeisiä, sillä tutkimusmenetelminä on käytetty esimerkiksi lasten vanhempien ja opettajien haastattelua/kyselyä. Sen sijaan on unohdettu kysyä lapsilta itseltään tai havainnoida heitä. Lapsikeskeisemmän metodin mukaan lapset itse ovat oman toimintansa parhaita tietäjiä ja kertojia. (Alanen 1992, 53–55, 72, 90; Zinnecker 1995, 92) Aikuista tarvitaan lapsen toiminnan ja kertomuksen tulkitsijaksi.

5.2 Lasten arki

Lasten ajankäyttöä koskeva tutkimus on ollut suhteellisen vähäistä. Lasten ajankäyttö-tutkimukset ovat lisäksi tarkastelleet asiaa aikuisten näkökulmasta, miten aikuiset viettävät aikaa lasten kanssa. Sen sijaan lasten oma näkökulma ajankäytön suhteen on tutkimuksissa jäänyt vähemmälle tarkastelulle. (Bianchi & Robinson 1997, 2–3.) Kuivakankaan (2002) mukaan lasten arjessa on tärkeää jakaa aika oikeassa suhteessa eri elämämpiirien, koti-, hoito-, koulu- ja harrastusajan kesken. Jaottelun ulkopuolelle jäävä "normaali arki" on erityisen tärkeää lapsille. (Kuivakangas 2002, 45.)

Antikaisen, Haatajan ja Korhosen (1994) toimittamassa raportissa oli pyydetty pariakymmentä 1. ja 2. luokkalaista lasta kertomaan äidin, isän ja lapsen tekemisistä kotona. Lapset liittivät äidin tehtäviksi kotitöistä ja ruoanlaitosta pääasiassa huolehtimisen kun taas isään liitettiin kuuluvaksi työssäkäynti ja lepäily. Lapset puolestaan tekivät koulutehtäviä, sotkivat ja leikkivät. Lasten mielipiteitä lukiessa huomion kiinnittää yhteisen tekemisen vähäisyys. Vastausten perusteella näyttää siltä, että perheenjäsenet tekevät tahoillaan omia asioita.

Alanen (2001) on tyypitellyt 9–10-vuotiaiden lasten elinpiirejä sen mukaan mitkä asiat painottuvat lasten elämässä. Tutkimuksessa oli mukana 20 saman koululuokan lasta,

joita haastateltiin pareittain ja yksitellen. Tutkimuksessa erottui selvästi neljä eri luokkaa, jotka painottuivat lasten jokapäiväisessä elämässä eri tavoin. Lasten toimintojen perusteella heidät pystyi jakamaan erilaisiin toimijoihin, kuten perhelapsiin (family children), ystävyyslapsiin (friendships children), koululapsiin (school children) ja oman mielenkiinnon kohteen lapsiin (personal interests children).

Perhelasten elämää ohjasivat voimakkaasti erilaiset säännöt kuten yhteiset ruokailuajat ja vanhempien totteleminen. Myös kotitöihin osallistuminen, esimerkiksi oman huoneen siivoaminen, kuului lapsille. Lapset, joiden arkielämässä painottui eniten ystävyyssuhteet, liikkuvat vapaa-ajalla paljon ystävien seurassa. He myös huolehtivat osittain itse päivän ruokailuista. Koulunkäynnin painottuminen lapsen elämässä näkyi lapsen vastuuna omista menoista huolehtimisena. Persoonallisten mielenkiinnonkohteiden painotuksessa lapsi huolehti itse omista harrastuksistaan. Jako eri luokkiin ei tarkoita, että lapsi kuuluisi vain yhteen luokkaan, vaan lapsi voi päivän aikana liikkua eri luokkien sisällä. Alasen luokittelu tuo esille sen, että lapsena oleminen merkitsee selvästi eri asioita riippuen mistä tyyppityluokasta lapsena olemista tarkastellaan. (Alane n 2001, 132–137.)

Bianchi ja Robinson (1997) ovat tutkineet 3–11-vuotiaiden lasten ajankäytön jakaantumista kognitiiviseen ja sosiaaliseen kehitykseen oletettavasti vaikuttavien aktiviteettien kesken. Nämä aktiviteetit olivat: lukeminen/kirjan kuunteleminen, television katselu, opiskelu sekä kotityöt. Tutkimuksessa oli mukana 887 kalifornialaista lasta, joiden ajankäyttöä selvitettiin kyselylomakkein sekä päiväkirjamerkinnoilla. 9–11-vuotiaat lapset pitivät itse päiväkirjaa, kun taas vastaavasti vanhemmat tai lapsen huoltajat kirjassivat alle 8-vuotiaiden tai sitä nuorempien lasten tekemiset.

Em. tutkimuksessa selvitettiin myös vanhempien koulutuksen, äidin työssäkäynnin, yksinhuoltajuuden ja perhekoon vaikutusta lapsen ajankäyttöön. Vanhempien käytettävissä olevilla voimavaroilla nähtiin olevan yhteys lapsen hyvinvoinnin kehittymiseen, sillä vuorovaikutusta pidettiin tärkeänä lapsen myönteisen ja realistisen itsetunnon kehittymisen kannalta. Tutkimustuloksia tulkitessa on otettava huomioon, että mukana oli lapsia laajasta ikäjakaumasta. Tämä näkyy esimerkiksi opiskeluun käytetystä ajasta, sillä aivan pienet lapset eivät vielä käytä päivittäistä aikaa siihen. Toisaalta television katselu on yleisempää viikonloppuisin ja lomilla kuin arkipäivinä. (Bianchi & Robinson 1997.) Tuloksia tarkasteltaessa on myös huomattava kulttuurierot, jotka vaikuttavat las-

ten ajankäyttöön erityisesti koulutehtävien ja kotitöiden tekemisen osalta (ks. Paajanen 2001).

Tutkimusajanjakson aikana televisiota katsoi lähes yhdeksän kymmenestä tutkimuskohteen olleesta lapsesta. Kotitöiden tekoon aikaansa käytti neljä kymmenestä lapsesta. Kolmanneksi yleisintä oli lukemiseen käytetty aika, sillä hieman vajaa kolmannes luki tai kuunteli kirjaa. Opiskeluun käytetty aika oli vähäisintä, vain viidennes lapsista käytti aikaansa opiskeluun. (Bianchi & Robinson 1997.)

Lasten lukemiseen käytetty aika oli merkittävästi korkeampi perheissä, joissa vanhemmilla oli korkeakoulututkinto. Samoin television katsomiseen käytetty aika oli riippuvainen vanhempien koulutustasosta, sillä lapset, joiden vanhemmilla ei ollut korkeakoulututkintoa, katsoivat televisiota enemmän kuin korkeasti koulutettujen lasten vanhemmat. Sen sijaan vanhempien koulutustaustalla ei nähty olevan yhteyttä kotitöiden tekemiseen. Vanhemman siviilisäädyllä ei tutkimuksen mukaan ollut yhteyttä lapsen käyttämään television katseluaikaan. (Emt.)

Äitien työssäkäynti ei tutkimuksen perusteella lisää lasten kotitöihin osallistumista tai television katselua. Tutkimuksessa kuitenkin kyseenalaistettiin tämä tulos, sillä töissä käyvät äidit eivät välttämättä ole perillä lastensa todellisesta television katseluun käytetystä ajasta. Perheen koolla oli tutkimuksen mukaan vaikutusta vain kotitöiden tekemiseen. Sitä mukaan kun perhe koko kasvaa lisääntyi myös lasten kotitöihin käyttämä aika. (Emt.)

Pääkkösen ja Niemen (2002) suomalaisten ajankäyttöä selvittänyt tutkimus pilkkoo perheenjäsenten käyttämän ajan Jallinojan (2000) kritisoimaan tapaan, jolloin pelkkää yhdessä oloa ei nähdä seurusteluksi. Ajankäyttötutkimuksen esittely on kuitenkin perusteltua omassa tutkimuksessani, sillä se kertoo, millaisista asioista yli 10-vuotiaiden arkipäivä koostuu. Ala-asteikäisillä opiskeluun liittyvät asiat vievät koulupäivinä yli neljänneksen vuorokaudessa käytettävissä olevasta ajasta. Kun otetaan myös huomioon nukkumiseen käytetty aika, jää aikaa muulle tekemiselle noin kymmenkunta tuntia vuorokaudesta. Tästä ajasta vapaa-aikaan, esimerkiksi tv:n katseluun, harrastuksiin, liikuntaan ja urheiluun, kuluu reilu puolet jäljellä olevasta ajasta. Vapaa-aikaan liitetään kuuluvaksi myös perheenjäsenten kanssa seurustelu, joskin seurusteluksi luetaan vain varsinainen

seurustelu ja juttelu, jolloin ei tehdä muuta kuten katsota televisiota. Tämän luokitteluperusteen vuoksi jutteleminen perheenjäsenten kanssa näyttää tutkimuksen valossa hyvinkin vähäiseltä ollen vain viitisen minuuttia vuorokaudessa. (Pääkkönen & Niemi 2002, 19–31.) Tutkimustulosta ei voi kuitenkaan tulkita siten, ettei lasten ja vanhempien välillä olisi runsaasti vuorovaikutusta, sillä pääasiallisen tekemisen, esimerkiksi tv:n katsomisen yhteydessä esiintyvä jutteleminen on luonnollista. Toisaalta on kuitenkin huomattava samaisen ajankäyttötutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa, että ala-asteikäiset käyttivät kavereidensa kanssa pelkkään jutteluun vuorokaudessa noin 45 minuuttia.

Vuoden 2001 Perhebarometri (Paajanen 2001) edustaa vanhempien näkökulmaa lasten asioiden tutkimisessa. 5-, 8- ja 11-vuotiaiden lasten vanhemmilta kysyttiin kyselylomakkeella lasten vapaa-ajanvietosta. Erittelen tutkimuksen tuloksia 8-vuotiaiden lasten osalta, sillä he ovat lähimpänä oman aineistoni lasten ikäryhmää. Vanhempien kertoman valossa pääosa 8-vuotiaista lapsista viettää *arki-illat* kotona perheensä kanssa. Tämänkään vuoksi Perhebarometrin 2002 (Pääkkönen & Niemi) tulos perheenjäsenten vähäisestä juttelemisestä ei tunnu uskottavalta. Edelleen vuoden 2001 Perhebarometrin mukaan reilut puolet 8-vuotiaista käy ohjatussa harrastustoiminnassa yhdestä kolmeen iltaan viikossa. Perheen kanssa olemisen sekä harrastustoiminnan lisäksi lapset viettävät aikaansa kavereidensa kanssa kahdesta kolmeen iltaan viikossa. Tyypillisin lapsen tekeminen arki-iltana oli vanhempien mukaan leikkiminen tai urheilu kaverien tai sisarusten kanssa. Seuraavaksi eniten lapset käyttivät aikaansa television tai videoiden katseluun sekä lukemiseen ja kädentaitoihin kuten askarteluun. Myös koulutehtävien tekeminen vei vanhempien mukaan lapsen ilta-ajasta oman osansa. Kirjojen lukeminen tai katseleminen oli tyypillistä yhteistä tekemistä kahdeksassa perheessä kymmenestä. Kotitöiden tekoon osallistuminen on myös yleistä, sillä lähes seitsemän kymmenestä on mukana kodin yhteisissä tehtävissä illan aikana. *Viikonloppuvietto* poikkesi jonkin verran arki-iltojen tekemisistä. Edelleenkin lähes kaikki 8-vuotiaat lapset (90 %) viettävät aikaansa vanhempiensa kanssa. Viikonloput eroavat kuitenkin arki-illoista tekemisen suhteen. Arki-iltoina ostoksilla tai tapahtumissa käyntiä ei mainittu, mutta viikonloppuisin se on tyypillistä kuudelle kymmenestä lapsesta. Muutoin viikonloppun vietto vastasi arki-illoja eli lapset viettivät aikaansa sisarusten ja kavereiden kanssa. Television katseleminen yksin oli viikonloppuisin vähäisempää kuin television katseleminen perheen kanssa ja muutoinkin monet aktiviteetit, kuten perheen ja sisarusten sekä kavereiden kanssa

oleminen ja ostoksilla/tapahtumissa käynti, menivät varsinkin yksinäisen television katselun edelle. (Paajanen 2001, 27–30; 25–37.)

Paajanen (2001) tuloksissa on yhtäläisyyksiä Bianchin & Robinsonin (1997) tutkimukseen. Tosin tuloksia ei voi verrata täysin toisiinsa, sillä jälkimmäisessä tutkimuksessa selvitettiin ajankäytön jakaantumista vain neljän aktiviteetin kesken. Molemmista tutkimuksista selviää, että tv- ja video-ohjelmien katseleminen vie ison osan lasten arkiillan tunteista. Kotitöiden tekeminen on tulosten mukaan yleisempää suomalais- kuin kalifornialaislasten keskuudessa samoin kuin opiskeluun käytetty aika. Nämä erot selittynevät osaksi kalifornialaistutkimuksen laajalla ikäryhmällä, joka vääristää tutkimustuloksia näiden vastausten osalta sekä kulttuurieroilla. Suomalaisten lasten kohdalla myös lukeminen yksin tai vanhempien kanssa oli yleisempää kuin kalifornialaislasten kohdalla. Toisaalta on hyvä muistaa, että suomalaislapsia koskevat vastaukset käsittävät arkiillat klo 18 jälkeen sekä viikonloput ja vastaavasti kalifornialaisessa tutkimuksessa kyseessä olivat koko päivän tapahtumat. (ks. Bianchi & Robinson 1997; Paajanen 2001.)

Roiha ja Ärling (2001) puolestaan tutkivat, mitkä asiat ovat tärkeitä 7–10-vuotiaiden lasten elämässä. Tämän lisäksi he halusivat selvittää liikunnan roolia lasten elämässä. Aineisto koostui 22 lapsen piirustuksista sekä piirustuksiin liittyvistä haastatteluista. Tuloksista nousi esille minä-, liikunta- ja elinympäristö-teemojen lisäksi toiset-teema, jonka yhteydessä lapset pohtivat muun muassa vanhempien merkitystä omassa elämässään. Monista kertomuksista välittyi vanhemman ja lapsen yhdessä olemisen tärkeys. Itse asiassa vanhempien läheisyys koettiin tärkeämmäksi kuin itse tekeminen. Yhteistä puuhaa saattoi olla esimerkiksi ruoan laittaminen, siivoaminen, pelit, lukeminen ja läksyjen tekeminen. Arkisten tekemisten lisäksi lapset kertoivat huippuhetkistä, kuten matkoista tai muusta arjesta poikkeavasta, joskin Roihan ja Ärlingin mukaan kertomuksista välittyi läheisyyden tarve aivan tavallisissa, arkisissa hetkissä. (Roiha & Ärling 2001, 21.)

Emt. Roihan ja Ärlingin tutkimuksessa tuli esille, että vain tytöt kertoivat vanhempiensa poissaolosta tai kiireisyydestä. He yrittivät peittää vanhempien poissaolosta johtuvaa mielipahaansa kertomalla ylpeänä itsenäisestä selviytymisestään kuten välipalan tekemisestä. Vanhemmat olivat lasten kertomusten mukaan ihailun kohteena. Vanhemman tekemisiä ihasteltiin tai heihin samastuttiin, sillä lapsi saattoi haluta esimerkiksi yhtä

hyväksi uimariksi kuin isänsä. Vanhempiin liittyvistä runsaista maininnoista poiketen lapset mainitsivat sisaruksiinsa liittyen vain muutamia asioita. Tutkijoiden mukaan vaikutti siltä kuin pikkusisaruksia pidettiin itsestään selvyyksinä. Tosin varsinkin pojat olivat sitä mieltä, ettei kovin paljon nuorempien sisarusten kanssa voi juurikaan tehdä mitään. (Roiha & Ärling 2001, 23–25.)

5.3 Lapset kotitöihin osallistujina

1980-luvulla tehdyn tutkimuksen mukaan 7–15-vuotiaista lapsista vajaa kolmannes osallistui vanhempien (n = 744) mukaan kodinhoitotöihin ja vastaavasti reilu kolmannes ei vanhempien ilmoituksen mukaan osallistunut lainkaan kotitöihin (Haavio-Mannila 1984, 183.) Lasten vapaa-aikaa 2000-luvun alussa selvittäneen barometrin mukaan lähes kolme neljästä 8-vuotiaasta osallistui kotitöihin arki-iltoina. Viikonloppuisin kotitöissä oli mukana usein tai erittäin usein noin kolmannes vastaavan ikäisistä. (Paajanen 2001, 95–96.) Tämä tilastollinen tutkimustulos osoittaa, että lapset ovat monessa perheessä mukana perheen yhteisissä askareissa. Paajasen (2001) tulokset kertovat lisäksi, että kotitöihin osallistuminen näyttäisi olevan yleistynyt parinkymmenen vuoden sisällä.

Kun Korkiakankaan (1996) tutkimuksen vastaajat muistelivat lapsena tekemiään kotitöitä, korostuivat vanhemmilla sukupolvilla perheen elannon hankkimiseen liittyvät kotityöt, kuten maanviljelytyöt sekä karjanhoito, ja kotitaloustyöt, kuten pienempien lasten hoitaminen, ruoanlaitto ja siivoaminen. Nuorimpien sukupolvien vastauksissa korostuivat sen sijaan kotipiirissä tehtävät auttamistyöt, kuten oman huoneen siivoaminen ja kaupassakäynti, sekä yhteinen puuhastelu vanhempien kanssa. Nuorimpien vastauksista on yhä edelleen havaittavissa, että vanhemmat haluavat lastensa oppivan tuntemaan vastuuta ainakin omista tekemisistään. (Korkiakangas 1996, 144–159.) Myös Pääkkösen ja Niemen (2002) ajankäyttötutkimuksessa kaupassakäynti ja siivoaminen olivat yleisimmät kotityöt, joihin yli 10–vuotiaat ala-asteikäiset lapset osallistuivat. Kotitöihin osallistuminen kaksinkertaistui vapaapäivinä, jolloin lapset tekivät kotitöitä hieman alle 1,5 tuntia vuorokaudessa.

Zeiher (2001) selvitti 10-vuotiaiden saksalaislasten ja heidän vanhempiensa välisiä suhteita, jotka ilmenevät kotitöiden jaon yhteydessä, tutkimalla kolmen lapsen päivittäistä elämää viikon ajan. Hänen tarkoituksenaan oli selvittää lasten itsenäisyyttä, riippuvuutta

ja vastavuoroisuutta suhteessa vanhempiinsa sen perusteella kuinka lapset osallistuivat kotitöihin. Koska otos oli pieni, ei tuloksia voi yleistää koskemaan kaikkia 10-vuotiaita lapsia. Siitä huolimatta kolmen lapsen tapaukset antavat kuvan erilaisista käytännöistä eri perheissä. (Zeiher 2001, 37–50.)

Kahdessa perheessä lasten osallistumista kotitöihin ei edellytetty. Päinvastoin lapset koettiin pitää irti muusta työstä kuin koulutyöstä. Vanhemmat pitivät tärkeinä hyvien kasvuolosuhteiden luomista ja ympäristön kontrolloitavuutta, esimerkiksi lasten kaverien suhteen. Zeiherin mukaan tämä edesauttaa lasten riippuvuutta vanhemmista sekä syventää kuilua sukupolvien välillä. Yhdessä perheessä kotitöiden osallistumisella nähtiin olevan yhteys itsenäistymiseen ja vastuullisuuteen, joten lapsellekin annettiin omia kotitöitä. Tässä perheessä kotitöihin osallistumista pidettiin lasten kasvun tukemisen yhtenä osana. (Zeiher 2001, 43–53.)

Kinnunen ja Mauno (2002) tuovat lasten kotitöihin osallistumiseen toisenlaisen ulottuvuuden. Heidän mukaansa työssä koettu väsymys heijastuu vanhemmuuteen, erityisesti lapsikeskeisen ja ohjaavan lastenkasvatuksen vähenemiseen. Vanhemmat eivät jaksaa ottaa huomioon lasten mielipiteitä ja tarpeita eivätkä olla kiinnostuneita lastensa tekemisistä ja harrastuksista. Tällöin vanhempien syyllisyyden tunne lastensa laiminlyönnistä voi kääntyä lasta vastaa, jolloin hänelle aletaan antaa kaikessa periksi, esimerkiksi lapsi on kotona ilman velvollisuuksia. Passaamisen sijasta lapset tulisi sen sijaan ottaa tiiviimmin mukaan kotitöihin jakamaan vastuuta sekä sisaruksista että kodista. (Kinnunen & Mauno 2002, 105–106.)

6 MERKITYSTEN RAKENTUMINEN

6.1 Yleisiä ja yksityisiä merkityksiä

Kertominen, esimerkiksi lapsuutta muisteltaessa, ei ole puhdas ja yksinkertainen kopio kokemuksista, vaan niille annetaan tiettyjä merkityksiä. Kertominen on toisaalta myös asioiden arvottamista, sillä kertoja järjestää kokemuksensa tiettyjen mallien mukaisesti. Kertomisen kuluessa tapahtuu myös valikointia näkökulman valinnan ja tarkoitusperien suhteen. (Lehtonen 1996, 117–119.) Näin voi ajatella tapahtuvan myös haastattelujen yhteydessä, kun haastateltavat muistelevat vanhemman ja lapsen yhteistä tekemistä ja antavat yhdessä olemiselle tiettyjä merkityksiä. Haastatteluteemat ohjaavat omalta osaltaan haastateltavien näkökulmaa ja vaikuttavat siten esille nouseviin merkityksiin. Teoriataustan lopuksi on tarpeen pohtia merkityksen käsitettä tarkemmin.

Merkityksen käsitteellistäminen vaikuttaa aluksi helpolta. Asian "merkitys" on se mitä jokin asia "tarkoittaa". Tarkempaa sisältöä em. kehämäiselle määritelmälle on vaikea antaa. Merkityksen käsitettä on usein käytetty väljästi ja monessa eri merkityksessä. (Alasuutari 1999, 59.) Lehtosen (1996) määritelmässä merkitykset ovat sanoihin liitetyjä kulttuurisidonnaisia yhteisiä merkityksiä. Esimerkiksi sanaan vanhemmuus liittyy länsimaissa oma merkityksensä kun vastaavasti afrikkalaisissa heimokulttuureissa merkitys on omanlaisensa. Lisäksi merkitykset ovat sidoksissa arvoihin, sillä merkitys on yhtä kuin arvo, joka liitetään johonkin. Merkitykset ovat myös kiistanalaisia, sillä itseltään selviä merkityksiä ei ole. Lausahdus "Jo lapsikin sen tietää, että" on syytä ottaa kriittisesti vastaan, sillä näkemys on sidoksissa kertojan omiin arvoihin ja merkityksiin. Koska merkitykset ovat ihmisten luomia, ne ovat myös tilapäisiä, epävakaita ja alttiita muutoksille. Tästä seuraa, että merkitykset eivät ole kiinteitä ja selvärajaisia yksiköitä, vaan jatkuvasti muuttuvia ja muutoksessa olevia. (Lehtonen 1996, 20, 212.)

Varto (1992) toteaa, että merkitys on läsnä, kun ihminen on läsnä. Omalla ymmärryksellään ihminen ottaa merkitykset ympäristöstään ja hahmottaa maailmaansa ymmärtäessään merkityksiä. (Varto 1992, 55–56.) Vaikka samassa kulttuurissa elävillä on yhteisiä merkityksiä kulttuurisista ilmiöistä, kuten vanhempana ja lapsena olemisesta sekä

perheen yhdessä tekemisestä, se ei tarkoita, että merkitykset olisivat samoja aina ja kaikkialla. Yksilöllä on vapaus valita instituutioiden, sosiaalisten suhteiden, uskomusjärjestelmien, tapojen ja tottumusten sekä materiaalsen maailman ja sen esineiden käyttötavoista oma toiminta- ja käyttäytymismallinsa. Merkitykset eivät kuitenkaan ole yksilön itsensä luomia, sillä ne ovat jaettuja toisten ihmisten kanssa. (Lehtonen, 1996, 17–18.)

Siljanderin ja Karjalaisen (1991) artikkelissa merkityksen perusulottuvuuksia tarkastellaan Diltheyn teoriaa lainaten kahdesta näkökulmasta: subjektiivisesta ja intersubjektii-visesta ulottuvuudesta käsin. Subjektiivinen merkitys liittyy yksilön kokemuksiin, jotka ovat sisäisiä ja tajunnallisia. Intersubjektii-viset merkitykset, kuten esimerkiksi kieli, ovat puolestaan irronneet tuottajansa henkilökohtaisista motiiveista tai pyrkimyksistä, jolloin ne ovat saavuttaneet yleistä pätevyyttä. Subjektiiviset merkitykset ovat sidoksissa kuitenkin intersubjektii-visiin, objektiivisiin merkitysrakenteisiin. Yksilöllistä merkityksenantoa sekä toimintaa motivoi yleinen ja intersubjektii-ivinen merkitystaso. (Siljander & Karjalainen 1991, 377–379.)

Merkityksiä voidaan tarkastella kolmella tasolla sen mukaan, millainen painoarvo niillä on. Hallitsevassa asemassa olevien ryhmien hyväksymillä merkityksillä on tapana muuttua koko kulttuuria koskevaksi tavaksi luokitella ja jäsentää todellisuutta. Tällaisista merkityksistä käytetään nimitystä *vallitsevat merkitykset*. *Jäänteenomaiset merkitykset* ovat puolestaan ennen olleet vallitsevia, mutta jääneet ajan myötä taustalle. Kolmas merkitysten taso haastaa vallitsevia merkityksiä tuomalla esiin joko vaihtoehtoisia tai vastakohtaisia merkityksiä. Näistä käytetään nimitystä *orastavat merkitykset*. (Lehtonen 1996, 24–25.) Vanhemmuuteen liittyviä merkityksiä ajatellen jäänteenomainen merkitys voisi olla esimerkiksi perinteinen sukupuoliroolijako kasvatusasioissa isän ja äidin välillä, kun taas vastaavasti jaettu vanhemmuus edustaa orastavaa merkitystä.

6.2 Kasvatukseen sisältyvien merkitysten tiedostaminen

Lehtonen (1996, 13) toteaa kärjistäen, että tuttuja asioita ei tavallisesti panna lainkaan merkille. Tavallisin on kaikkein vähiten tunnettua. Siljander ja Karjalainen (1991) pohjivat myös merkitysten tiedostamista nojautuen Overmannin (1983) teoriaan. Ihmisen toiminnan ja tietoisuuden taustalla ovat sekä tiedostetut että tiedostamattomat merkitys-

rakenteet. Ts. subjektiivista, tiedostettua, motivoi sosiaalinen, piilevä merkitystaso. (Siljander & Karjalainen 1991, 380–381.)

Haverinen ja Martikainen (1999) pohtivat omassa tutkimuksessaan merkitysten tiedostamisen vaikutusta perheiden kasvatustoimintaan. Erilaisille esineille, asioille ja kokemuksille annetut merkitykset ohjaavat inhimillistä toimintaa. Ilmiöihin liitetyt merkitykset ovat sidoksissa ihmisen arvokäsityksiin. Vaikka esimerkiksi kasvatukseen liittyvät asiat eroavatkin perhe- ja perheenjäsenkohtaisesti, pidetään perhettä kuitenkin tärkeimpänä yleisistä arvoista. Kahdeksan kymmenestä Perhebarometrin (Reuna 1998) vastaajasta oli tätä mieltä. Samaisen Perhebarometrin kyselyn mukaan kuusi kymmenestä vastaajasta piti ajan riittämistä sekä perheelle että työlle vastaavasti toiseksi tärkeimpänä arkielämään liittyvänä arvona.

Haverisen ja Martikaisen (1999) aineisto koostui kolmen lapsiperheen (8–17-vuotiaita lapsia) video- ja haastatteluaineistosta. Heidän tavoitteenaan oli tuottaa uutta tietoa kotitalouden praxis-toiminnasta sekä kehittää sitä kautta arjen hallinnan-käsitettä kuvaavaa mallia. Käsitettä kotitalous käytettiin rinnalla perheen kanssa. Tutkimuksessa käytettiin Aristoteleen filosofiasta peräisin olevaa praxis-käsitettä kuvaamaan sellaisia kotitalouden toimintoja, jotka sisältävät myös toiminnan tuloksen. Perheissä praxis-tyyppistä toimintaa ovat näin ollen heidän mukaansa esimerkiksi lasten kasvatusta ja -hoito sekä yhdessä olo ja keskustelu toisten kanssa, joihin sisältyvä inhimillinen vuorovaikutus on hyvinvoinnin perustana merkittävässä asemassa. (Haverinen & Martikainen 1999, 21–24.)

Haverinen ja Martikainen (emt. 10) toteavat, että suuri osa lasten ja vanhempien välisestä vuorovaikutuksesta tapahtuu yhdistyneenä käytännön työtehtäviin. Myöhäismodernissa lasten tietoinen sosiaalistaminen työntekoon tai mukaan ottaminen perheen arkiaskareisiin on kuitenkin vähentynyt. Vanhemmat saattavat tehdä asioita lasten puolesta (ks. Kinnunen & Mauno 2002), vaikka lapselle olisi oman kehityksensä vuoksi tarpeellista harjoitella itsenäisiä taitoja. Kun lapsi pääsee mukaan kotitöihin, on vanhemmilla hyvä mahdollisuus tukea lapsen oppimista.

Haverisen ja Martikaisen tutkimuksessa (1999) kolmen perheen kasvatustoiminnassa oli tiedostettuja ja tiedostamattomia merkityksiä, jotka ohjasivat vanhempien kasvatustoi-

mintaa. Yhteisen tekemisen ja ajan merkitys tiedostettiin lasten kasvun näkökulmasta työhön ja vastuuseen oppimisena. Toisaalta yhteinen ajankäyttö nähtiin myös laajemmin yhteistyötaitojen harjoittelun mahdollistajana sekä omalla tavallaan merkityksellisenä lasten tulevaisuuden ennakoijana. Vanhemmat toivat kuitenkin esiin yhteisen ajan vähyden. Yksinhuoltajaäiti oli myös tiedostanut yhdessäolon normiluonteisen vaatimuksen, joka ei välttämättä palvele tarkoitustaan. (Haverinen & Martikainen 1999, 94–101.)

Tiedostamattomien merkitysten vaikutus kasvatukseen on vaikeammin tulkittavissa. Haverinen ja Martikainen (1999, 104–106) toteavat, että vanhempien voi olla vaikea ilmaista, mitä kasvattaminen kotona tarkoittaa. Kasvattaminen saatetaan kokea sopivan paremmin kouluihin tai virallisiin laitoksiin, vaikka kasvattaessaan lasta ei tarvitse välttämättä tehdä mitään konkreettista. Kasvatuksessa jo yhdessäolo on keskeistä vanhempien ja lasten yhteistä toimintaa. Vanhempien toiminnalla on erityisesti merkitystä lapsen sosiaaliseen ja itsesäätelyn kehittymiseen, sillä ne opitaan ensisijaisesti perheissä. Tätä prosessia on mahdollista tukea opettamalla lapsia tietoisesti esimerkiksi kotitöiden yhteydessä. Tutkimus osoitti kuitenkin, etteivät vanhemmat tiedostaneet selkeästi käytännön toimintaan, esimerkiksi kotitöihin, sisältyvää kasvattavaa merkitystä, vaan painottivat enemmän harrastuksiin osallistumista ja koulutehtävistä huolehtimista. Lasten välillä olevia osallistumisvaatimuksia kodin rutiinitöihin ei myöskään tiedostettu merkityksellisinä. Vanhemmat edellyttivät omien sanojensa mukaan samanlaista osallistumista perheen lapsilta, mutta käytännössä lapset osallistuivat eriasteisesti kotitöihin luonneeroista johtuen. (Haverinen & Martikainen 1999, 115,121.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat

Ideana tälle tutkimukselle olivat keräämäni kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyvät sanomalehtiartikkelit (esim. Ilonen 2001; Kapiainen, 2000 & 2001; Vuorela 2000). Niissä tulivat esille lasten ja vanhempien välinen vuorovaikutus sekä sen merkitys lapsen myöhemmille elämänvaiheille. Tästä heräsi kiinnostukseni tutkia lasten ja vanhempien välistä suhdetta heidän jokapäiväisissä elämäntilanteissaan eli perheiden arkielämää. Arkipäivän tilanteista lapsi saa elämisen malleja tulevaisuuttaan varten sekä rakentaa omaa kuvaansa itsestään ihmisenä.

Toisaalta aihevalintaa ohjasivat myös omat muistoni kotona vietetystä ajasta yhdessä kolmen sisarukseni ja vanhempieni kanssa. Yhdessä tekemisen ei tarvinnut olla erityisesti suunniteltua tai varta vasten järjestettyä toimintaa, sillä esimerkiksi lumilinnan rakentaminen, pullan leipominen ja iltasadun lukeminen olivat yhdessä olemisen muotoja, jotka tuovat yhä edelleen mukavia muistoja lapsuusvuosilta. Tässä tutkimuksessa haluan selvittää, vieläkö vanhempien ja lasten yhteinen tekeminen on jokapäiväistä, arkista touhuamista vai onko yhteinen kotona oleminen jäänyt harrastusten ja työkiireiden jalkoihin?

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää lasten ja vanhempien yhdessä tekemisen eri muotoja arkielämän tilanteissa. Mitä lapset ja vanhemmat tekevät yhdessä? Lisäksi tutkimuksessa selvitetään vanhempien ja lasten yhteiselle tekemiselle antamia merkityksiä, tiedostavatko he yhteisen ajan merkityksen heille itselleen ja toisilleen?

Tutkimusongelmat:

1. Mitä lapset ja vanhemmat tekevät yhdessä
 - a) lasten
 - b) vanhempien näkökulmasta?

2. Millaisia merkityksiä lapset ja vanhemmat antavat yhdessä tekemiselle?
-Miksi olisi tärkeää tehdä asioita yhdessä?

7.2 Tutkimusote

Tutkimuksen lähtökohtana olivat ihmiset sekä heidän näkemyksensä ja kokemuksensa tutkittavasta ilmiöstä, arkipäivän perhe-elämästä. Pyrkimyksenä oli kuvata ja ymmärtää tutkimuksessa mukana olleiden ajatuksia tutkittavasta aiheesta. Tutkimus on näin ollen laadullista tutkimusta, joka pyrkii selittämisen sijasta ymmärtämiseen (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen, Saari 1995, 126). Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on olemassa olevien (totuus)väittämien todentamisen sijaan löytää tai paljastaa tosiasioita tutkittavasta asiasta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000a, 161). Pyrkimyksenä oli lisäksi tavoittaa tutkittavien oma näkökulma, jolloin Eskolan ja Suorannan (1999, 16) mukaan halutaan säilyttää tutkittava ilmiö sellaisena kuin se on.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija tarkastelee useimmiten ihmistä ja hänen maailmaansa, jotka yhdessä muodostavat elämismaailman. Elämismaailmalla tarkoitetaan yleisintä kokonaisuutta, jossa ihmistä voidaan tarkastella. Siihen sisältyvät merkitykset, jotka koostuvat ihmistutkimuksen kohteista kuten yksilön, yhteisön, sosiaalisen vuorovaikutuksen, arvotodellisuuden ja ihmisten välisten suhteiden kohteista. Tutkija on osa sitä merkitysyhteyttä, jota hän tutkii, sillä laadullinen tutkimus tapahtuu elämismaailmassa. Tästä johtuen laatuun ymmärtäminen on mahdollista vain siinä kontekstissa, jossa niillä on merkitys. (Varto 1992, 23, 26.) Toisaalta tutkija on tällöin osallisena tutkittavan elämismaailmaa ja hänen on pohdittava omien esioletusten ja arvostustensa vaikutusta tutkimuskohteeseen (Eskola & Suoranta 1999, 16–17; Varto 1992, 26–27).

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein varsin pieneen tapausmäärään. Pyrkimyksenä on analysoida sitä mahdollisimman perusteellisesti. (Eskola & Suoranta, 1999, 18.) Tutkimuksessani haastateltavia oli yhteensä 24, joista lapsia oli 8. Laadullisen tutkimuksen tapaan aineistosta ei ollut tarkoitus tehdä tilastollista yleistystä, vaan tulkita haastateltavien käsitystä tutkittavasta aiheesta. Eskolan ja Suorannan (1999, 62) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei ole sääntöjä tietyntyyppisen aineiston keräämiseksi, vaan tutkimuskohteena on aina tapauksia. Tavoitteena ei laadullisessa tutkimuksessa ole kui-

tenkaan tyytyä vain kerronnan asteelle vaan pyrkiä rakentamaan saadusta aineistosta teoreettisia yleistyksiä.

Tutkimustani voidaan tarkastella myös fenomenografisesta lähestymistavasta käsin, joka on yksi laadullisen tutkimuksen lajeista. Tutkimuskohteillani oli tutkittavasta ilmiöstä erilaisia käsityksiä. Fenomenografiassa pyrkimyksenä on nimenomaan tutkia sitä, miten ympäröivä maailma ilmenee ja rakentuu ihmisen tietoisuudessa. Käsitysten erilaisuus on seurausta pikemminkin kokemustaustasta kuin ikäkaudesta, sillä asiantuntijoiden käsitykset eroavat arkikokemusten perusteella muodostetuista käsityksistä. Tutkijan tehtävänä on kuvata ilmiön laadullisia eroja sekä koota niissä ilmenneet merkitykset ymmärrettäviksi kokonaisuuksiksi. (Syrjälä ym. 1995, 114–115, 125–126.)

Koska tutkimuksessa oli mukana lapsia, on tarpeen pohtia tähän liittyviä näkökohtia. Lapsen tutkimiseen liittyy omia eettisiä kysymyksiä tutkimuksen ongelmanasettelusta, tutkimusmetodiikasta ja havaintojen tulkinnasta. Toisaalta lapsella on oikeus tulla kuuluksi häntä koskevissa asioissa, mutta toisaalta lapsella on oikeus yksityisyyteen. Ruoppila (1999) on mukailnut artikkelissaan Morrow'n ja Richardsin (1996) esittämää mallia lapsen tutkimiseen liittyen. Lasten *haavoittuvuus* on seurausta fyysisestä ja psyykkisestä heikkomuudesta suhteessa aikuisiin. Lapsilla ei ole samanlaisia tietoja ja kokemuksia asioista kuin aikuisilla, joten aikuisilla on velvollisuuksia lapsia kohtaan. Tutkimuksen yhteydessä on mietittävä, millaisiin tutkimuksiin lapsen voivat osallistua ja milloin aikuinen voi tehdä osallistumispäätöksen lapsen puolesta. (Ruoppila 1999, 26–28.)

Ruoppila (1999) tulkitsee lasten vähäisen kompetenssin Morrow'n ja Richardsin (1996) mallia seuraavasti. Oletus lasten *kyvyttömyydestä* tai *pystymättömyydestä* tehdä esimerkiksi perusteltuja päätöksiä tai antaa luotettavia tietoja itsestään johtaa siihen, että huoltajilla on päätösvalta lastensa osallistumisesta tutkimukseen. Kolmas pohdintaa aiheuttava asia on lasten ja aikuisten erilainen *valta*. Tämä ilmenee tutkimuksen kaikissa vaiheissa, esimerkiksi millaisia kysymyksiä aikuinen pitää tutkimisen arvoisena, millä tavalla tutkimus julkaistaan ja miten tuloksia sovelletaan. Lasten vähäisestä yhteiskunnallisesta vallasta johtuen, he eivät voi kritisoida tulosten tulkintoja. (Ruoppila 1999, 28.)

Vaikka vanhemmat ovat antaneet suostumuksensa lapsensa osallistumisesta tutkimukseen, on lapsella vielä mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta. Kun tut-

kimuksesta kerrotaan lapselle, on hyvä muistaa lapsen subjektiluonne ja keskustella tutkimukseen liittyvistä asioista samaan tapaan kuin hänen vanhempiansa kanssa. Tutkimustilanne voi olla lapselle outo, joten hänelle on annettava aikaa rauhoittua ja kunnioitettava lapsen yksilöllisyyttä. Lasten kohdalla kielellisen kehityksen erot voivat olla suuria, joten tämä on otettava huomioon tutkimusaineistoa kerätessä. (Ruoppila 1999, 38–39; ks. Doverberg & Pramling 1998.)

Omassa tutkimuksessani lasten tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset pyrittiin ottamaan huomioon tutkimuksen eri vaiheissa. Vanhempia pyydettiin kertomaan lapselle tutkimuksesta ja saamaan häneltä suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Ennen haastattelun alkua tutkija kertoi lapselle vielä tutkimukseen liittyvistä asioista ja siitä, että hänen osallistumisensa tutkimukseen olisi tärkeää. Periaatteessa lapsella olisi ollut vielä tässä vaiheessa mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta, mutta kukaan lapsista ei näin tehnyt. Haastattelukysymykset pyrittiin muotoilemaan sellaisiksi, että lapsen oli mahdollista ymmärtää, mitä kysymyksellä haettiin takaa. Muutoinkin haastattelutilanne pyrittiin luo maan sellaiseksi, että lapsi koki olonsa turvalliseksi ja luottavaiseksi. Hänen vastauksiinsa suhtauduttiin asianmukaisella tavalla eikä niitä naureskeltu tai suhtauduttu muutoin leikillisesti.

7.3 Tutkimuskohteen kuvaus

Tutkimukseni aineisto koostui kahdeksan eri perheen lapsen ja hänen vanhempiansa, haastatteluista. Haastateltavat perheet olivat kaikki samasta kaupungista, kolmelta eri asuinalueelta. Osa lapsista kävi samaa koulua tai luokka-asetta. Haastatteluhetkellä lapsista oli peruskoulun 1. luokalla kuusi ja 2. luokalla kaksi lasta. Heidän ikänsä vaihteli seitsemän ja yhdeksän vuoden välillä. Haastateltavista lapsista tyttöjä oli kolme ja poikia viisi ks. taulukko 1.

TAULUKKO 1. Haastateltujen lasten ikäjakauma.

Suku- puoli	Ikä		
	7 vuotta	8 vuotta	9 vuotta
Tyttö	–	2	1
Poika	3	2	–

Haastattelemani perheet olivat perinteisiä ydinperheitä siinä mielessä, että jokaisessa perheessä oli sekä isä että äiti. Lapsia perheissä oli yhdessä perheessä yksi, kahdessa perheessä kaksi, kahdessa perheessä kolme, kahdessa perheessä neljä ja yhdessä perheessä viisi. Perheiden lasten iät vaihtelivat reilusta yhdestä vuodesta hieman yli kaksikymmenvuotiaaseen.

Vanhempien koulutustausta vaihteli suuresti. Joukossa oli sekä ammatillisen että akateemisen koulutuksen saaneita vanhempia kuin myös koko elämänsä kotiäitinä ollut perheenäiti. Osa vanhemmista opiskeli parhaillaan. Viikoittainen työaika oli useimmilla (seitsemän vanhempaa) 35-40 tunnin välillä. Kahdella vanhemmalla ei ollut säännöllistä viikoittaista työmäärää, vaan se vaihteli tilanteen mukaan. Kolmella vanhemmalla viikotyötuntimäärä oli 25-30 tunnin välillä. Kaksi heistä teki omasta halusta lyhennettyä työaikaa, jotta lasten päivä ei olisi niin pitkä.

”Siihen on pyritty, että Elina haettais viimeistään kolmelta. Sen takia mä oon sitä työaikaani lyhentäny. Joskus on päiviä, että mun on pakko jonkun kokouksen takia olla neljään.” Ä5¹

Jokaisessa perheessä vähintään äiti, mutta neljässä perheessä myös isä, oli ollut kotiäitinä/-isänä vähintään puoli vuotta. Haastatteluhetkellä kotona oli viisi vanhempaa kuudestatoista. Tosin on huomattava, että osa heistä opiskeli tai teki töitä kotona. Kotonaolo koettiin positiivisena ja etuoikeutettuna asiana, jos se vain oli taloudellisesti mahdollista.

”– mä oon suunnattoman kiitollinen, että mä oon saanu olla näin kauan kotona.” Ä2

”– on pakko käydä tuolla töissäkin. Onneks pysty sen ajan, kun ne [lapset] oli pieniä, niin kuus vuotta olin [kotona].” Ä4

Eräs haastateltava toi esille myös sen seikan, että koti-isänä tai -äitinä oleminen luo vanhemman ja lapsen suhteen kehittymiselle omanlaisen ulottuvuuden.

”Silloin meillä tuli sitä yhteistä olemista ja tekemistä ja olemista kyllä, että se tavallaan muutti sen meidän olemisen ja tekemisen, niin kuin yhdessä tekemisen, aika lailla se vuosi, koska me ikään kuin opittiin olemaan ja tekemään yhdessä monenlaisia asioita.” I5

¹ Tein kullekin haastateltavalle koodit, joissa P = poika, T = tyttö, I = isä ja Ä = äiti. Numero kirjaimen perässä ilmaisee, kuinka mones perhe on kyseessä. Kunkin perheen isällä, äidillä ja tytöllä/pojalla oli siis sama numero esim. Ä1, I1 ja P1 ovat saman perheen jäseniä.

7.4 Aineiston hankinta

7.4.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä oli perusteltua omassa tutkimuksessani, sillä halusin antaa tutkittaville mahdollisuuden kertoa omista asioistaan mahdollisimman vapaasti. Haastattelu mahdollisti myös vastausten selventämisen samoin kuin vastausten syventämisen jo heti haastattelutilanteessa. Aineiston keruu haastattelemalla on aikaa vievää. Omassa tapauksessani tutkimusjoukko oli kuitenkin varsin pieni, joten haastattelu ei aiheuttanut kohtuuttoman suurta työmäärää. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–35.) Tutkimuksessani mukana olleille lapsille esimerkiksi kyselylomakkeen täyttäminen olisi voinut tuottaa hankaluuksia luku- ja kirjoitustaidon osalta. Sen sijaan haastattelussa luku- ja kirjoitustaidossa mahdollisesti esiintyneet puutteet eivät vaikeuttaneet vastaamista. Haastattelumenetelmän valintaa puolsi myös sen tuttuus, sillä olin käyttänyt haastattelua aineistonkeruumenetelmänä aikaisemmissa opinnäytetöissäni.

Keräsin aineistoni teemahaastattelulla, jossa haastattelu etenee tarkkojen kysymysten sijaan kaikille haastateltaville yhteisten teemojen varassa. Tämä vapauttaa pääosin haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin, mikä oli oman tutkimukseni peruslähtökohta. Vaikka teemahaastattelussa ei ole tarkkoja kysymysmuotoja ja -järjestystä, ei se ole kuitenkaan yhtä vapaa tutkimushaastattelulaji kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48; ks. Eskola & Suoranta 1999, 87.)

Tutkimukseni haastatteluteemat muotoutuivat aikaisempien tutkimusten, teorian ja tutkimusongelmien perusteella. Teemat olivat samoja sekä lasten että vanhempien haastatteluissa, jotta heidän vastauksiaan oli mahdollista verrata keskenään (ks. liitteet 1 ja 2). Ensimmäinen teema liittyi perheiden arkielämään. Sen avulla haluttiin saada yleiskuva perheiden arjesta ja lisäksi vanhempien arkielämään liittämiä mielikuvia. Varsinaiseen yhteiseen tekemiseen liittyi teema, jossa haastateltavia pyydettiin kertomaan erilaisista tekemisen muodoista. Tässä yhteydessä kysyttiin myös lasten kotitöiden tekemisestä. Teemalla ”Toiveet ja odotukset yhteisen tekemisen suhteen” oli tarkoitus saada selville, kokivatko haastateltavat yhteisen tekemisen riittävänä. Yhdessä tekemisen merkityksiä

selvitettiin puolestaan lapsen ja vanhemman kannalta pääsääntöisesti neljännen teeman avulla.

Teemahaastattelun yhteydessä vanhemmat täyttivät ”Kuka tekee seuraavat asiat useimmin perheessä” -lomakkeen, jossa kartoitettiin erilaisia arkirutiineja ja sitä, kuka perheessä on vastuussa mistäkin tekemisestä (ks. liite 3). Vanhempia pyydettiin muun muassa arvioimaan sitä, kuka tekee perheessä useimmiten erilaisia kotitöitä tai osallistuu lapsen kanssa erilaisiin tekemisiin kuten pelaamiseen ja läksyjen ohjaamiseen. Lisäksi vanhemmat arvioivat myös lapsen osallistumista kotitöiden tekoon. Jos keskustelun yhteydessä tuli ilmi muita, perheelle tyypillisiä arkeen kuuluvia tekemisiä kuten iltatoimet, vanhemmat lisäsivät nämä asiat lomakkeeseen.

7.4.2 Teemahaastattelun toteutuminen

Tutkimuksessa tehtiin yksi esihaastattelu sekä vanhemmille että lapselle. Esihaastattelujen perusteella en nähnyt tarpeelliseksi muuttaa haastatteluteemoja, joten otin myös esihaastattelut mukaan varsinaiseksi aineistoksi. Kysymysten muoto muokkaantui tutkimuksen edetessä, mutta teemat pysyivät samoina läpi koko tutkimuksen.

Sain viiden perheen yhteystiedot eräältä, jo aikaisemmin tuntemaltani perheen äidiltä. Hän kertoi perheille lyhyesti pro gradu -tutkielmani aiheesta ja pyysi perheiltä lupaa antaa heidän yhteystietonsa minulle. Otin puhelimitse yhteyttä kuhunkin perheeseen ja sain suostumuksen haastatteluihin. Viiden perheen joukossaan oli yksi perhe, joka informoi pyynnöstäni kolmea muuta perhettä tutkielmastani. Sain myös näiden perheiden yhteystiedot ja otin heihin yhteyttä sopiakseni haastattelun ajankohdasta. Kaikki haastattelut tehtiin perheiden toivomuksesta heidän kotonaan. Pääsääntöisesti haastattelut tehtiin arki-iltoina, muutamaa perhettä haastattelin viikonloppuna.

Haastattelut tehtiin loppukeväästä 2003. Haastattelut ajoittuivat varsin pitkälle aikavälille, huhtikuun puolivälistä kesäkuun ensimmäiseen päivään. Tämä johtui siitä, että välillä oli hankala saada sovitettua vanhempien ja lapsen aikataulut yhteen, sillä tein kussakin perheessä samalla kertaa sekä lapsen että hänen vanhempiansa haastattelut. Yhtä perhettä lukuun ottamatta haastattelin lasta ensin ja vanhempia lapsen jälkeen. Lapsen haastatteleminen ensin oli perusteltua sen vuoksi, että hän pääsi heti haastattelunsa jäl-

keen jatkamaan omia puuhiaan eikä hänen tarvinnut odotella vanhempiensa haastattelun päättymistä. Vanhemmat eivät olleet lasten haastattelujen aikana samassa huoneessa.

Haastattelin vanhempia yhdessä, parihaastatteluna. Parihaastattelun valintaa puolsi se, että kyseessä oli molempia vanhempia koskeva asia. Toisaalta välillä kysymykset oli kohdistettu kummallekin vanhemmalle erikseen, joten he saivat vastata myös vain omasta puolestaan. Koska aihepiiri liittyi kumpaankin vanhempaan, syntyi vanhempien välille luonnollista dialogia ja välillä he ikään kuin keskustelivat, kyselivät ja pohtivat toisilleen esittämiäni kysymyksiä.

Lasten haastattelut kestivät 20-35 minuuttia, mikä oli mielestäni sopiva pituus. Kaikki haastatteluteemat ehdittiin käydä siinä ajassa hyvin läpi ja lapset jaksoivat keskittyä vaaditun ajan. Vanhempien haastattelut kestivät noin 1h 15 minuuttia-1h 45 minuuttia. Pisimmissä haastatteluissa oli ajoittain huomattavissa sekä vanhempien että myös haastattelijan osalta pientä väsymystä tai ajatusten herpaantumista. Tällöin haastateltavien keskustelu lähti myös helpommin rönsyilemään varsinaisesta aiheesta, jolloin haastattelijan oli hienovaraisesti ohjattava vanhempia takaisin varsinaiseen teemaan. Yhdessä haastattelussa pidettiin noin 45 minuutin tauko, kun perheen isän vei lapset linja-autoasemalle. Tauko ei kuitenkaan vaikuttanut haastatteluun, sillä jatkoimme uudesta aihepiiristä tauon jälkeen. Toisessa perheessä isä poistui haastattelusta viedäkseen lasta harrastukseen. Yhteiset teema-alueet ehdittiin tällöin kuitenkin käydä läpi, joten hänen poissaolonsa ei merkittävästi vaikuttanut ko. perheen antamiin vastauksiin. Muutamassa perheessä perheen lapsia oli läsnä vanhempien haastattelun aikana. Tämä ei suuremmin vaikuttanut vanhempien keskittymiseen. Joissakin tapauksissa lapsen vaatima huomio herpaannutti vanhemman keskittymisen hetkeksi, jolloin vanhemman ajatus saattoi katketa.

Nauhoitin haastattelut äänikasetille ja litteroin ne mahdollisimman tarkasti tietokoneella sanasta sanaan heti kunkin haastattelun tekemisen jälkeen. Litteroitua tekstiä kertyi lasten haastatteluista noin 60 sivua ja vanhempien haastatteluista noin 170 sivua rivivälillä 1,5. Tilkesanoja kuten niin kuin, sitten ja just sekä toistoja jätettiin paikka paikoin pois, jos niillä ei ollut merkitystä haastateltavan varsinaiseen sanomaan. Pitemmät tauot, puheen keskeytykset ja naurahdukset merkittiin litterointeihin. Mutta koska tarkoituksena ei ollut tehdä keskusteluanalyysia, äänenpainotusten ja huokausten ym. merkitseminen

laajemmin ei ollut tarkoituksenmukaista. Ajoittain haastateltavien äänestä oli vaikeaa saada selvää heidän hiljaisesta äänestä, lapsen kiljahduksista tai päällekkäisestä puheesta johtuen, jolloin osa vastauksesta oli pääteltävä asiayhteydestä tai jätettävä litteroimatta. Muutaman kerran ääninauha loppui kesken haastateltavan puheen, jolloin vastauksen loppuosa jäi tallentumatta.

7.4.3 Lasten haastatteleminen

Lasten haastatteleminen vaatii taitoa ja kykyä ”onkia” heiltä tarvittava tieto. Lapsi ei useimmissa tapauksissa ryhtynyt kertomaan asioista oma-aloitteisesti, vaan haastattelijan täytyi johdatella lasta aiheeseen. Kun haastattelija alkoi tarkentaa asiaa kysymällä samaa asiaa esimerkkien avulla, selvisi, että todellisuudessa lapsella ja vanhemmalla saattoi olla paljon yhteistä tekemistä. Haastattelijan oli tällaisissa tapauksissa annettava esimerkkejä yhteisestä tekemisestä, jolloin lapsen oli helpompi vastata kysymykseen kuin vain muistella asioita omien muistikuvien perusteella. Toisaalta tässä oli pidettävä varansa, ettei olisi johdatellut lasta liikaa (ks. Doverberg & Pramling 1998). Seuraava haastattelukatkelma kuvaa hyvin lasten tapaa vastata kysymyksiin.

H: Mitä sä yleensä teet sun isän kanssa?

P8: ...en tiää, no...

H: Pelaatteko te jotain ulkona? Jalkapalloo tai...

P8: Joskus pelataan jalkapalloo ja joskus me pelataan uunoo ja silloin kun äitikin on kotona.

H: Mitäs muuta, pelaat isän kanssa. Teettekö te ulkona jotain muuta?

P8: ...Talvella me voiaan joskus tehdä lumitöitä kahestaan...

H: Lukeeks isä sulle joskus?

P8: No, lukee se joskus iltasatua.”

Lapsi ei välttämättä kyennyt haastatteluhetkellä muistamaan asioita, jotka eivät tapahtuneet konkreettisesti juuri sillä hetkellä. Tämä ilmeni siten, että lapsi ei kyennyt erittelemään tarkemmin tekemisiään vanhempansa kanssa.

”En mä tiedä, mitä mä oon isin kanssa tehny. Mä oon tehny niin paljon isin kanssa, mut mä vaan en muista niitä.” T7

”P3: Äitin kaa mä teen varmaan kymmenen kertaa enemmän kuin isän.

H: Mitäs sä sitten teet?

P3: Niitä on niin paljon, että mä en edes muista.

H: Tuleeko joku mieleen?

P3: Niin kuin... en mä muista mitään.”

Lapset eivät vastauksissaan yleensä juurikaan perustelleet asioita, vaikka haastattelija kuinka yritti saada lasta kertomaan tekemisestä tarkemmin. Muutenkin lapset olivat

vastauksissaan lyhytsanaisia ja useimmiten vastauksena saattoi olla vain yksi tai muutama sana. Alla kuitenkin yksi vastaus, jossa lapsi perusteli asiansa.

”H: Mikä äitin kans tehtävistä asioista vois olla mukavinta?

P8: Ehkä tehdä niitä pullaukkoja.

H: Miks se [leipominen] on sun mielestä kivaa?

P8: Kun saa syyä pullaa.”

7.5 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi alkoi jo aineiston keruuvaiheessa, jolloin eri haastateltavien puheesta alkoi nousta esiin tiettyjä samankaltaisuuksia, esimerkiksi vanhempien näkemyksiä siitä, minkä vuoksi on hyvä, että he ja lapset tekevät asioita yhdessä. Litteroinnin yhteydessä puhetta kuunnellessani ja kirjoittaessani sitä tietokoneelle kävin haastattelutilanteita uudelleen läpi. Kun aineisto oli litteroitu, oli tekstiä luettavanani noin 230 sivua. Aluksi luin litterointeja läpi useampaan kertaan, jotta olisin hahmottanut, millaisia asioita aineistoon sisältyy. Pian huomasin, että tekstiä oli mahdotonta käsitellä isoina kokonaisuuksina, joten niistä oli alettava etsimään pienempiä kokonaisuuksia.

Ensimmäisten lukemiskertojen perusteella lasten haastatteluista nousi selvästi esille äitiin, isään tai perheeseen liittyvä asiat, kotitöihin liittyvät asiat, yhdessä tekemiseen liitetyt merkitykset sekä kaveri-puhe. Vanhempien litteroinneista edellisten lisäksi tulivat esille arkeen ja rutiineihin liittyvät asiat sekä lapsen liittyvät ilmaisut. Osassa vastauksista oli kuitenkin vaikea määritellä tekeminen nimenomaan isän tai äidin kanssa tehtäväksi. Jos molemmat vanhemmat tekivät asiaa, kirjasin tekemisen sekä isän että äidin kanssa tehtäväksi asiaksi. Jos tekemistä ei kuitenkaan eroteltu selvästi kuuluvaksi kummallekaan vanhemmista, jaoin vastauksen molempiin vanhempiin liittyväksi.

Aineistosta pystyi tarkastelemaan piirteitä, jotka olivat yhteisiä usealle haastateltavalle. Hirsjärvi & Hurme (2001, 172) toteavat, että tällaista analyysitapaa kutsutaan teemoitteluksi. Aineistosta nostetaan esille teemoja, jotka valaisevat tutkimusongelmia. Tämä mahdollistaa tiettyjen aihepiirien, teemojen, esiintymisen ja ilmenemisen vertailun aineistossa. (Eskola & Suoranta 1999, 175–176.) On kuitenkin huomattava, kuten Hirsjärvi ja Hurme (2001, 171) toteavat, että analyysistä esiin nostamani teemat pohjautuvat

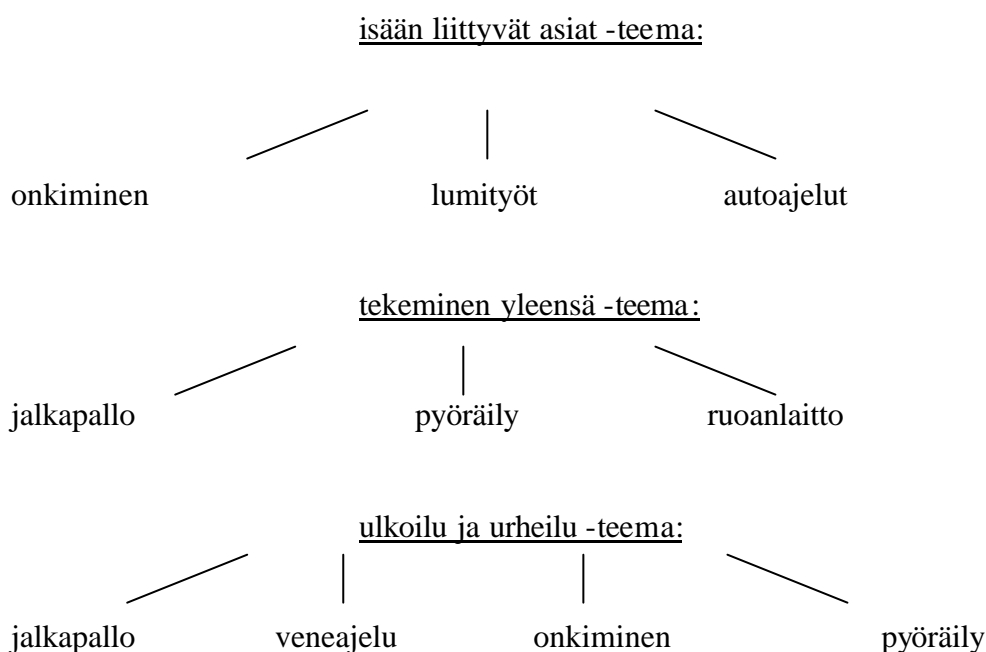
omiin tulkintoihini haastateltavien sanomasta, sillä kukaan ei ilmaissut samaan teemaan liittyviä asioita täsmälleen samoilla sanoilla.

Luin aineistoa uudelleen käyttäen apunani em. alustavia teemoja. Tässä vaiheessa myös alleviivasin eri teemoihin liittyvät asiat omilla väreillään. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että luin jokaisen litteroinnin läpi ja etsin kullakin lukukerralla vain yhteen teemaan, esimerkiksi isään liittyviä ilmaisuja, mikä helpotti lukemistani pystyessäni keskittymään vain tiettyyn teemaan (ks. Eskola & Suoranta 1999, 152). Nämä alustavat teemat olivat osittain samoja kuin haastatteluissa käyttämäni teemat. Tämä oli luonnollista, sillä olinhan laatinut teemahaastattelurungon tutkimusongelmieni ja aikaisemman teoreettisen näkemyksen perusteella. Oli siis oletettavaa, että haastattelussa tuli esille lähtökohtateemoja kuten Hirsjärvi & Hurme (2001, 171) toteavat. Teemat olivat tämän analyysivaiheen jälkeen vielä kovin laajoja kokonaisuuksia, joten aloin teemoitella aineistoa tarkemmin.

Kirjasin ensin kaikki värikynillä alleviivatut, esimerkiksi isään liittyvät yksittäiset asiat lasten haastatteluista yläteeman ”Isään liittyvät asiat” alle. Näitä olivat esimerkiksi harrastuksiin kuljettaminen, ongella käyminen, autoajelut, lumityöt jne. Jokaiseen yläteemaan (esim. äitiin liittyvät asiat, kotityöt, kaverit) tuli pitkä rivi lasten sanomia asioita. Vanhempien kohdalla teemoittelin aineistoa samalla tavoin. Tämän jälkeen minulla oli pitkät listat, joihin olin kirjannut haastateltavien ajatukset. Näitä luetteloita tarkemmin tarkasteltua ni löytyi aineistosta vielä pienempiä teemoja. Esimerkiksi em. ”Isään liittyvät asiat” -teeman alta löytyi asioita, jotka pystyi luokittelemaan seuraavien teemojen alle: tekeminen isän kanssa yleensä, mukava tekeminen isän kanssa, mitä haluaisi tehdä enemmän isän kanssa, yhdessä tekemiseen vaikuttavat asiat isän/lapsen puolelta sekä isään liitetty aikapuhe. Vastaavat teemat oli löydettävissä myös lasten äitiin liittämässä asioissa. Samoin esimerkiksi kotityö-teeman alle oli löydettävissä omat alateemansa ja niin edelleen.

Tämän jälkeen luin kirjoittamiani teema-listoja useampaan kertaan ja aineistosta alkoi tulla esille vielä pienempiä kokonaisuuksia. Edellä mainittuun tekeminen isän kanssa-teemaan aloin koota samanlaisia tekemiseen liittyviä asioita. Niistä muodostui isompia teemaluokkia, kuten ulkoilu ja urheilu, johon sisältyivät lasten haastatteluista ilmaistut käymme ongella, pelaamme jalkapalloa, pyöräilemme jne. Vanhempien haastatteluista

löytyi myös vastaavanlaisia luokkia, esimerkiksi isien haastatteluista pystyi kokoamaan luokan ”Isän ja lapsen tekeminen” alle yksittäisistä ilmaisuista isompia kokonaisuuksia. Esimerkiksi piirtäminen, puutyöt ja savityöt liitin kädentaidot-teeman alle. Teemojen muodostamisen vaiheita havainnollistaa seuraava kuvio ks. kuvio 1. Olen koontanut kuvioon esimerkinomaisesti muutamia lasten isiinsä liittämiä asioita. Tarkoituksena on selvittää, kuinka muodostin teeman ulkoilu ja urheilu lukuisten yksittäisten asioiden joukosta.

KUVIO 1. Teemojen muodostamisen vaiheet. Esimerkkinä isän ja lapsen tekeminen.

Tiivistetysti analyysistä voi todeta, että sitä on ohjannut edellä kuvaillulla tavalla aineisto itse. Sen lisäksi tutkimusongelmat ja haastatteluteemat ovat omalta osaltaan ohjanneet aineiston käsittelyä. Koko ajan litterointeja lukiessani olen muistellut tutkimusongelmia sekä sen perusteella luotuja haastatteluteemoja. Näin tekstistä on seuloutunut selkeästi esimerkiksi eri haastatteluteemoihin liittyviä asioita. Tekstejä lukiessani olen kuitenkin huomannut, että haastateltava puhuu samasta asiasta monessa eri yhteydessä, joten samaan aiheeseen liittyvää asiaa on ollut läpi koko haastattelun. Antamalla aineiston itse puhua, olen saanut analysoitua aineistoa tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin

kuin jos olisin luokitellut aineistoa pelkästään haastatteluteemojen mukaan. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 171) toteavatkin, että tavallisesti teemoittelun yhteydessä tulee esille useita muita, jopa mielenkiintoisempia teemoja lähtöteemoihin verrattuna.

8 YHTEISEN TEKEMISEN LÄHTÖKOHTIA

8.1 Arkielämä ja toistuvat rutiinit

Koska tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää perheiden arkista yhdessä tekemistä, pyysin vanhempia aluksi kertomaan spontaanisti arkielämään liittyviä ajatuksiaan. Kysymys ”Mitä sinulle tulee mieleen sanasta arkielämä?” herätti vanhemmat pohdiskelemaan arkea monelta taholta. Koska tarkoituksena ni ei ollut kuitenkaan koko arkielämän ulottuvuuksien selvittäminen, tuon tässä yhteydessä esille vain vanhempien luoman yleiskuvauksen arkielämään liittyvistä asioista. Arkeen liitetyt mielikuvat sisälsivät sekä positiivisen että negatiivisen ulottuvuuden. Lisäksi vastauksista pystyi erottelemaan neutraaleja, arkielämään yleensä liitettäviä asioita sekä arjen ja pyhän väliseen erotteeluun liittyviä asioita. Vanhemmat alkoivat pohtia aihetta omasta elämästään käsin, joten luku toimii johdantona yhteiseen tekemiseen ja siihen sisältyviin merkityksiin.

Vaikka vanhemmat kokivat, että arkeen sisältyy niin mukavia kuin vähemmän mukavia asioita, oli heidän kokonaisnäkemyksensä arkielämästä positiivinen. Arjen säännöllisyys ja rutiinien toistuvuus luovat vanhempien mielestä turvallisuutta niin lapselle kuin aikuiselle, mikä koettiin positiivisena asiana.

”Turvallista myös, tietty turvallisuus siinä rytmissä, että päivät on kuin veljiä keskenään ja sitten tietty pitkäjänteisyys siinä siihen omaan elämään, et se pohja.” I6

Arkeen liitetyt positiiviset tuntemukset liittyivät esimerkiksi kiitollisuuteen, hyvään oloon ja hienojen hetkien kokemiseen. Arjen koettiin ylipäätään tuovan elämään mielekkyyttä eikä suinkaan tasapaksuutta kuten rutiinien toistumisesta voisi olettaa.

”Tavallaan se elämän mielekkyys on oikeestaan siinä [arjessa] kyllä. Semmosissa arjen tavallisissa asioissa, että ei niinkään jossakin erikoistekemisessä taikka harrastuksessa, että johonkin k uletettais, vaan se on niin kuin tässä lähellä näissä tavallisissa asioissa.” I5

Negatiivisina arkeen liittyvinä asioina vanhemmat mainitsivat muun muassa kiireen ja työntäyteisyyden. Näistä seurasi muun muassa kiukustumista ja väsymystä, huutoa ja sekamelskaa. Eräs isä totesikin, että arkielämästä tulee ensimmäiseksi mieleen vähemmän hauskoja asioita. Negatiivisista mielikuvista huolimatta arkea ei kuitenkaan koettu ylitsepääsemättömäksi.

”Tää porukka vaatii niin paljon, että vaik tekee kokoajan, niin siltikin jotain pyyteitä tulee jostain suunnasta kokoajan. Siinä mielessä kyl se arki tuntuu aika semmoselta tekemiseltä ja touhuamiselta, mutta ei mitenkään ylitsepääsemättömältä.” 17

Vanhemmat totesivat realistisesti, että arkielämä on elämää, jota perheet parhaillaan elävät. Arkeen liitettiin myös monia rutiineja, joista useimmin mainittiin siivoaminen, ruoanlaitto ja kaupassakäynti. Usealla vanhemmalla arkielämää rytmitti luonnollisesti työ ja lapsen osalta vastaavasti koulu. Muutama vanhempi totesikin, että arkipäivät kuuluvat loppujenlopuksi nopeasti. Aikaa yhdessä tekemiselle ei jää kovin paljon ennen nukkumaanmenoa.

”Mut ei nyt arki-iltanakaan ehdi oikein tehdä mitään semmosta, kun ne on niin lyhyitä. Sit kun mä oon saanu sen ruoan ja itse saanu loppujen lopuksi syötyä niin kello on melkein jo seittämän.” 18

Muutammat vanhemmat pohtivat myös arjen ja pyhän välistä suhdetta. Osa totesi, että arkikin on heidän perheessä juhlaa eikä suinkaan ankeaa, joten esimerkiksi viikonlopun vietossa ei ollut välttämättä eroa arkipäivään. Toisaalta muutama vanhempi pohti sitä, että arjesta voi tehdä laadukkaan, jolloin siitä tulee mielekäs ihmiselle itselleen.

”Musta tuntuu, että tuo pyhäarki on semmonen asia, mihin ihmisen tulisi pyrkiä. Se ei tarvitse olla, että arjen tulisi olla sunnuntai. – – musta tuntuu, että silloin kun ihmisen elämä on kohdallaan, että silloin pitäisi myöskin arkipäivän olla laadukas omalla tavallaan.” 11

Muutama äiti mainitsi viikonlopun ja arkipäivien eroavan nimenomaan siinä, että viikonloppuisin on mahdollista olla vaan kotona eikä ”tarvi lähtee mihinkään, että sitten on ja löysäilee” Ä4.

Kokoavasti tiivistäen arkielämä käsitettiin elämää jäsentävänä asiana, joka tekee elämästä elämisen arvoisen siihen sisäytyvine ylä- ja alamäkineen. Vaikka arkielämään liitettiin tiettyjä rutiineja, ei arkea pidetty kuitenkaan tasapaksuna, joskaan arjen yhteydessä ei mainittu mitään huippuhetkiäkään. Kaiken kaikkiaan arkielämän uskottiin luovan lapsen ja vanhemman suhteelle pohjan, joka puolestaan jäsentää lapsen myöhempää elämää.

”Minusta tuntuu, että me eletään sillä tavalla arkisesti, että mä oon aina välillä miettinytkin sitä, että siinä on hyvää ja huonoo siinä arjessa. – – se arjen merkitys, mikä me luodaan, on näille lapsille hirvittävän tärkeä. Paljon tärkeempää kuin meille, koska nää vuodet, mitä ajatellaan ihan vauvasta tuonne lähelle kahtakymmentä, niin niitten merkitys on moninkertainen, jos vertaa samanlaista ajanjaksoa myöhemmin elämässä. Tavallaan se elämäntapa, mikä luodaan siinä vaiheessa, niin se jää ihmiseen pysyvästi.” Ä5

Vanhempia pyydettiin haastattelun lomassa täyttämään Kuka tekee seuraavat asiat useimmin perheessä -lomakkeen (ks. liite 3), jossa he miettivät oman perheensä kohdalla arjen velvollisuuksien kuten ruoanlaiton, siivouksen ja kodin korjaustöiden sekä lapsiin liittyvien tekemisten jakautumista puolisoitten kesken. Lisäksi tarkoituksena oli myös selvittää, missä arjen askareissa lapsi on vanhempansa mukana useimmiten. Lomakkeen vaihtoehdot olivat kaikille samat läksyjen ohjaukseen saakka. Sen jälkeiset taulukossa mainitut arkirutiinit ovat yksittäisissä perheissä esille tulleita asioita. Taulukossa 2 esitetään yhteenveto arkirutiinien jakaantumisesta perheenjäsenten kesken.

TAULUKKO 2 Arkeen liittyvien kotitöiden sekä lapsen hoitoon kuuluvien asioiden jakaminen perheenjäsenten kesken. Suluissa lapsen osallistuminen kotitöihin joskus.

Tekeminen	Tekijä perheessä useimmiten			
	Äiti	Isä	Lapsi	Lapsi ja vanhempi
1. Laittaa ruokaa	7	4		2 (3)
2. Käy kaupassa	7	5		3 (3)
3. Siivoaa	8	5		1 oma huone 5
4. Pesee pyykkiä	8	1		1 pyykinlevitys
5. Tekee pieniä korjaushommia	1	8		2
6. Tekee pihatyöt	5	6		3 (2)
7. Vie lapsen harrastuksiin	2	3		
8. Lukee lapselle	8	4		
9. Pelaa lapsen kanssa	6	8		

(jatkuu)

TAULUKKO 2. (jatkuu)

10. Ulkoilee lapsen kanssa	5	6	2
11. Jää kotiin lapsen sairastuttua	7	4	
12. Ohjaa läksyissä	7	2	
13. Koulukuljetus	1		
14. Iltatoimet	2	2	
15. Lemmikkieläimistä huolehtiminen			1

Taulukko 2 kertoo, että perheissä oli selkeästi muutama kotiin tai lapseen liittyvä asia, jotka koettiin kuuluvan enemmän jommallekummalle vanhemmalle. Erityisesti kodin hoitamiseen liittyvät asiat liitettiin naisten vastuulle. Vastaavasti miesten vastuualueena pidettiin kodin korjaustöihin liittyviä asioita. Kokonaisuudessaan naiset vastasivat enemmän neljästä (ruoanlaittaminen, kaupassakäynti, siivoaminen, pyykinpesu) kodinhoitoon liittyvästä asiasta ja isät kahdesta (piha- ja korjaustyöt). Perhebarometrissä (Reuna 1998) tuli esille samanlaisia vastauksia varsinkin pyykinpesun ja kodin korjaustöiden osalta, joista pyykinpesu kuului selkeästi naisten vastuulle ja korjaustyöt perheen miehelle.

Lapsiin liittyvät velvollisuudet jakaantuivat myös sukupuolten kesken. Kaikista asioista äidit pitivät vastuualueinaan neljää (lukeminen, sairaan lapsen hoitaminen, läksyjen ohjaus, koulukuljetus) toimintaa ja vastaavasti isät kolmea (harrastuksiin vieminen, pelaaminen, ulkoilu) asiaa. Tässä on havaittavissa sama asia kuin Niemen ja Pääkkösen (2002) tutkimuksessa: lastenhoitoon liittyvät asiat painottuvat jommankumman vanhemman vastuulle. Myös heidän tutkimuksessaan ulkoilu liittyi nimenomaan lapsen ja isän tekemisiin. Tosin on huomattava, että aineistoni pienuus ei riitä yleistettäviin joh-

topäätöksiin, sillä erot isien ja äitien kesken ovat pieniä. Sen sijaan Perhebarometrissa (Reuna 1998) vanhempien näkemykset lapsiin liittyvien velvollisuuksien jakautumisesta poikkesivat hieman omista tuloksistani. Sukupuolten väliset erot eivät korostu Perhebarometrin mukaan lastenhoidon osalta yhtä voimakkaasti kuin muiden velvollisuuksien kohdalla. Esimerkiksi satujen lukeminen kuului em. Perhebarometrin mukaan molemmille vanhemmille, kun omassa tutkimuksessani enemmistö äideistä liitti sen selkeästi omalle vastuulle. Tosin Perhebarometrissa kysytyt asiat lasten hoidon osalta olivat melko erilaisia verrattuna omaan lomakkeeseeni, joten tuloksia ei voi juurikaan verrata toisiinsa tältä osin. Lisäksi on huomattava, että esimerkiksi koulukuljetus tai iltatoimet tulivat rutiineina esille tässä yhteydessä vain kahdessa perheessä.

Lasten mukana olemista tulkitessa voi todeta, että eniten lapset olivat kodinhoitoon liittyvissä asioissa mukana siivouksessa, erityisesti oman huoneen siivouksessa. Ruoanlaitto, kaupassakäynti ja pihatyöt olivat kaikki kutakuinkin yhtä monessa perheessä asioita, joihin lapsi osallistui vanhempiensa kanssa vähintäänkin joskus. Lapseen itseensä liittyvissä asioissa vanhemmista oli mukana vähintään toinen kaikissa perheissä paitsi ulkoilun osalta kahdessa perheessä, joissa lapsi ulkoili pääsääntöisesti vain kavereidensa kanssa.

8.2 Yhdessä tekemisen tärkeys

Kun vanhemmilta kysyttiin, mitä asioita he pitävät tärkeinä yhdessä tekemisessä, kuusi heistä kertoi, että yleensäkin yhdessä oleminen ja tekeminen tekevät hetkestä tärkeän. Välttämättä tärkeintä ei kuitenkaan ole varsinainen tekeminen, vaan nimenomaan yhdessä oleminen, kuten eräs isä totesi.

”Mut et se on vaan se, et ollaan yhdessä, vaikkei kauheen ihmeellistä tehtäiskään.” 17

Tekemisestä muutama äiti totesi, *”ettei se välttämättä se lopputulos oo tärkein, mut just se, että jos yhdessä tehdään, ehkä se prosessi sinänsä on myös oleellinen” Ä1*. Lisäksi vanhemmat toivat esiin, että tärkeämpää kuin suorittaminen, on asioiden jakaminen sekä että yhdessäolo myös koko perheen kesken on tärkeää.

Kymmenen vanhempaa koki, että yhteinen tekeminen yhdistää lasta ja vanhempaa. Tällöin vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä pysyy avoimena. Lapsen ja vanhemman välille syntyy yhteenkuuluvuuden tunne, kun he tekevät asioita yhdessä.

”Mulle tulee mieleen niin kuin tämmönen yhteys. Siinä on jonkinlainen yhteys, semmonen, jota ei nyt voi sanoilla välttämättä kuvata, mutta mikä tulee siitä yhdessä olemisesta ja yhdessä tekemisestä, sellainen yhteys.” 15

Yhdessä tekemisen tärkeyttä vanhempien näkökulmasta todistaa osittain myös se, että kaikki vanhemmat mainitsivat jossakin asiayhteydessä toivovansa enemmän yhteistä tekemistä lapsensa kanssa. Välillä vastauksista oli vaikea tulkita oliko vanhempi tyytyväinen vai ei yhteisen tekemisen määrään kuten seuraava esimerkki osoittaa.

”H: Toivoisitko te, että teillä olis enemmän yhteistä tekemistä Jan²in kanssa kuin tällä hetkellä?”

I2: Jos mä sanon omasta puolesta, niin en mä oo koskaan aatellu sitä, että tuota – –”

”Vähän niin kuin huono mieli on siitä, että enemmän pitäis vaan tehdä heidän kanssa touhuta, kun vielä on mahdollisuus” 12

Vanhemmat toivoivat joko mitä tahansa tekemistä nimenomaan kahden kesken lapsen kanssa tai jotain tiettyä tekemistä. Useimmat tietyn tekemisen toiveista liittyivät johonkin harrastukseen, josta myös vanhempi piti kuten liikunta ja kädentaidot, mutta esille tuli myös toive kotitöiden tekemisestä yhdessä.

”Mä jotenkin vaan tykkäisin siitä, että vois tehdä jotain tommosia arjen askareita enempi yhdessä. Että hän hiukan kiinnostuis esimerkiksi ruoanlaitosta vähän enemmän kuin vaan silloin kun mä pelleilen – –.” 17

Myös lasten vastaukset kertovat, että enemmistö heistä haluaisi tehdä enemmän asioita vanhempiensa kanssa. Lapset toivoivat, että heillä olisi enemmän yhteistä tekemistä sekä isän että äidin kanssa. Osa heistä halusi ylipäänsä tehdä mitä tahansa isänsä/äitinsä kanssa, osalla oli mielessä jokin tietty tekeminen, jota olisi mukava tehdä.

”H: Mitä sä haluaisit tehdä sun isän kanssa?”

P2: Kaikenlaista, mutta sillä on aina hommia. Se tekee tietokoneella hommia, sitten se nukkuu ja kattoo telkkaria.

H: Mitä sä haluaisit tehdä, jos isällä ois enemmän aikaa?”

P2: Käydä vaikka jäällä kävelemässä.”

Lasten konkreettiset toiveet yhdessä tekemisestä eivät poikenneet juurikaan tavallisista yhdessä tehtävistä asioista. He toivoivat muun muassa, että vanhempi ulkoilisi, rakente-

² Tutkimuksessa esiintyvät nimet on muutettu yksilöllisyyden suojaamisen vuoksi.

lisi tai tekisi kotitöitä, kuten puutarhanhoitoa tai leipomista, lapsen kanssa. Ainoastaan yhden lapsen vastauksessa tekeminen edellytti lähtemistä pois kodin pihapiiristä elokuviin tai kauppoihin.

Vaikka vanhemmat toivat esille toiveensa yhteisestä tekemisestä, ei heillä välttämättä ollut suurta tarvetta tai pakotetta tekemiselle. Perusteluina he kertoivat muun muassa, että lapsi viihtyy niin hyvin kavereiden kanssa, ettei vanhempi koe tarvetta tehdä enemmän asioita lapsensa kanssa tai ettei ole osannut kaivata enempää tekemistä lapsensa kanssa. Luonnollisestikaan vanhemmat eivät tarkoittaneet etteivätkö he haluaisi olla lapsensa kanssa, vaan yhteisen tekemisen määrään oltiin melko tyytyväisiä. Toisaalta myös nämä vanhemmat mainitsivat muissa yhteyksissä, että tekevät lapsensa kanssa liian vähän tai että yhteistä aikaa saisi olla enemmän. Johtopäätöksenä voi todeta, ettei kukaan vanhemmista ollut aivan tyytyväinen yhteiseen tekemiseen käytettyyn aikaan.

”Tietysti se, että ei kai sitä henkilöä, jota rakastaa, sen kanssa ikinä oo lükaa kahestaan. Että kyllä se tietysti, mutta en mä oo osannu sitä hirveesti kaivata. Mutta ajoittain tulee semmosia, että nousee, että voi, nyt ois kiva ottaa Jani mukaan ja käydä jossakin.” Ä2

Lapsista sen sijaan muutama oli tyytyväisiä yhteisen tekemisen määrään tai he eivät osanneet sanoa, olivatko tilanteeseen tyytyväisiä vai eivät. Nämä kolme lasta pitivät yhteistä tekemistä riittävänä sekä isän että äidin kanssa.

8.3 Yhteisen tekemisen rajoittajia

Syyt vanhemmassa. Vanhemmat kertoivat, että oma *mieliala ja kiinnostus* tekemistä kohtaan vaikuttavat siihen, haluaako vanhempi tehdä tiettyä asiaa lapsen kanssa. Vanhempi voi olla väsynyt tai tekeminen ei yksinkertaisesti huvita häntä.

”Mulla on pitkiä työpäiviä ja mä oon sitten lasten kanssa tekemisissä [työpaikalla] koko päivän, että siellä on hulina aamusta iltaan ja sitä on usein vähän väsyny illalla vielä niin kuin keskittyä omiin lapsiin.” I1

Lainauksesta käy ilmi, että vanhemman *työ tai opiskelu* voi rajoittaa yhdessä tekemisen määrää tai aiheuttaa väsymystä, jolloin vanhemmalla ei ole voimia tehdä asioita lapsen kanssa.. Lisäksi vanhemmat mainitsivat erikseen *kotitöihin* käyttämänsä ajan, joka on pois lapsen kanssa vietetystä ajasta.

”Tuntuu joskus, että vois olla vähän enemmän aikaa, ettei aina tarvis tuota huushollia hoidtaa, että vois lähteä Antin kanssa ulos ja mennä.” Ä3

Lisäksi syitä yhteisen tekemisen riittämättömyyden tunteeseen etsittiin *perheen nuoremista lapsista*. Kahdenkeskistä aikaa on vaikeampi antaa vanhemmille lapsille, jos perheessä on nuorempia sisarusia. Äiti saattoi tuntea myös syyllisyyttä tästä laiminlyönnistä.

”Mä kyllä jotenkin aina kärsin huonoo omatuntoa, kun vanhin on se, joka osaa ite kaikist eniten ja on omatoiminen, niin se sitten se niin kuin ei pyydä niin paljoo eikä vaadi niin paljon, niin sitten sitä pystyy laiminlyömään kaikist eniten, valitettavasti.” Ä7

Myös toisenlainen näkemys sisarusten vaikutuksesta yhdessä tekemiseen tuli esille erään äidin kommentissa: nuorimmainen voi saada vähemmän vanhemman kahdenkeskistä aikaa kuin vanhemmat lapset. Äiti ei ollut kokenut nuorimmaisten kohdalla samanlaista tarvetta antaa huomiota yhdelle lapselle kerrallaan kuin vanhempien lastensa kanssa. Nuorimmaiset olivat enemmänkin olleet yhdessä muiden sisarusten kanssa kuin että äiti olisi kokenut tarpeelliseksi lähteä yhden lapsen kanssa kotoa jonnekin.

”Tossa on niin kuin kaikkienensa huomannut näiden kahden nuoremman kanssa, että vähemmän on niitten kanssa sillä lailla yksitellen niin kuin oli isommat lapset pieniä. Oikein systemaattisesti varas sitä aikaa, että oli sen yhden lapsen kanssa ja huomioi sitä yhtä lasta – –.” Ä2

Syitä yhdessä tekemisen vähäisyyteen etsittiin myös *omista lapsuuden kokemuksista*, oman isän mallista, kuten eräs isä seuraavassa kertoo.

”– – kun mä mietin omaa suhdetta omaan isään, mikä oli niin, en mä muista kovin montaa kertaa olevani isän sylissä tai ehkä sylissä enemmän ja tiesin, että isä mua rakastaa, mutta ei meillä ollu sellasia yhteisiä tekemisiä.” I2

Lasten näkökulmasta vanhemmista johtuvat syyt olivat samanlaisia kuin mitä vanhemmat itse totesivat työn ja opiskelun sekä kotitöiden osalta. Lapset eivät kuitenkaan maininneet, että vanhemman osallistumattomuus johtuisi hänen mielialastaan tai kiinnostuksestaan.

”Yleensä se [isä] suostuu. Jos sillä on kiireellisempää tekemistä niin sitten se ei. – – No, työasiathan aina on (naurahtaa), niin kuin tällaiset siivoamiset.” P6

”Kyllä se [äiti] yleensä suostuu, mutta ei se aina, kun sillä on itelläkin hommia.” P2

Syyt lapsessa. Myös lapsen kulloisellakin *mielialalla ja kiinnostuksella* on vanhempien mielestä vaikutusta siihen, syntyykö lapsen ja vanhemman kesken tekemistä. Vanhem-

man tekemä ehdotus ei välttämättä kiinnosta lasta, ei ainakaan aluksi. Lisäksi lapsen kaverit vaikuttavat siihen, ettei vanhemman ehdotus yhteisestä tekemisestä kiinnosta.

” H: Mitäs Elina sanoo, jos te ehotatte, että lähetäänkö vaikka ulos?

Ä5: Se riippuu millä tuulella hän on. Joskus hän sanoo, että ”ei, ihan tylsää.”

”Ne on lähteny leikkimään naapuriin – – että niillä on semmosia pihaleikkejä – –. Ei minulle tulis mieleenkään, että niitä pitää nyt lähtee ettimään, että ruvetaas me nyt, tehäänkin nyt jotain.” Ä8

Kun lapset miettivät puolestaan omalta kohdaltaan asioita, jotka rajoittavat yhteistä tekemistä, kykeni vain puolet lapsista mainitsemaan tietyn asian. Kaksi heistä kertoi kavereidensa vaikuttavan siihen, etteivät he ehdi olemaan vanhempiensa kanssa, mikä oli yhteistä vanhempien vastausten kanssa. Muut asiat olivat yksittäisiä mainintoja liittyen lapsen taitamattomuuteen tehdä asiaa vanhemman kanssa ja haluun tehdä omia asioita. Eräs lapsi mainitsi myös, että yhteinen tekeminen vanhemman kanssa voi jäädä, jos vanhemmalla ei ole heti aikaa lapselle.

”Sitten mä unohan se asian joskus.” P8

9 LAPSEN JA VANHEMMAN YHTEINEN TEKEMINEN

9.1 Lapsen ja isän tekeminen

9.1.1 Kertojana lapsi

Tekeminen yleensä. Puolet lapsista vastasi ulkoilevansa tai urheilevansa isänsä kanssa. Lapset muun muassa pyöräilivät, pelasivat erilaisia ulkopelejä sekä kävivät kalassa isänsä kanssa.

”Isän kanssa mä yleensä pelaan jotakin ulkona: sählyä, jalista, sulkapalloa ja tämmösiä. Pesistä, kopittelua.” P6

Ulkoilun ja urheilun kanssa yhtä useasti lapset kertoivat isän osallistuvan iltatoimiin eli lukevan iltasadun tai siunaavan lapsen illalla. Koti- ja pihatöiden tekeminen sekä lautaja korttipelien pelaaminen mainittiin kaikki yhtä usein (kolme vastausta) tekemisinä isän kanssa. Kaksi lapsista kertoi isänsä auttavan heitä läksyjen teossa, juttelevansa lapsen kanssa tai isän vievän lapsen kouluun/harrastuksiin. Loput vastauksista olivat yksittäisiä, kuten puutöiden tekeminen tai ostoksilla käynti. On kuitenkin huomattava, että kaksi lasta arvioi, ettei tee isänsä kanssa juuri mitään. Tässä täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että lapsen muisti on rajallinen eikä hän välttämättä kyennyt muistamaan juuri sillä hetkellä kaikkea yhteistä tekemistä.

”Mä en yleensä oo [isän kanssa]...Se [isä] tekee yleensä tietokoneella hommia ja kattoo telkkaria. En mä ehi olemaan sen kanssa.” P2

Myöhemmissä kysymyksissä samainen poika luetteli useita isän kanssa tehtäviä asioita. Vastauksesta heijastui kuitenkin tärkeä, useimmissa muissakin vastauksissa esille tullut asia: yhteistä tekemistä rajoittavat paitsi lapsen myös vanhemman omat tekemiset.

Mukava tekeminen. Kun lapset vastaavasti miettivät, mikä tekeminen on mukavinta isän kanssa, arvioi viisi heistä pitävänsä eniten ulkoilusta ja urheilusta isänsä kanssa. Erityisesti uiminen oli lasten mielestä mukavaa, sillä puolet heistä piti uimisesta. On

kuitenkin vaikea arvioida, oliko lasten mielestä nimenomaan uiminen isän kanssa mukavaa vai ylipäätään uiminen kenen tahansa kanssa.

”H: Minkä vuoks sä aattelet, että se [uiminen] on kivaa?”

P3: Siks, kun on siellä useesti, mä opin uimaan. Mä en vielä kovin hyvin osaa uida.”

Muut mukavat tekemiset olivat yksittäisiä mainintoja kuten lukeminen, pelaaminen ja kellon ostaminen. Kaksi tyttöä mainitsi kuitenkin autoajelut isän kanssa mukavaksi yhteiseksi tekemiseksi. Lapsi ja isä eivät välttämättä olleet menossa minnekään, kunhan vain ajelivat autolla.

”H: Minkä vuoksi on kiva olla siellä autossa ja ajella pikkulenkkejä?”

T5: No, siinä voi aina puhua ja sitten voi tehdä kaikenlaista muuta.

H: Kun te lähette ajelemaan autolla, menettekö te käymään jossakin vai ajeletteko te vaan pysähtymättä?”

T5: Yleensä se on kyllä niin, että oikein ei hirveesti pysähdytä ellei se oo semmonen, että mennään jonnekin tarkoituksella jonnekin paikkaan, joka on kauempana niin sitten.”

Kun tarkastelee lasten vastauksia, huomaa, että tekeminen isän kanssa tapahtuu suurimmaksi osaksi kotipiirissä, sisällä tai ulkona. Vain muutamissa tapauksissa, kuten ostoksille tai uimaan lähdetessä sekä autoajeluilla, lähdetään pois kotipiiristä. Samoin lapset olivat poikkeuksellisesti yhtä mieltä siitä, että se mitä tehdään yleensäkin isän kanssa, on mukavaa. Vain yhdessä vastauksessa mukava tekeminen poikkesi selvästi jokapäiväisestä tekemisestä.

”H: Onko jotain muuta mukavaa, mistä sä haluaisit kertoa?”

P1: Ehkä lähteny [mainitsee valtion nimen]. Ollaan oltu monestikin, kun mun iskä on [mainitsee valtion nimen]. Viime kerran, kun mä kävin, mä olin mun iskän kanssa kahdestaan viikon.”

Kun sama poika kertoi tarkemmin, mitä asioita teki reissussa, oli tekeminen isän kanssa ulkomailla ollessakin kuitenkin melko tavallista eli kavereitten kanssa olemista sekä ostoksilla käyntiä, pyöräilyä ja kävelyä isän kanssa.

9.1.2 Kertojana isä

Tekeminen yleensä. Yli puolella isistä (viisi isää) oli vaikeuksia aluksi nimetä mitään tiettyä tekemistä, jota he tekevät lapsensa kanssa, sillä *”Sitä on muuten loppujen lopuksi aika vaikee määritellä, mitä sitä tehdään”* 14. Tekeminen saattaa syntyä esimerkiksi tilanteen mukaan, kun eräs isä totesi.

”Kyllä ne enempi Mikaelin kanssa lähtee päivän tilanteista ja...” 16

Myös lapsen muut sisarukset vaikuttavat siihen, millaista tekemistä isän ja lapsen kesken syntyy. Monessa perheessä isä kertoi, että lapsen kanssa on harvoin täysin kahdenkeskistä tekemistä, sillä mukana on perheestä riippuen myös lapsen sisaruksia.

” – kun on kuitenkin kaks lähes samanikäistä, niin molemmat sais saman verran ja samoja asioita. Kuitenkin tää aika on rajallinen ja lapsia on paljon ja kuskataan ja tehään. Sitä on mieluummin tullu tehtyä sen minkä on tehny niille yhdessä eikä niin, että sulle on tää aika ja sulle on nyt tää aika, vaikka sekin olis varmaan hyvä.” 12

Vaikka isien oli vaikea nimetä tiettyä tekemistä, olivat heidän vastauksensa loppujen lopuksi yhtenäisiä lasten vastauksiin verrattuna. Myös isät kokivat yhteisen tekemisen lapsen kanssa liittyvän yleisimmin ulkoiluun ja urheiluun (kuusi isää). Isät kertoivat muun muassa käyvänsä uimassa, pyöräilemässä, pelaavansa erilaisia ulkopelejä ja kalastavansa lapsensa kanssa eli vastaukset olivat yhteneväisiä lasten vastauksiin verrattuna.

”Käytiinhän me pelaamassa jääkiekkoo ja luistelemassa sitä Jyväskylän rataa.” 18

Neljä isää mainitsi myös erilaiset kädentaidot, kuten puu- ja savityöt, yhteiseksi tekemiseksi lapsen kanssa. Sen sijaan lasten kohdalla vain yksi lapsista mainitsi kädentaitoihin kuuluvan tekemisen. Yhtä usein kädentaitojen kanssa isät mainitsivat erilaisten lauta- ja korttipelien pelaamisen. Seuraavaksi useimmiten isät kertoivat tekevänsä lapsen kanssa koti- tai pihatöitä sekä käyvänsä jossain, kuten mökillä tai asioilla (kolme isää). Lisäksi isät kertoivat osallistuvansa iltatoimiin (kaksi isää) sekä tekevänsä lukuisia yksittäisiä asioita kuten lukemista, läksyjen ohjaamista, saunomista ja juttelemista.

Kuten lasten, myös isien vastauksista tuli esille, että yhteinen tekeminen isän ja lapsen kesken on useimmiten aivan tavallista tekemistä, joka ei välttämättä edellytä lähtöä pois kotoa tai mitään erityisempiä valmisteluja. Tekeminen ei myöskään ole välttämättä suunniteltua tai säännöllistä, vaan se syntyy meneillään olevasta tilanteesta.

”Musta sen kanssa voi oikeestaan niin kuin ollakin kahestaan, tehä mitä sattuu.” 14

Mukava tekeminen. Verrattuna lasten vastauksiin, lähes kukaan isistä (7 isää) ei aluksi osannut nimetä mitään tiettyä mukavinta tekemistä, vaan totesi melkein kaiken tekemisen lapsen kanssa olevan mukavaa. Mikä tahansa tekeminen koettiin mukavaksi silloin, jos lapsi sekä vanhempi olivat hyvällä tuulella, vanhempi sai olla kahden kesken lapsensa kanssa tai lapsella ja isällä oli joku selkeä yhteinen tekeminen.

”Kyllähän se kaikenlainen tekeminen hänen kanssaan kauheen kivaa on.” I7

”Silloin, kun Petri on hyvällä päällä, on tosi mukava tehdä yhdessä.” I1

Kun isä pyydettiin nimeämään jokin tietty mukava tekeminen, pystyivät useimmat sen kertomaan. Ulkoiluun ja urheiluun liittyvät asiat olivat viiden isän mielestä mieluisimpia asioita lapsen kanssa.

”Than hauskaa tuolla oli kalastella niitten kanssa. Silloin kun ne vielä viihtyy. Eihän siellä voi olla kovin kauaa, että tunti, puoltoista on semmonen, että jos ei kalaa tuu niin –” I8

Lauta- ja korttipelien pelaaminen sekä saunomien olivat molemmat mieluisia asioita kahdelle isälle. Muutaman isän vastauksista heijastui, että erityisen mieluisia asioita heille olivat ne, joista myös he itse pitivät.

”Mulla se varmaan on, mitä ite kaikkein mieluummin tekee, kyllä se oik eestaan liittyy noihin luontohommeleihin. Mä oon itekin pikkupoikana varsinkin ollu kiinnostunu niistä ja nyt sitten ne on semmoisia kaikkein mielekkäimpiä ja antoisampia Antin kanssa.” I3

”Saunotaan kovasti – ne on niitä, joista myös minä tykkään ja myös Jani tykkää kovasti saunomisesta.” I2

Mukavan tekemisen ei kuitenkaan tarvitse olla mitään konkreettista tekemistä, vaan se voi olla esimerkiksi juttelemista lapsen kanssa, kuten eräs isä mainitsi.

*”H: Minkä takia se jutteleminen on mukavaa?
I7: En mä tiedä [nauraa]. Se vaan on...Kai siinä joku semmonen, kun ihminen juttelee lapsensa kanssa niin, varsinkin jos ne on vähänkin syvällisempiä, tuntee antavansa jotakin vähän enemmän ja välittävänsä traditioita eteenpäin ja ajatuksia tavallaan, että siirtää jollain lailla omia ajatuksia lapseen. Tietysti se laps sitten hyväksyy ne tai ei, mut on ainakin antanu sen mahdollisuuden. Mun mielestä Liisan kans on hauska istua autossa ja sen kans voi jutella siel kaikennäköstä.”*

9.2 Lapsen ja äidin tekeminen

9.2.1 Kertojana lapsi

Tekeminen yleensä. Lasten vastausten perusteella äidin ja lapsen yhteinen tekeminen liittyi useimmin iltatoimiin. Kuusi lasta kertoi, että äiti lukee iltasadun tai iltarukouksen ja peittelee lapsen iltaisin. Kun otetaan huomioon myös isiin liitetty yhteinen tekeminen, olivat iltatoimet kuuden lapsen vastauksen perusteella yleisin vanhemman ja lapsen yhteinen tekeminen.

H: Milloinkas se äiti lukee sulle?

P3: Aina illalla, kun se lukee pikkusiskolle, niin mä oon tottunu siihen. Mä meen ainakuuntelemaan.

H: Onks se joku jatkokirja?

P3: Joskus mä valitsen ite.

H: Onko se mukavaa, kun äiti lukee?

P3: Onhan se ihan hyvä.”

Seuraavaksi eniten (viisi lasta) lapset mainitsivat yhteisen tekemisen liittyvän kotitöihin, kuten leipomiseen ja siivoamiseen. Kolmanneksi yleisimmin tekeminen äidin kanssa liittyi ulkoiluun tai urheiluun. Neljä lasta kertoi kävelevänsä, pyöräilevänsä tai ylipäättään ulkoilevansa äitinsä kanssa. Yhtä monta vastausta oli luokiteltavissa myös lauta- ja korttipelien pelaamiseen. Kolme lasta mainitsi äidin hakevan hänet koulusta kotiin. Lisäksi kaksi lasta kertoi äitinsä auttavan häntä koulutehtävien tekemisessä. Loput vastaukset kertoivat yksittäisistä tekemisistä, esimerkiksi äidin kanssa ole misesta ja lukemisesta muulloin kuin illalla.

Kun vertaa lasten vastauksia isien ja äitien kanssa tehtäviin asioihin, ovat tekemiset suurin piirtein samoja, vain järjestys vaihteli hieman ks. taulukko 3. Ainoastaan pihatöiden tekeminen oli selvästi vain isän kanssa tehtävä asia. Toisaalta tätäkään ei voi liittää vain pelkästään isälle kuuluvaksi, sillä haastattelun muissa yhteyksissä, esimerkiksi kotitöiden yhteydessä lapset kertoivat tekevänsä pihahommia myös äidin kanssa.

TAULUKKO 3. Yhteinen tekeminen lapsen kertomana. Suluissa mainintojen lukumäärä.

Kuka tekee?	
Lapsi ja isä	Lapsi ja äiti
1. Iltatoimet (4); Ulkoilu ja urheilu (4)	1. Iltatoimet (6)
2. Kortti- ja lautapelit (3); Kotityöt (3); Pihatyöt (3)	2. Kotityöt (5)
3. Jutteleminen (2); Läksyissä auttaminen (2); Vienti kouluun tai harrastuksiin (2)	3. Kortti- ja lautapelit (4); Ulkoilu ja urheilu (4)
4. Yksittäisiä vastauksia (5)	4. Vienti kouluun tai harrastuksiin (3)
5. -----	5. Läksyissä auttaminen (2)
6. -----	6. yksittäisiä vastauksia (5)

Mukava tekeminen. Ulkoilu ja urheilu olivat selvästi lasten mielestä mukavinta puuhaa isän kanssa. Sen sijaan äitien kohdalla ei vastaavasti ollut yhtä, ”ylitse muiden”, olevaa asiaa. Leipominen sekä ulkoilu ja urheilu olivat molemmat kolmen lapsen mielestä mukavinta puuhaa äidin kanssa.

*”H: Mikä äitin kan tehtävistä asioista vois olla mukavinta?
P8: Ehkä tehä niitä pullaukkoja.”*

Lauta- ja korttipelien pelaaminen äidin kanssa oli mukavaa puuhaa kahden lapsen mielestä. Lisäksi kaksi tyttöä piti mukavana äidin kanssa kahdestaan olemista ja juttelemistä. Tekemisen ei välttämättä tarvinnut olla mitään erikoista, vaan siihen riitti äidin läsnäolo ja huomio lapselle.

”No, sitten...joskus on ehkä mukavaa tuota sillä tavalla vaikka, kun tuossa on tuommoinen puutarhakeinu niin siinä on joskus ihan mukava istua ja puhua välillä, mutta sitä ei kyllä kovin usein, mutta ihan joskus vaan.” T5

Edellisten lisäksi mukavia asioita äidin kanssa olivat kaupungilla käynnit, pihahommat sekä käsityöt, jotka keräsivät yksittäisiä vastauksia. Isiin liittyvä mieluinen tekeminen oli toiminnallista kun taas vastaavasti äidin kanssa mukavaa saattoi olla rauhallisempi tekeminen kuten lukeminen, jutteleminen tai leipominen ks. taulukko 4.

TAULUKKO 4. Mukava tekeminen vanhemman kanssa lapsen kertomana. Suluisa mainintojen lukumäärä.

Kuka tekee?	
Lapsi ja isä	Lapsi ja äiti
1. Ulkoilu ja urheilu (5)	1. Leipominen (3); Ulkoilu ja urheilu (3)
2. Autoajelut (2)	2. Kahdestaan oleminen (2); Kortti- ja lautapelit (2)
3. Yksittäisiä vastauksia (5)	3. Yksittäisiä vastauksia (2)

9.2.2 Kertojana äiti

Tekeminen yleensä. Isiin verrattuna äidit nimesivät heti aluksi useita asioita, joita he tekevät lapsen kanssa. Tosin kaksi äitiä kertoi myös, että on vaikea eritellä tarkasti, mikä on yhdessä oloa ja mikä ei. Eräs äiti totesi, että on vaikea sanoa, tekeekö hän lapsen kanssa mitään erikoista, sillä ”*minulla se [tekeminen] on, lähinnä se on tätä lasten hoitamista ja lähellä olemista Ä3*”. Kysyttäessä tarkemmin, mitä hoitaminen pitää sisälleen, äiti vastasi seuraavaa:

”No, se pitää, jos sillä on jotain asiaa ja tärkeitä juteltavaa, se tulee minun luokse taikka jos joku asia on hukassa tai tarvii jotain, niin se pyytää. Se on niin kuin tätä näin ja on me jonkun verran askarreltu yhdessä ja se tykkää ompeluhommista. – – Tämmösiä, en mä sen kummempaa.” Ä3

Useat äidit (kuusi vastausta) kertoivat tekevänsä yhdessä lapsen kanssa erilaisia käden- taitoihin liittyviä asioita, kuten käsitöitä, askartelua ja ompelua. Eroa ei ollut siinä, oliko lapsi tyttö vai poika, vaan äidit tekivät erilaisia käsityö- ja askartelujuttuja niin tyttöjen kuin poikienkin kanssa. Ratkaisevampaa kuin sukupuoli oli se, että lapsi oli itse kiinnostunut em. asioista. On yllättävää, että lapsista kukaan ei maininnut tekevänsä yleensä käsitöitä äitinsä kanssa ja mieluisaksikin sen nimesi vain yksi lapsi.

”Kyllä me, sanotaan varmaan kerran kuussa, jotain yhdessä askarrellaan tai touhutaan semmmosta tekstiilityötä.” Ä7

Yhtä usein kädentaitojen kanssa äidit kertoivat lukevansa lapselle. Pääsääntöisesti lukeminen liittyi iltatoimiin, mutta muutamat äidit kertoivat lukevansa lapselle myös päivisin. Myös lapset mainitsivat äidin lukemisen, joten vastaukset olivat yhdenmukaisia. Vaikka lapset osasivat jo lukea, äidit kokivat lukemistilanteet edelleen tärkeinä sekä lapselle että myös itselleen. Niiden yhteydessä oli mahdollista pohtia ja keskustella syvällisiäkin asioita.

”Sitten jos taas luetaan tämmöstä vaikka lasten kuvaraamattua tai jotakin muuta, niin sieltä nousee kysymyksiä, jotka on hyvin syvällisiä. Kokee tietysti vanhempana hyvin antoisana sen, että voi käsitellä semmoisia elämän peruskysymyksiä, syvällisiäkin asioita. Se, että laps pohtii, huomata, että pienikin laps voi pohtia tosi syvällisesti asioita ja keskustella niistä. Että jos ei oo kiire, mä koen sen aika palkitsevana ja antoisana.” Ä2

Viisi äitiä mainitsi ulkoilevansa ja urheilevansa lapsensa kanssa. Liikkumismuodot olivat osittain samoja kuin isillä eli pyöräilyä, uimista ja luistelua. Sen sijaan äidit eivät maininneet erilaisia pallopelejä tai vauhdikkaampia lajeja kuten rullaluistelua. Vaikka uiminen mainittiin myös äitien joukossa, näyttäisi se kuitenkin olevan erityisesti isän ja

lapsen välinen asia, sillä vain kaksi äitiä mainitsi uivansa, erityisesti kesäisin, lapsen kanssa. Yhtä monta mainintaa ulkoilun ja urheilun ohella sai kotityöt lapsen kanssa. Äidit kertoivat tekevänsä erilaisia keittiötyitä sekä myös pihahommia lapsensa kanssa. Lapset itse mainitsivat myös keittiötyöt, kun taas pihahommat äidin kanssa eivät puolestaan tulleet heidän vastauksissaan esille.

Kouluun vieminen ja sieltä hakeminen tai koulusta vastaanottaminen oli selvästi äiteihin liittyvä asia. Viisi äitiä kertoi, että se on lapsen ja hänen yhteistä tekemistä. Koulusta tuloon liittyi usein myös päivän kuulumisten vaihto.

”Mä saan olla niitä täällä kotona ottamassa vastaan ja kuulla niitten päivän murheet ja ilot siinä heti ja tietää taas, että mitä tehdään...” Ä2

Eräs isä koki, että hän jää nimenomaan tästä paitsi, kun hän ei pysty työnsä takia olemaan kotona silloin, kun lapsi tulee koulusta.

”Kun musta tuntuu, että sekin on myös tärkeä, että niitä haetaan tai tulevat kotiin, niin minä olisin täällä, tulis heti ne jutut, koulutarinoita minulle.” II

Myös jutteleminen lapsen kanssa tuli esille äitien vastauksissa. Arkisten asioiden yhteydessä syntyy luonnollista juttelua lapsen ja vanhemman kesken. Illalla ennen nukkumaan menoa on hyvä tilaisuus jutella lapsen kanssa erilaisista asioista. Eräs äiti totesi, että erityisesti iltaisin lapselle tulee tarve jutella vanhempansa kanssa. Lapsi saattaa tällöin keksimällä keksiä asioita, joista haluaisi jutella, jotta saisi vanhemman huomiota. Vanhemmalle hetki jutteluun ei kuitenkaan ole aina paras mahdollinen.

”Ne tulee just illalla. Sit mä joskus hermostun, kun ei siinä hetkessä enää voi antaa sitä aikaa, että minkä takia sun pitää luuhata kaikki päivät muualla. Sit semmoseen aikaan vaa-dit, jolloin sitä ei pysty antamaan. Se harmittaa.” Ä7

Yhteinen tekeminen lapsen ja äidin välillä voi olla myös vain lähellä olemista, jolloin tekemisen ei välttämättä tarvitse olla toiminnallista. Tällöin äiti voi esimerkiksi kuunnella musiikkia ja lapsi tulla hänen viereensä, jolloin he ovat yhdessä, mutta yhdessäolo ei varsinaisesti pidä sisällään toiminnallisia elementtejä.

”– mut mun mielestä siinä on kaikkein hienointa just se, että me voiaan olla yhdessä hiljaa, ettei tarvi tehdä yhtään mitään.” Ä5

Lisäksi muutama äiti mainitsi käyvänsä joskus lapsen kanssa elokuvissa tai kaupassa. Loput äitien mainitsemat tekemiset olivat yksittäisiä asioita, kuten television katsominen, saunominen ja kirkossa käyminen.

Mukava tekeminen. Kuten lapset ja isät, myös äidit pitivät mieluisimpina asioina lähes samoja asioita, mitä he yleensäkin tekivät lapsensa kanssa. Eräs äiti oli kuitenkin huomannut, että lapsi vaistoa, jos vanhempi ei oikeasti halua tehdä jotain asiaa. Vanhemman mielestä tulisikin etsiä tekemisiä, jotka ovat mieluisia sekä lapselle että vanhemmalle.

”Toisaalta on joskus kokenu sitäkin, että on yrittänyt kauheesti, kun laps tykkää jostakin, niin tehdä sen lapsen takia ja lapsen ehdoilla jotakin juttua, niin on sitten kokenut jotenkin, että se laps vaistoa, että toi [vanhempi] ei oo täysillä mukana. Se [vanhempi] ei niin nauti siitä, mitä se mun takia tekee.” Ä2

Lisäksi tekemisen mielisuuteen vanhemman kannalta vaikutti myös se, että lapsikin koki tekemisen mukavana itselleen. Muutama äiti korosti, että tekeminen on mukavaa, kun siihen on varannut ajan, jottei tekemisessä ole kiireen tuntua.

”Sitä ihan mielellään tekee sellasta, kun on aikaa siihen.” Ä3

Isien vastauksiin verrattuna äitien oli helpompi nimetä erilaisia tekemisiä konkreettisesti. Silti äitien vastauksista ei pystynyt selvästi erottelemaan mieluisinta tekemistä, sillä jutteleminen, ulkoilu ja urheilu, lukeminen ja kädentaidot olivat jokainen kolmen äidin mielestä mukavinta tekemistä lapsen kanssa. Ulkoiluun ja urheiluun liittyviä asioita olivat äitien vastauksissa muun muassa uiminen, luonnossa liikkuminen ja jääkiekon pelaaminen.

”Mä tykkäsin ainakin jääkiekon peluusta, kun se oli, jakso tosi hyvin pelata. Siinä innostuu ittekin, kun ne osaa jo pelata.” Ä8

” – Janin kans mennä ja se kuinka laps havainnoi luonnossa mitä kaikkee nousee esiin: kukkia, lintuja. Tämmönen, se on jännä juttu, en tiedä, onko se lasten kautta vai oman iän myötä, että se luonnossa liikkuminen ja oleminen, kiireettömyys ja muu. Kyllä mä aatelen, että mitä mä Janin kans mieluummin, niin kyllä mä lähtisin kahestaan tuonne kävelemään tai luontoon.” Ä2

Edellisistä lainauksista heijastuu aikaisemmin erään äidin mainitsema asia, että tekeminen on mieluista myös äidille itselleen. Isienkin vastauksissa tuli esille, että mieluiten he tekevät lasten kanssa sellaisia asioita, joista itse pitävät.

Lukemiseen liittyi mieluisina asiana keskustelut, jotka pohjautuivat luettuun tekstiin. Lapsi saattaa tällöin kysellä ja esittää mielenkiintoisia ajatuksia tai pohdiskeluja. Lisäksi äidit kokivat lukuhetket läheisinä, koska siinä tilanteesta vanhempi ja lapsi olivat myös fyysisesti lähekkäin. Myös muut keskustelut lapsen kanssa olivat äitien mielestä antoi-

sia, sillä ne saivat äidin ajattelemaan asioita tarkemmin, kun lapsi pohti asioita yllättävänkin syvällisesti.

” – tosi kivaa Petrin kanssa on asioiden pohtiminen. Joskus Petri miettii oikeen filosofisia kysymyksiä. Niitä on yhdessä kauheen kiva mieltä. Joskus Petri kysyy, että mihin se avaruus loppuu ja mitä siellä on, jos se loppuu, mitä siellä sitten on, jos siellä ei oo mitään. Kaikkia tällaisia kysymyksiä, että joskus [mieltii] että mistä se sitten tulee, joskus tulee semmonen hirveen hyvä ilmapiiri ja sitten on asioita kiva mieltä.” Ä1

Erilaiset kädentaitoihin liittyvät asiat olivat myös mieluisia äideille, varsinkin jos äiti koki myös lapsen olevan innostunut asiasta. Vastauksista tuli jälleen kerran esille myös vanhemman oman mielialan ja jaksamisen vaikutus tekemisen mielekkäänä kokemiseen.

”Kyl se on hirveen kivaa, jos mä vaan jaksan, se käsitöitten tekeminen yhdessä, koska siitä näkee, miten innostunut Liisa on kokoajan.” Ä7

Loput mukavat tekemiset olivat yksittäisiä asioita, kuten leipominen. Yhteenvetona äitien vastauksia tarkastellessa voi todeta, että heidän oli helpompi eritellä tarkemmin erilaisia tekemisen muotoja kuin isien. Yhteneväistä isien vastausten suhteen oli kuitenkin se, että mukavaa tekemistä pystyi suurimmaksi osaksi tekemään kotona tai kodin lähiympäristössä. Lisäksi mukava tekeminen oli pääsääntöisesti samaa kuin mitä äidit tekivät muutenkin lapsensa kanssa. Useimmissa tapauksissa äidit kokivat tekemisen erityisen mukavana, jos he saivat tekemisestä myös jotain itselleen tai kokivat tekemisen ylipäättään antoisana.

9.3 Lasten ja vanhempien näkemysten vertailu tekemisen suhteen

Isien ja lasten tekemistä tarkasteltaessa ulkoilu ja urheilu oli molemmilla ryhmillä yleisimpiä yhteisesti tehtäviä asioita. Tarkasti ottaen lapset mainitsivat tekevänsä isien kanssa eniten erilaisia kotitöitä liittyen keittiö- ja pihatöihin, mitä isät puolestaan eivät pitäneet yhtä yleisenä tekemisenä. Vastaavasti lasten mielestä neljä isää osallistui jollakin tavalla iltatoimiin, kun isät eivät maininneet iltatoimia ja siihen liittyvää lukemista kuin kahdessa perheessä. Pelkästään näiden vastausten tarkasteleminen antaa kuitenkin väärän kuvan isien osallistumisesta iltatoimiin, sillä kun vanhemmat täyttivät ”Kuka tekee seuraavat asiat useimmin perheessä” -lomakkeen (ks. liite 3), neljässä perheessä vanhemmat vastasivat myös isän osallistuvan jollakin tavalla iltatoimiin.

Lasten vastauksista puolestaan puuttui erilaisten kädentaitoihin liittyvien asioiden tekeminen isien kanssa. Puolet isistä kuitenkin mainitsi tekevänsä lapsen kanssa jotain em. luokkaan kuuluvia asioita. Vain yksi poika kertoi tekevänsä puutöitä isänsä kanssa, mutta muiden perheiden lapset eivät haastatteluhetkellä tuoneet asiaa esille. Lauta- ja korttipelit samoin kuin koti- ja pihatyöt mainittiin sekä isien että lasten keskuudessa, joten vastaukset olivat siinä suhteessa yhdenmukaiset.

Isät mainitsivat muutamassa tapauksessa käyvänsä lapsen kanssa jossakin, mutta lasten kohdalla tämä tuli esille vain yhdessä yksittäisessä vastauksessa. Voisi olettaa, että eri paikoissa käynti jäisi lapsen mieleen ja hän mainitsisi siitä haastateltavalle. Seuraava taulukko tiivistää isien ja lasten näkemykset yhteisestä tekemisestä.

TAULUKKO 5. Isien ja lasten näkemykset yhteisestä tekemisestä.

Kuka kertoo?	
Isä	Lapsi
1. Ulkoilu ja urheilu (6)	1. Iltatoimet (4); Ulkoilu ja urheilu (4)
2. Ei mitään tiettyä tekemistä (5)	2. Kotityöt (3); Kortti- ja lautapelit (3); Pihatyöt (3)
3. Kädentaidot (4); Kortti- ja lautapelit (4)	3. Jutteleminen (2); Läksyissä auttaminen (2); Vienti kouluun tai harrastuksiin (2)
4. Koti- tai pihatyöt (3); Käydään jossakin (3)	4. Yksittäisiä vastauksia (5)
5. Iltatoimet (2)	5. -----
6. Yksittäisiä vastauksia (14)	6. -----

Isien ja lasten mieluinen tekeminen oli toiminnallista. Siitä on todisteena molempien ryhmien maininta ulkoilusta ja urheilusta. Sen sijaan muuta, molemmille ryhmille tyyppillistä yhteistä mieluista tekemistä ei ole helppo nimetä. Molemmissa ryhmissä on paljon yksittäisiä vastauksia, josta voi päätellä, että mieluinen tekeminen on ainakin osittain henkilökohtainen valinta.

TAULUKKO 6. Isien ja lasten näkemykset mukavasta tekemisestä.

Kuka kertoo?	
Isä	Lapsi
1. Kaikenlainen tekeminen (7)	1. Ulkoilu ja urheilu (5)
2. Ulkoilu ja urheilu (5)	2. Autoajelut (2)
3. Kortti- ja lautapelit (2); saunominen (2)	3. Yksittäisiä vastauksia (5)
4. Yksittäisiä vastauksia (4)	4. -----

Lapset ja äidit ilmoittivat yhtä usein yhteisen tekemisen liittyvän iltatoimiin, erityisesti iltasadun lukemiseen. Kuten isät myös äidit kertoivat yhteiseen kuuluvan erilaisia kädentaitoja, mutta lapsilta ei taaskaan tullut vastauksia tähän luokkaan. Kotitöiden tekemistä molemmat pitivät yhtenä yhteisen tekemisen muotona samoin kuin ulkoilua ja urheilua. Myös koulukuljetukset sekä äidit että lapset mielsivät yhteiseksi toiminnaksi. Vastaukset eroavat kortti- ja lautapeliin kohdalla. Haastattelukysymysten yhteydessä äidit eivät mainitse pelaamista lainkaan. Sen sijaa ”Kuka tekee seuraavat asiat useimmin perheessä” -lomakkeessa (ks. liite 3) kuusi äitiä ilmoitti pelaavansa lapsen kanssa. Nämä ristiriitaiset vastaukset voivat johtua ainakin osittain siitä, että haastateltava ei aina kykene muistamaan kaikkia asioita. Myös muutama äiti ilmoitti yhteisen tekemisen olevan käymistä jossakin. Taaskaan lapset eivät maininneet vastaavaa asiaa, vaikka voisi olettaa, että nimenomaan nämä tekemiset olisivat heillä hyvässä muistissa. Taulukko 7 kokoaa äitien ja lasten näkemyksen yhteisestä tekemisestä.

TAULUKKO 7. Äitien ja lasten näkemykset yhteisestä tekemisestä.

Kuka kertoo?	
Äiti	Lapsi
1. Kädentaidot (6); Lukeminen iltatoimien yhteydessä tai muulloin (6)	1. Iltatoimet (6)
2. Ulkoilu ja urheilu (5); Koti- tai pihatyöt (5); Vienti kouluun tai harrastuksiin (5)	2. Kotityöt (5)

(jatkuu)

TAULUKKO 7. (jatkuu)

3. Jutteleminen (4)	3. Ulkoilu ja urheilu (4); Kortti- ja lautapelit (4)
4. Lähellä oleminen (3)	4. Vienti kouluun tai harrastuksiin (3)
5. Ei tiettyä tekemistä (2); Käyminen jossain (2)	5. Läksyissä auttaminen (2)
6. Yksittäisiä vastauksia (8)	6. Yksittäisiä vastauksia (5)

Äitien ja lasten mieluisista tekemistä tarkasteltaessa ei mikään yksittäinen tekeminen noussut selvästi muita asioita suosituimmaksi. Äitien vastaukset olivat kaikki samanarvoisia, mutta lasten vastauksista voi leipomista sekä ulkoilua ja urheilua pitää hienoisesti kaikista mieluisimpana asiana. Sisällöllisesti tarkasteltuna ryhmien vastaukset eroavat osittain toisistaan. Muutama lapsi mainitsee lauta- ja korttipelit mieluisimmaksi tekemiseksi, kun taas äidit eivät kokeneet kortti- ja lautapelejä mukavimmiksi asioiksi, joita voi tehdä lapsen kanssa. Toisaalta kolmen äidin mielestä kaikenlainen tekeminen oli mukavaa, joten tämän perusteella voi päätellä, että myös pelien pelaaminen olisi mieluisista tekemistä, silloin kun he sitä tekevät lapsen kanssa. Seuraava taulukko kokoaa äitien ja lasten vastaukset yhteen.

TAULUKKO 8. Äitien ja lasten näkemykset mukavasta tekemisestä.

Kuka kertoo?	
Äiti	Lapsi
1. Jutteleminen(3); Kaikenlainen tekeminen (3); Kädentaidot (3); Lukeminen (3); Ulkoilu ja urheilu (3)	1. Leipominen (3); Ulkoilu ja urheilu (3)
2. Yksittäisiä vastauksia (3)	2. Kahdestaan oleminen (2); Kortti- ja lautapelit (2)
3. -----	3. Yksittäisiä vastauksia (2)

10 YHTEISEN TEKEMISEN MERKITYKSET

10.1 Lasten kannalta lasten kertomana

Merkitysten selville saaminen oli hankalaa lasten haastattelujen yhteydessä. Lapset eivät kyenneet miettimään tai perustelemaan kovin tarkasti sitä, mitä hyötyä yhdessä tekemisestä on heille itselleen tai vanhemmilleen. Lisäksi he liittivät, osin haastattelukysymyksestä johtuen, merkitykset pääsääntöisesti kotitöiden tekemiseen. Kaikesta huolimatta lapset kertoivat tiettyjä asioita, jotka toistuivat useamman lapsen kohdalla. Vanhempien ja lapsen yhteisellä tekemisellä he kokivat olevan tarkemmin määrittelemätöntä hyötyä itselleen, oppivansa sitä kautta asioita sekä ylipäätään nauttivansa tekemisestä vanhempiensa kanssa.

Tarkemmin määrittelemättömään hyötyyn liittyvät merkitykset. Kolme lasta arveli, että yhteisellä tekemisellä on jotain hyötyä heille itselleen. He eivät osanneet kuitenkaan kuvailla tarkemmin, mitä yhteisestä tekemisestä seuraa heille itselleen.

”No, kyllä kai siitä on ja...niin onhan siitä tietysti, mutta en tiedä sitten tai siis en ainakaan muista nyt mistä asioista niin kuin erityisesti ois minulle hyötyä, mutta kyllä on niistä varmaan aika useestakin.” T5

Hyöty-sanana saattoi olla lapsille vaikea ymmärtää ja kun lapsilta kysyttiin esimerkiksi mitä hyvää yhdessä tekemisestä on tai mitä lapsi oppii tehdessään asioita vanhemman kanssa, kykenivät he yleensä erittelemään tarkemmin yhdessä tekemistä, kuten sama tyttö kertoo:

”Se [yhdessä tekeminen] on sillä tavalla aika mukavaakin – – kun voi tehdä kaikkee, niin ei tuu sitten ainakaan niin mahottoman tylsää ja sillä tavalla, vaan just jotakin tekemistä.” T5

Mielihyvään liittyvät merkitykset. Edellinen lainaus johdattaa seuraavaan teemaan, jonka lapset nostivat esille kysyessä, mitä hyvää yhdessä tekemisestä seuraa. Kolme heistä kertoi, että ylipäätään tekeminen vanhempien kanssa on mukavaa.

”Se on hauskaa laittaa niitä kukkia. Jotenkin se on vaan kivaa.” P2

Oppimiseen liittyvät merkitykset. Viisi lasta kertoi, että tekemällä asioita vanhemman kanssa, lapsi oppii erilaisia asioita. Lapset mainitsivat tässä yhteydessä lähinnä kotitöihin liittyviä asioita.

”Ehkä sitä, että mä itekin opin, jos me tehään jotain käsitöitä äitin kanssa tai jos me tehään isin kanssa läksyjä, niin mä tiedän, että ai, tälleen se tehtiin.” T7

10.2 Lasten kannalta vanhempien näkökulmasta

Kun vanhemmat pohtivat, minkä vuoksi on tärkeää, että asioita tehdään yhdessä, nousi esille viisi teemaa. Vanhemmat pitivät lapsen kannalta tärkeinä asioina tietojen ja taitojen oppimista, mikä tuli esille lastenkin vastauksissa, turvallisuuden ja luottamuksen välittämisen sekä tärkeäksi kokemisen tunteiden syntymistä. Lisäksi he pitivät tiettyjä lapsessa olevia ominaisuuksia ainakin osittaisina seurauksina yhteisestä tekemisestä. Lisäksi vanhemmat mainitsivat yksittäisiä yhteiseen tekemiseen liittyviä merkityksiä. Yhteisen tekemisen lähtökohtina he puolestaan pitivät lapsilähtöisyyttä sekä sitä, että lapsi on tekemisessä vapaaehtoisesti mukana.

”Että se lapsi tykkää siitä tekemisestä, että se oppii jotain, mikä sitä itseensä kiehtoo. Se on tärkeää sille itelleen.” I4

Vanhemmat kokivat myös, että yhteinen tekeminen on luonnollinen tapa kasvattaa ja opettaa lasta. Kuitenkin he huomauttivat, että yhteinen tekeminen ei saa aina olla opetusta.

*”Ä5: Mut se ei saa olla aina sitä opetusta.
I5: Niin, ei. Ei sen tarte olla semmosta tietoista vaan, että ikään kuin, että lapsi voi olla mukana siinä tekemisessä niin se luonnostaan tulee kykeneväksi esimerkiksi pieniä askareita ja oppii työtä ja oppii työntekoon.”*

Taitojen ja tietojen oppimiseen liittyvät merkitykset. Puolet vanhemmista uskoi yhteisen tekemisen vaikuttavan lapsen *vuorovaikutustaitojen* kehittymiseen. Tekemällä asioita vanhemman kanssa lapsi oppii yhteistyötaitoja, käsittelemään erimielisyyksiä ja onnistumisia sekä saa käyttäytymismalleja vanhemmaltaan. Oman perheen lisäksi sosiaalisia taitoja on yhden perheen mielestä hyvä harjoitella myös perheen ulkopuolisten tuttavien, esimerkiksi ystäväperheiden kanssa.

”Siinä [yhdessä tekemisessä] tulee koko tunne-elämän kirjo laidasta laitaa. Oppii erimielisyyksiä käsittelemään ja päinvastoin onnistumisia.” I6

Viisi vanhempaa oli sitä mieltä, että lapsi oppii vanhemman kanssa toimiessaan tekemään *kotitöitä*. Ennen kaikkea vanhemmat korostivat, että lapsi oppii tekemään konkreettisia asioita, mutta myös asioihin suhtautumista.

”Kyllähän se laps tietysti sen yhdessä tekemisen myötä oppii asioita, ihan jotain konkreettista tekemistä, varmaan ihan suhtautumista asioihin...” Ä1

Kaksi äitiä toi esille myös, että osallistumalla kodin yhteisiin askareisiin lapsi oppii, että hänenkin on tehtävä osuutensa kotitöistä.

”Sitähän sitä toivois, että lapsi oppis tajuamaan sen, että koti ei oo mikään palvelulaitos, missä kaikki tulee valmiina, vaan että siihen joutuu osallistumaan siihen yhteiseen tekemiseen.” Ä1

Oman osuuden tekeminen kotitöistä nähtiin hyvänä asiana paitsi taitojen kehittymisen myös lapsen itsetunnon kehityksen kannalta. Tällöin lapsi kokee, että hänen panoksena on hyödyllinen koko perheen kannalta.

Kaksi vanhempaa havaitsi kotitöiden tekemiseen osallistumisella olevan laajempiakin yhteyksiä. Heidän näkemyksen mukaan lapsi oppii samalla työntekoon, joka on hänelle tärkeää tulevaisuutta ajatellen.

”Ja on oppinu semmoseen työntekoon, että on semmonen omatoiminen semmosissa, jos tekis. Mutta mä en tarkota, että meidän perhe.” Ä8

Eräs isä korosti, että kotona lapsen on hyvä harjoitella erilaisia asioita, sillä *”täällä saa epäonnistua ja silleen ottaa opikseen. Meillä on hyvä harjoitella siivoamaan ja meillä on hyvä harjoitella leipomaan ja tekemään ruokaa ja saada niitä tärkeitä valmiuksia elämään, mitä kaikki sitten tarvii. I2”*. Tämän isän kommentti korostaa sitä, että lapsi vasta harjoittelee kotitöiden tekoa.

Yhteisellä tekemisellä nähtiin olevan yhteys lapsen *yleiseen kehitykseen*. Kolme vanhempaa oli sitä mieltä, että yhteinen tekeminen auttaa lapsen motoriikan kehittämisessä, kädentaitojen kehittämisessä sekä kielen oppimisessa, joten sillä on korvaamaton merkitys lapsen kokonaiskehitykselle.

”Tietty, jos ajattelee tätä tekemistä ja kädenperustaitoja, ne on tullu siinä palapalalta, et niitä ei oo erikseen opeteltu. Etenkin tämmönen perusmotoriikka, niin kyllä mä näkisin, että siinä on ollu merkitystä, että on saanu tehdä oikeita asioita.” I6

”Se on varmaan aivan korvaamattoman arvokas asia lapsen kehitykselle se, että vanhempien kanssa olemisen ja yhdessä tekeminen, että siinä on niin kuin monia puolia, mitä ei tuu

ajatelleeksi eikä tässäkään hetkessä tuu mieleen, mutta että, jos se otetaan pois, niin kyllä siitä on paljon esimerkkejä, että mitä siitä – –” I5

Kuten viimeisessä lainauksessa tulee ilmi, yhteinen tekeminen koetaan vanhempien mukaan lapsen kehityksen kannalta tärkeäksi asiaksi, jonka poisjäämisestä voi olla vakavia seurauksia lapsen kehitykselle.

Yhteisen tekemisen kautta lapsi oppii vanhempien mukaan myös *elämisen taitoja*. Vanhemmat pitivät tulevan elämän kannalta tärkeänä, että lapsi oppii ottamaan vastuuta omista tekemisistään sekä kykenee toimimaan uusissa tilanteissa. Ts. lapsi oppii elämänhallintaa, kuten eräs vanhempi totesi.

”Sitä elämänhallintaa siinä myös oppii, että oppii hoitamaan jotenkin ne pienet asiat ja siten vähitellen suurempia.” Ä6

Kaiken kaikkiaan voi ajatella, että yhteisen tekemisen myötä lapsen on mahdollista saada lähes kaikki ne taidot ja tiedot, joita hän tulee tarvitsemaan elämässään.

”Sitä kauttahan se laps nyt oppii kaiken sen, mitä se elämässään tarvii, tietysti myös koulu [opettaa]. Mut sit se emotionaalinen puoli on siinä tosi tärkeää.” Ä7

Turvallisuuteen ja luottamukseen liittyvät merkitykset. Kaikki vanhemmat uskoivat yhteisen tekemisen lapsen kanssa edistävän lapsen turvallisuuden ja luottamuksen tunteen syntymistä. Tällä vanhemmat tarkoittivat yleensäkin lapsen turvallisuuden tunteen syntymistä. Kun vanhempi on läsnä, lapsi tuntee olonsa turvatuksi.

”Ollaan paljon yhdessä kotona. Mä uskon, että se antaa lapsille tommoisen pesän, turvallisuuden, että on hyvä olla kotona.” I2

Lapsi oppii tällöin luottamaan sekä vanhempiin että muihin ihmisiin. Tämä ilmenee muun muassa siten, että lapsi tulee puhumaan asioistaan vanhemmalle avoimesti.

”Et se [lapsi] uskaltaa sanoa ja tuoda sen pahanolonsa julki. Se tietää, että ei sen hullumin käy.” Ä7

Luottamukseen liitettiin myös lapsen itseluottamuksen kehitys, jota yhdessä tekeminen voi tukea. Vanhemmat pitivät tärkeänä, että lapsi kokee olevansa hyväksytty sellaisenaan.

”Edelleen mä voisin sanoa sen itsetunnon, että kyllä se sitä varmaan vahvistaa. Kokee niin kuin tärkeäksi. Kokee, että tykätään, näytetään sitä tykkäämistä. Ehkä se on yks tapa osoittaa sitä tykkäämistä, että viihtyy sen lapsen kanssa.” Ä4

Eräs äiti piti tärkeänä asiana lapsen itsetunnon kehittymisen kannalta myös sitä, että lapsi saa osallistua taitojensa mukaan kodin yhteisiin askareisiin. Näin lapsi kokee itsensä tärkeäksi ja tarpeelliseksi perheenjäseneksi.

Lapselle tunne vanhemman välittämisestä. Lähes puolet vanhemmista toi vastauksissaan esille, että yhteisen tekemisen avulla vanhempi viestii lapselle tavalla tai toisella välittävänsä hänestä. Yhdessä tekemisen tulisi olla luontaista, sillä ”*jos rakastaa lastansa, niin haluaa toimia ja tehdä niin, että on sen kanssa ja viettää sen kanssa aikaa*” Ä7. Kaksi äitiä pohti, että vanhempi ei voi koskaan olla liikaa lapsensa kanssa. Toinen heistä kuitenkin huomautti, että yhdessä tekeminen ei kuitenkaan tarkoita, että aikuinen estäisi lasta luomasta muita sosiaalisia suhteita.

”Eikä sitä voi liikaa, varmaankaan ei voi olla, ellei se yhdessä oleminen taas oo sitä, että pidättää sen lapsen itsellään eikä päästä sitä niin kuin kavereitten luo ja maailmalle ja sitä rataa, kun nyt iän myötä on normaalia.” Ä5

Tästä voi tulkita, että välittämisen ja liiallisen huolehtimisen raja voi joskus olla epäselvä. Mikä on normaalia ja mikä epänormaalia vanhemman huolenpitoa? Eräs äiti tiivistä tämän asian seuraavalla tavalla, kun kysyttiin, mitä asioita hän pitää tärkeänä lasten ja vanhempien yhdessä tekemisessä.

”Se, että ollaan lapselle paikalla, kun lapsi tarvitsee sitä. Se niin kuin on tärkeitä minusta ainakin. Se voi tulla puhumaan kaikista asioista ja jaksaa ymmärtää sitä lasta ja olla siinä paikalla. Se on minusta hirveen tärkeitä.” Ä3

Vastaus vetää yhteen aikaisemmat kommentit. Välittäminen lapsesta on sitä, että aikuinen on paikalla silloin, kun lapsi tarvitsee häntä. Tähän asiaan liittyy läheisesti lapsen tunne siitä, että hän on vanhemmilleen tärkeä kuten seuraava teema osoittaa.

Tärkeäksi kokemiseen liittyvät merkitykset. Lähes kaikki vanhemmat uskoivat tärkeäksi kokemisen tunteen syntyvän lapselle ainakin osittain yhteisen tekemisen kautta. Lapsi kokee tällöin olevansa osa perhettä ja vanhempien tekemistä, olevansa hyväksytty ja rakastettu sekä ylipäätään arvokas ja tärkeä omille vanhemmilleen.

”--Se on arvokasta sille lapselle, että antaa aikaa. Lapsikin tuntee itensä tärkeeks, kun vanhemmat on mukana siinä hänen kanssaan jotain tekemässä.” Ä8

”– kokee itensä kiireettömässä ilmapiirissä rakastetuksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin on, arvostetuksi ja hyväksytyksi.” Ä2

Eräs äiti kertoi, että lapsi saattaa joskus suostua tekemään kotitöitä, jos saa olla vanhemman kanssa kahdestaan. Tämä kertonee siitä, että myös lapsi kokee tarvitsevansa kahdenkeskistä aikaa vanhemman kanssa. Tekeminen ei välttämättä ole mieluista, mutta lapsi haluaa tehdä sitä, jotta saa vanhemman jakamattoman huomion.

”Mut sitten joskus se tekee ehkä sen takia vaan, jos se saa olla kahdestaan niin kuin mun kans, niin voi nyt jotain.” Ä7

Lapsessa olevia ominaisuuksia. Kolme vanhempaa kertoi, että yhdessä tekemisestä voi ainakin osittain johtua joitakin lapsessa olevia ominaisuuksia. Näitä olivat heidän mielestään lapsen rauhallisuus, reiluus ja rehellisyys. Lisäksi eräs vanhempi uskoi, että yhdessä asioita tehden vanhempi on voinut vaikuttaa siihen, ettei lapsi ole saanut sellaisia vaikutteita, joita ei ole lapsensa tahtonut saada.

10.3 Vanhempien kannalta lasten näkökulmasta

Kun lapset miettivät, mitä hyvää yhdessä tekemisestä seuraa vanhemmille, mainitsivat he vanhemman saavan mielihyvää yhteisestä tekemisestä sekä ajan säästymisen vanhemmalta, kun asiat tehdään yhdessä.

Vanhemman saamaan mielihyvätunteeseen liittyvät merkitykset. Lapset uskoivat, että vanhempi nauttii yhteisestä tekemisestä lapsensa kanssa, sillä *”on siinä ainakin se, että on niistä kivaa tehdä munkin kans” P6*. Lapset ajattelivat, että yhteinen tekeminen on myös vanhemmista hauskaa.

”Äiti on ainaskin sanonu, että on kivaa olla kahestaan ja sitten kyllä mä vähän luulen, että isikin, kun se tänään päivällä, se sano jotain, että hän, jotain se sano, kun mä olin kipee siinä ja makasin sohvalla.” T7

Toisaalta vanhempi saattaa lapsen mielestä saada hyvinolon paitsi yhdessäolosta myös siitä, että lapsi on avuksi, jolloin *”niillekin saattaa tulla hyvä mieli, kun mä autan” P2*. Avuksi olemiseen liittyvät merkitykset tulivat esille erityisesti kotitöihin liittyvien asioiden yhteydessä.

Ajan säästymiseen liittyvät merkitykset. Nämä vastaukset liittyivät lähinnä lasten kotitöissä auttamiseen, jolloin asiat sujuvat yhdessä tehden nopeammin. Lapset ymmärsivät, että aikaa muuhun yhteiseen tekemiseen jää enemmän, jos he auttavat vanhempiaan.

”Vanhemmista on helpompi tehdä, kun mä oon niille avuks. Pystytään nopeemmin tekeen jotain kivaa.” P6

10.4 Vanhempien kannalta heidän itsensä näkökulmasta

Pohtiessaan yhteisen tekemisen merkityksiä itselleen vanhemmat toivat esille asioita, jotka oli luokiteltavissa viiteen eri teemaan. Tekemällä lapsen kanssa asioita vanhemmat uskoivat oppivansa tuntemaan lastaan, käyvänsä läpi omaa lapsuuttaan, muuttuvansa ihmisenä, kokevansa itsensä tärkeäksi ja saavansa tekemisestä hyvän mielen. Lisäksi vanhempien vastauksissa oli lukuisia yksittäisiä vastauksia.

Oppii tuntemaan lastaan. Yli puolet vanhemmista (9 vastausta) ajatteli, että yhteisen toiminnan kautta vanhempi oppii ymmärtämään omaa lastaan ja lapsen luonteenpiirteitä. Kun lapsen kanssa viettää aikaa, vanhempi saa kuvan lapsen ajattelusta ja tarpeista, samoin kuin siitä, mistä lapsi pitää ja mikä lapselle puolestaan tuottaa vaikeuksia.

”...kun se vaatii aikaa, jos haluaa ymmärtää omaa lasta. Sen kanssa täytyy myös olla.” II

Toiminnan yhteydessä vanhemman on usein helpompi saada selville lapsen ajatuksia. Vanhemmat olivat huomanneet, että tekemisen lomassa lapsi kertoo asioistaan vanhemmalle luonnollisemmin kuin tilanteissa, joissa vanhempi kyselemällä kyselisi asioita lapselta.

”Nimenomaan, kun on yhdessä niin tosiaan, kun heittelee erilaisia kysymyksiä, sitä saa paremmin kuvan, mitä sen lapsen mielessä liikkuu – –. Niin niitä ei tuu välttämättä sanomaan tuosta suoraan, vaan sitä pitää vähän niin kuin just tuolla tapaa voi niin kuin haeskella – –.” I3

Oman lapsuuden läpikäyminen. Lasten kehitysvaiheiden myötä vanhemmat muistelevat omaa lapsuuttaan. Oman lapsuuden läpikäyminen voi tuoda vanhemmalle sekä positiivisia että vaikeampia asioita mieleen. Kun oma lapsi on tietystä ikävaiheessa, voi vanhempi muistella itseään samanikäisenä lapsena. Tällöin vanhempi saattaa verrata omia muistojaan lapsensa elämässä tapahtuviin asioihin.

”– – niin, tietysti oman elämänkaaren läpimeneminen niin kuin uudestaan niin kuin oma lapsuus, että sen kohtaa sitten omissa lapsissa myöskin, että ne on kovia juttuja ja ne panee miettimään myöskin – –.” II

Yhteisen tekemisen lomassa vanhemmalla on mahdollisuus luonnollisella tavalla kertoa lapselle äidin/isän omasta lapsuudesta. Eräs äiti kertoi, että tällöin tulee mieleen mone-nlaisia asioita, joita vanhemmalle tapahtui lapsena.

”Yleensä semmosia juttuja tulee siinä just, jos vaikka kävelee metsässä tai jossain, niin tulee mieleen, että ei niinkään tässä, että kun se lukee Aku Ankkaa, niin mä meen yhtäkkiä sanoon: ”Hei, tiiätkö sen, mitä mulle tapahtu, kun mä olin pieni.” Silloin tulee kaikkee semmosta puhumista.” Ä4

Lisäksi eräs äiti koki, että oma vanhemmuus on auttanut ymmärtämään omien vanhempien, erityisesti äidin, motiiveja, toimintatapoja ja yleensäkin äitiä erilailla. Vastauksista voinee tulkita, että omien lasten myötä omaan lapsuuteen ja omiin vanhempiin liittyvät asiat tulevat uudelleen pohdituksi, mutta hieman eri näkökulmasta kuin lapsuudessa. Oma vanhemmuus antaa asioille uudenlaisen tarkastelukulman.

Ihmisenä kasvaminen. Lapsesta seuraa ainakin osittain useita muutoksia vanhemman elämään. *Yleisesti* vanhemmat olivat sitä mieltä, että lasten myötä heille on tullut ymmärrystä elämään. Asioita ja ihmisiä tarkastelee erilaisesta ulottuvuudesta samoin kuin itseään.

”– – kyllä mä olin muuttunu jotenkin. Mulla oli semmonen olo, ilman mitään itsekehua, mutta mull oli semmonen olo, että kas vain, mä ymmärrän ihan eri tavalla kuin ennen ihmisiä yleensä. No, eihän se täydellistä ole lähestulkoonkaan, mutta semmonen suuri muutos tapahtu.” Ä5

Kolme neljäsosaa vanhemmista oli sitä mieltä, että lasten myötä heidän *persoonassaan* on tapahtunut erilaisia muutoksia. Eniten vanhemmat kokivat saaneensa lisää kärsivällisyyttä, kun olivat joutuneet tilanteisiin, joissa asiat eivät välttämättä menneet parhain päin.

”Ainakin saa kärsivällisyyttä, kun yrittää pinnistää vieteriin ja venyttää sitten, kun ei se suksi oikein luistakkaan.” Ä8

Kärsivällisyyden lisäksi vanhemmat kokivat lasten vaikuttaneen positiivisesti itsetuntoonsa. Vanhemmasta tuntuu hyvälle, kun hän pystyy huolehtimaan ja kasvattamaan omia lapsiaan sekä toimimaan sen mukaan, minkä katsoo itse parhaimmaksi toimintata-vaksi. Seuraava äidin ja isän vuoropuhelu kuvaa hyvin tätä itsetunnon vahvistumista.

*”Ä4: On se omaakin itsetuntoa ehkä vähän nostanu, pikkusen ainakin.
H: Millä tavalla se on siihen vaikuttanu?
I4: Kai se, että sä oot pärjänny.*

Ä4: *Että on selvinny monista asioista.*

I4: *Oot tehny asioita omalla tavalla.*

Ä4: *Niin, on uskaltanu tehdä niin kuin mikä itestä tuntuu parhaimmalta. Onko se just sitä, että luottaa siihen intuitioon? Siihen on ehkä kasvanu. Tietää, mitä tahtoo.*

I4: *Oikeestaan se on vähän sitä, että on ympäristö asettanu minkälaiset [odotukset] tahansa, on löytäny sen oman tien.”*

Viisi vanhempaa mainitsi lasten myötä ”joutuneensa” tarkastelemaan myös omia negatiivisia puolia, joita ei välttämättä haluaisi tiedostaa. Kaikki ei mene aina suunnitelmien mukaan, vaan perhe-elämässä, kuten muussakin elämässä on välillä ristiriitoja. Tällöin vanhempi ”kasvaa niin kuin huomaamaan myöskin oman raadollisuutensa ja oman puutteellisuutensa” Ä5.

”Ei ainakaan kuvittele liikoja ittestään, kaikkivoipana. Just, että kyllähän sitä semmosena äksyilevänä ja väsyneenä ja semmosena löytää ittensä juts sieltä kotoa. Aina sitä haluais olla, ainakin minä, kärsivällisempi ja oikeen rakastava ja hellä äiti kaikin puolin, mutta ei-pä sitä vaan pystykkään olemaan semmonen.” Ä8

Vanhempi joutuu hyvässä ja pahassa kestäämään sellaisia asioita, joita ei välttämättä haluaisi tai jaksaisi hyväksyä itsessään.

”On tietysti peili myös sillä tavalla, että huomaa niitä asioita, mitä itsessään ei välttämättä haluaisi huomata, koska ne sitten tulee myös peilinä takaisin. Se on myös sillä tavalla hyvin opettavaista.” I6

Kokoavasti edellä mainitusta voi todeta, että lapset kasvattavat vanhempien itsetunte-
musta. Oman itsetuntemuksen myötä vanhempi joutuu myös huomaamaan, että ei pysty
kaikkeen, mihin haluaisi.

”Jotenkin niin kuin kaikki ne haasteet, mitä lasten mukana tulee, niin ne on niin valtavia, että kyllä siinä nöyryys kasvaa.” Ä5

Persoonaan liittyvien muutosten yhteydessä kolme isää mainitsi itsekeskeisyyden vä-
hentyneen perheen myötä. Eräs isä kuvaa asiaa näin, että ”Ei ainakaan asiat pyöri it-
tensä ympärillä”. Perheen ja lasten myötä omat menot ja mielenkiinnonkohteet eivät
ole niin tärkeässä asemassa kuin aikaisemmin, vaan vanhempi ajattelee asioita myös
muiden perheenjäsenten kannalta.

*”– sitten itsekeskeisyydestä luopuminen jotenkin, että kun on pieniä lapsia, täytyy aina ol-
la valmis jättämään, mitä itse on tekemässä tai mitä itse haluaa tehdä tai miettiä. Täytyy
aina osata luopua siitä.”* I1

Ihmisenä olemisessa tapahtuneiden muutosten lisäksi vanhemmat kertoivat *elämänar-
voissaan* tapahtuneista muutoksista. Kolme vanhempaa mainitsi, että arvomaailma on

selkeytynyt lasten myötä. Ennen perhettä saattoivat materialistiset arvot olla etusijalla, mutta perheenperustamisen myötä nousevat tärkeämmiksi aivan muut arvot.

”Lähinnä mä aattelin nyt sitä, että onko lapsia vai eikö ole lapsia, että sitä kautta tulee se tekeminen siihen ja sitä kautta ne arvot muuttuu. Ennen lapsia saatto käyttää aikaa jonkun auton kiillottamiseen ihan eri tavalla. Nyt on muut arvot paljon tärkeempiä, että saa pysymään tämän perheen kuosissa ja sitä kautta tulee ihan eri tavalla tärkeitä asioita lasten hyvinvoinnista ja terveydestä – –” I3

Kolme vanhempaa kertoi, että lasten kanssa tekeminen ja lasten ohjaaminen tai ylipääntään keskustelu lapsen kanssa on saanut heidät *ajattelemaan asioita syvällisemmin*. Lasten avulla vanhempi on ymmärtänyt, että kaikki asiat eivät ole aina itsestään selviä kuten vanhempi on voinut luulla.

” – – vaikka aikuisesta saattaa näyttää ihan, että näinhän sen täytyy olla. Mutta lapsella on monta kysymystä, että miks tämä on näin, mikä tämä on?” I3

Aikuinen alkaakin katsoa maailmaa lapsen silmin, jolloin itsestään selvyudet eivät enää välttämättä olekaan itsestään selvyyksiä.

Persoonassa, elämänarvoissa ja ajattelemistavassa tapahtuneiden muutosten lisäksi vanhemmat mainitsivat muutamia yksittäisiä asioita, jotka olivat luokiteltavissa myös ihmisenä kasvuun liittyviksi asioiksi. Kolme vanhempaa kuitenkin toi esille *oppimisnäkökulman*. He totesivat, että myös aikuinen voi oppia lapselta. Lapsella voi olla jostakin asiasta tietoa enemmän kuin vanhemmalla tai sitten lapsi voi opettaa vanhempaansa toimimaan toisella tavalla kuin tämä on tottunut. Erään perheen äiti kertoi, että perheen lapset jakavat omastaan anteliaasti toisille. Tämän taidon hän soisi leviävän myös aikuisten keskuuteen.

Tärkeäksi kokeminen. Muutama vanhempi mainitsi, että he kokevat itsensä positiivisessa mielessä tärkeiksi lapselle, varsinkin jos he ovat lapsen kanssa kahdestaan. Tekeminen on silloin toisenlaista kuin jos koko perhe olisi läsnä. Eräs äiti kuvailee asiaa seuraavasti.

” – – siinä kokee ihan itensäkin tärkeäksi, kun on kahdestaan. Huomaa, miten se merkitsee toiselle [lapselle] paljon ihan se kahdestaan olo.” Ä4

Tekemisestä hyvä olo. Neljäsosa vanhemmista koki, että vanhempi saa lapsen kanssa tekemisestä hyvän olon itselleen. Tekeminen lapsen kanssa on mukavaa, erityisesti silloin, jos lapsikin on hyvällä tuulella.

”Kyllä siitä tulee sillain hyvä mieli ittellekin, että jos on tehny lasten kanssa, vaikei sitä sillain ajattele, että olinpas minä hyvä, kun nyt tein sen kanssa.” I8

Tekeminen ei myöskään tunnu välttämättä vanhemmalta uhrautumiselta, vaan hän voi itsekin nauttia tekemisestä lapsensa kanssa.

”Ihan hauskaahan niitten kans on touhuta.” I8

Edellä mainittujen teemojen lisäksi vanhemmat kertoivat muutamia yksittäisiä merkityksiä, joita ei voi luokitella kuuluvaksi muihin luokkiin. Näitä asioita olivat muun muassa vanhemman arvojen välittyminen yhteisen tekemisen myötä sekä esimerkkinä toiminen muille vanhemmille.

”Miksei joku esimerkin vaikutus voi myös olla, että mun mielestä se on ihan hyvä viesti ympäristöllekin, että näyttäytyy lasten kanssa.” Ä5

11 KOTITÖIDEN OSUUS YHTEISESSÄ TEKEMISESSÄ

11.1 Lapsi kotitöiden tekijänä

Tarkastelen kotitöiden tekemistä perhekohtaisesti. Tällöin on mahdollista verrata tietyn perheen lapsen ja vanhempien sanomia asioita keskenään. Perhekohtaisten kuvausten jälkeen teen yhteenvedon lapsen osallistumiseen tai osallistumattomuuteen vaikuttavista asioista sekä kotitöiden tekemiseen liitetyistä merkityksistä. Lasten haastattelujen yhteydessä tärkeintä ei ollut selvittää heidän näkemystään kotitöihin osallistumisen tiheydestä, vaan lähinnä kartoittaa erilaisia kotitöitä ja niihin osallistumista. Sen sijaan pyysin vanhemmilta arvioita myös siitä, kuinka usein lapsi todellisuudessa osallistuu kuhunkin kotityöhön.

Perhe 1

Perheen lapsi luetteli useita kotitöitä, joihin hän sanoi osallistuvansa. Lapsi kertoi tekevänsä erilaisia keittiötöitä, kuten pöydän kattamista ja poiskorjaamista sekä astianpesukoneen tyhjentämistä. Lisäksi hän mainitsi siivoavansa oman huoneensa, tekevänsä pihatöitä ja täyttävänsä puutelineitä. Keittiövuoro oli hänellä säännöllinen kotityö, mutta muita kotitöitä hän kertoi tekevänsä joskus tai silloin tällöin.

Vanhempien vastaukset olivat suurin piirtein samanlaisia lapsen vastauksiin verrattaessa. Myös he kertoivat, että lapsella on tietyt omat tehtävät, joista hän huolehtii, kuten keittiövuoro ja puutelineiden täyttäminen. Nämä olivat kutakuinkin säännöllisiä lapsen tehtäviä. Muiden kotitöiden säännöllisyydestä perheen äiti totesi seuraavaa:

” Ehkä se ois selkeempääm, jos ois tietyt päivät, mutta ei me nyt kuitenkaan olla niin järjestelmällisiä ihmisiä. Kun esimerkiksi joku roskisten vienti, niin ei se välttämättä oo ihan jokapäiväistä.” Ä1

Vanhemmat kertoivat, että lapsi osallistuu useimmiten siivoukseen keräämällä omat tavarat paikoilleen. Lisäksi isä kertoi, että lapsi on hänen mukanaan korjaushommissa, jos se on suinkin vain mahdollista.

”Vaikka siellä se on myöskin enemmän se, että se vie minulta enemmän aikaa kuin mitä se tuo. Mutta se on juuri tämä elämänharjoitus. Vaikka mun täytyy sanoa, että nyt Petrin kanssa menee nopeammin autonrenkaiden vaihto, kun hän tietää, miten toimii.” I1

Vanhemmat arvioivat, että lapsi on jollakin tasolla mukana kaikissa kotitöissä, joita kysyttiin lomakkeella (ks. liite 3) lukuun ottamatta kaupassakäyntiä. Perheen äiti totesi kuitenkin lopuksi, että vaikka lapsi yritetään saada periaatteessa mukaan kotitöihin, voi osallistuminen olla usein pientä.

Perhe 2

Lapsi kertoi useita kotihommia, joihin hän sanoi osallistuvansa. Poika oli erityisen innostunut ruoanlaitosta.

” Joo, mä tykkään, kun mä laitan aina ruokaa. Mä osaan tota tehdä tosi montaa ruokaa, spagettia, pitsaa, teeleipiä ja silleen ja maksalaatikkoa ja silleen.” P2

Lisäksi lapsi kertoi, että hänellä on keittiövuoro aina lauantaisin. Se pitää sisällään astianpesukoneen tyhjentämisen ja täyttämisen. Oman huoneen siivoaminen kuului myös lapselle, vaikka hän ei siitä erityisemmin pitänyt. Sen sijaan imuroinnista poika piti. Pihatöistä lapsi mainitsi lumityöt, haravoinnin sekä puutarhahommat, kuten kukkien kastelemisen.

Lapsen vanhempien vastaukset olivat melko lailla yhdenmukaiset. Keittiövuorosta he tosin mainitsivat, että pojalta ei ole vaadittu samanlaista osallistumista kuin vanhemmilta sisaruksilta. Niinpä astianpesukoneen tyhjentämistä ja täyttöä ei lapselta ole vielä odotettu. Sen sijaan ruokapöydän pyyhkimen ja kattaminen kuuluivat lapselle. Vanhemmat mainitsivat erityisesti pöydän kattamisen hienosti servetteinen ja nimilappuinen sekä saman sävyisin astioin lapsen mieluisimmaksi kotityöksi.

”I3: Siellä on servetit ja siellä on kaikki niin paikallaan kyllä ja...

Ä3: kun tulee vieraita..

I3: ja on pienet laput. Niin kuin tuossa [keittiön lampussa] roikku yks lappu, että muistakaa paikat.”

Oman huoneen siivoamisen suhteen vanhempien vastaukset olivat yhdenmukaiset lapsen kerronnan kanssa.

” – – Omaa huonetta imuroi, pyyhkii siellä pölyt ja tyhjentää roskiksen.” Ä3

Joskus oman huoneen siivoaminen tapahtuu oma-aloitteisesti. Tapana on kuitenkin, että huone siivotaan viikonlopun aikana. Samoin lumityöt ja puutarhanhoito olivat asioita, joihin lapsi osallistui myös vanhempien kertoman mukaan. Lisäksi vanhemmat mainitsivat puidenkannon ja saunanlämmittämisen asioiksi, joissa lapsi on mukana.

Perhe 3

Lapsi kertoi järjestelevänsä oman huoneensa tavarat pyydettäessä ja pyytämättä. Lisäksi hän mainitsi leipovansa äidin kanssa sekä olleensa isänsä kanssa pinoamassa puita. Silloin tällöin lapsi kertoi auttavansa kaupassakäyntien yhteydessä noutamalla tavaroita hyllystä. Pöydän kattamiseen liittyen lapsi mainitsi, että hän kyllä auttaisi, jos äiti pyytäisi apua.

H: Autatko sä ruoanlaitossa, esimerkiksi katat pöydän?

P3: En, kyllä mää, oisinko mä ollu kuus tai seittemän [vuotta], kun vielä pyyhkin pöydän, mutta en mä enää.

H: Miks sä et enää tee niin?

P3: En mää tiä.

H: Etkö sä enää tykkää siitä

P3: En mä oo varma. Kyllä mä haluaisin, mutta äiti ei oo pyytäny.”

Lapsen vastauksesta voi tulkita, että lapsi ei välttämättä tarjoa apuaan, jos vanhempi ei sitä häneltä erikseen pyydä. Lapsi perusteli auttamattomuuttaan myös sillä, ettei hän välttämättä kykene auttamaan vanhempaansa esimerkiksi korjaushommissa, vaikka halua auttamiseen olisi.

P3: En mää voi auttaa, kun mä en osaa mitään.

H: Sä luulet, että sä et voi auttaa?

P3: Kun iskä ei opeta.”

Vanhempien näkemys lapsen kotitöihin osallistumisesta erosi jonkin verran lapsen vastauksesta. Yhteistä vanhempien ja lapsen vastauksille oli kuitenkin se, että lapsen huoneen siivouksesta, tavaroiden järjestelystä, vastasi pääsääntöisesti lapsi. Myös leipomisessa lapsi oli äidin mukaan innokkaasti mukana. Muista keittiötöistä lapsi ei kuitenkaan äidin näkemyksen mukaan pidä.

”Ei se esimerkiksi tykkää tiskejä laittaa eikä suostuis mennä laittaaan ruokaa pöytään” Ä3

Perheen äiti totesi kuitenkin itse, että hän pystyy tekemään kotona työskennellessään kotitöitä itsekkin, jolloin lasta ei ole niin tarvinnut vielä pyytää avuksi. Toisaalta lapsen apu voi joskus vain hankaloittaa kotitöitä.

”On se mulle kerran kattanut pöydän, mutta kun se on jotenkin niin hankalaa, niin mä en oo vielä. Mä oon aatellu, että se ei vielä suju siltä, niin mä en jaksu sen kanssa vehata.” Ä3

Pihatöissä lapsi ei varsinaisesti ole mukana muutoin kuin puunkannon osalta. Kaupassakäyntiin liittyen vanhemmat kertoivat, että lapsi ei juurikaan auta vanhempiaan kauppareissujen yhteydessä muutoin kuin valitsemalla karkkia karkkihyllystä. Sen sijaan lapsen vastauksesta poiketen isä mainitsi lapsen olevan mukana erilaisissa korjaus- tai remonttihommissa. Isä mainitsi vieläpä pyytävänsä lasta mukaan, mikä erosi lapsen omasta näkemyksestä.

”– Ei se siihen tuppaudu mukaan, mutta mä yritän niin kuin saada sitä mukaan, että olis sitä yhdessä oloa ja että se sitten myöskin oppis vähän tämmösiä asioita tekemään.” I3

Isä kertoi lisäksi, että lapsesta on näissä korjaushommissa jonkin verran apua. Lapsi puolestaan uskoi, ettei voi omalla toiminnallaan olla juurikaan isälle avuksi.

Perhe 4

Lapsi kertoi auttavansa vanhempiaan siivouksessa muun muassa imuroimalla ja omaa huonetta siivoamalla. Kaupassa hän ei omasta mielestään ole auttanut vanhempiaan, sillä *”mä vingun vaan, että saanko mä ton ja saanko mä ton”*. Ruoanlaitossa mukana olemisesta lapsi oli sen sijaan innostunut, varsinkin omien ruokien valmistamisesta. Samoin leipomisessa lapsi koki auttavansa vanhempia.

”Mä oon kyllä aika paljon innostunu [ruoanlaitosta]. Joskus mä kyllä yritän tehdä vähän semmosii omia soosseja silloin kun niistä kaikista mitä äitin siitä ruoasta jää. Muuten mä en sitä hirveesti auta mitenkään.” T4

Lisäksi lapsi kertoi pöydän kattamisen olevan hänen tehtävänsä. Pihatöissä, kuten harvoinnissa, lapsi kertoi myös olevansa apuna.

Vanhemmat kertoivat, että lapsi on alkanut pitää omia tavaroitaan järjestyksessä. Sen sijaan koko talon siivouksessa, esimerkiksi imuroinnissa, ei lapsi ole säännöllisesti mukana. Myös vanhemmat mainitsivat lapsen auttavan joskus ruoanlaitossa, leipomisessa, pihatöissä ja pöydän kattamisessa. Lapsen osallistuminen kotitöihin on sattumanvaraista ja tilanteesta riippuvaa.

” Jos se tässä pyörii kyllästyneenä, niin tietenkin mä sanon, että katapas pöytä. Mutta jos sillä on ihan jotkut omat jutut, niin en mä yleensä sano, että tulepas nyt kattaan pöytä.” Ä4

Vanhemmat sanoivat, että jos lasta ei huvita, niin hän ei auta vanhempiaan. Toisaalta vanhemmat miettivät, olivatko he pyytäneetkään lasta tarpeeksi auttamaan. Yhteenvetona vanhempien vastauksista voi todeta, että oman huoneen siivoaminen oli tyypillisin kotityö, jota lapsi tekee.

Perhe 5

Lapsi vastasi usean kotityön kohdalla myöntävästi haastattelijan luettelussa erilaisia keittiö-, siivous- ja pihatöihin liittyviä asioita. Hän kertoi kattavansa ruokapöytää, siivoavansa huoneensa, leipovansa sekä haravoivansa ja tekevänsä lumitöitä. Lisäksi lapsi mainitsi poimivansa marjoja. Kaikkia muita kotitöitä lapsi kertoi tekevänsä vain joskus, mutta omien tavaroiden järjesteleminen oli säännöllinen kotityö.

”Järjestellä paikkoja ja joskus pyyhkiä pölyjä. Se imuroidaan, että ei minun tarvi siihe imuroimiseen erityisesti [osallistua].” T5

Vanhempien kertomukset lapsen osallistumisesta kotitöihin olivat hyvin yhdenmukaisia lapsen vastauksen kanssa. Lisäksi he mainitsivat muutamia asioita, kuten tiskaamisen, kaupassakäynnin ja lemmikkieläinten ruokinnan, joissa lapsi on em. asioiden lisäksi mukana. Vanhempien vastauksista tuli ilmi, että lapsi on useimmissa kotitöissä jollakin tavalla mukana. Vanhempien vastauksista heijastuikin, että lapsi on mielellään apuna monissa kotitöissä, kuten haravoinnissa ja leipomisessa.

”Minun kanssa tiskaa. Se kysykin, että saako tulla mukaan. Nytkin oli, oliko se viime viikolla, kun se kysy, että saako yhdessä tiskata. Sitten me tiskattiin yhdessä. Käsin, kun tuo kone on nyt rikki.” I5

Perhe 6

Lapsen vastaukset antavat kuvan monipuolisesta osallistumisesta kotitöihin. Hän kertoi osallistuvansa keittiötöihin, varsinkin ruoanlaittoon isänsä kanssa. Oman huoneen tavaroiden järjesteleminen ja imurointi kuului lapsen mielestä myös hänelle, vaikkakin ”*äiti auttaa tässä aika paljon*”. Lumitöitä ja haravointia lapsi kertoi tekevänsä aika paljon. Myös kaupassa lapsi kertoi auttavansa vanhempia tavaroiden kantamisessa.

Vanhempien mukaan lapsi on mukana kotitöissä melko paljon, vaikkakaan kotitöihin osallistuminen ei ole säännöllistä muutoin kuin oman huoneen tavaroiden järjestämisen

osalta. Lapsen mainitsemien asioiden lisäksi vanhemmat kertoivat lapsen olevan mukana myös muun muassa sienestyksessä ja marjastuksessa, polttopuiden pilkkomisessa, puutarhanhoidossa ja pienissä korjaushommissa. Koko kodin siivoukseen lapsi osallistuu, jos hän on paikalla, kuten lapsi itsekin totesi.

” – Jotain tehtäviä annetaan. Et jonkun verran pitää ottaa osaa. Kieltämättä kyllä useesti on niin, että hän on ulkona jo valmiiksi sitten.” Ä6

Perhe 7

Lapsi kertoi, että hän auttaa äitiä leipomisessa tai haravoinnissa. Keittiötöissä lapsi ei kertomansa mukaan ole apua muulloin kuin leipomisessa. Joskus hän myös katsoo pienempiä sisaruksia, jos vanhempi on hetken pois kotoa. Oman huoneen siivoamisesta lapsi kertoi seuraavaa:

*”H: Pitääks sun siivota tää sun oma huone, kuuluuko se sulle?
T7: Kuuluu se, mut mä en kovin usein sitä siivoo. Äiti vaan tulee imuroimaan noi lattiat.”*

Vanhempien näkemys lapsen osallistumisesta kotitöihin poikkesi jonkin verran lapsen vastauksista, sillä he kertoivat, ettei lapsi juurikaan auta oma-aloitteisesti kotihommissa. Huoneen siivoamisen kohdalla myös äiti oli samaa mieltä lapsen kanssa siitä, että siivoaminen on jäänyt viimeaikoina äidin vastuulle. Pihatöihin lapsi osallistuu vanhempien mukaan äärimmäisen vähän. Vanhempien puheesta sai kuvan, että lasta on vaikea saada mukaan kotitöihin ellei hän itse halua tulla auttamaan.

” – Suoraan sanoo ellei sitä huvita jotain tehdä. Sen takia sitä on aika vaikee saada mukaan semmoseen hommaan, kotihommaan.” Ä7

Yhteistä leipomista on äidin mukaan todella harvoin, sillä silloin mukaan on otettava myös pienemmät lapset, jolloin *”pienet söhrää ja töhrii ja pilaa kaiken”*.

Vanhemmat kuitenkin mainitsivat, että joskus lapsi saattaa tulla auttamaan vanhempiensa, jos lapsi tietää, että saa silloin olla kahdestaan tämän kanssa. Joskus lapsi katsoo pienempää sisarustaan, tosin *”kyl se vähän marisi, et se joutuu jäämän, hän ei halua”*. Vanhempien haastattelun perusteella voi päätellä, että lapsi ei juurikaan auta kotitöissä. Vastauksista voi tulkita, että kaupassakäynti on lähes ainoa asia, jossa lapsi on mielellään vanhempansa apuna. Tällöin lapsi esimerkiksi punnitsee hedelmiä, etsii ja pakkaa tavaroita.

"Et kieltämättä kyllä kaupassa hän on ihan avuks. Hän tekee sen oikein mielellään." 17

Perhe 8

Lapsi kertoi, että hänellä ei ole tiettyjä kotitöitä, mutta siitä huolimatta hän tekee niitä silloin tällöin. Hän kertoi osallistuvansa siivoukseen järjestelemällä tavaroitaan ja pyyhkimällä pölyjä.

"Mää pyyhin pölyjä, kun äiti ja isä imuroi, niin mä pyyhin pölyjä." P8

Keittiötöissä lapsi kertoi olevansa mukana leipomisessa, kattavansa pöytää sekä vievänsä oman lautasen tiskiinkin ruokailun loputtua. Lapsi kertoi pihatöiden osalta auttavansa haravoinnissa ja lumenluonnissa.

Vanhemmat kertoivat, että perheessä on käytössä kotitöiden osalta lista, johon lapsi on merkinnyt tekemänsä kotityöt. Tehtyjen kotitöiden mukaan lapsi on saanut viikkorahaa. Innostus kotitöiden tekemiseen on kuitenkin vanhempien mukaan hiipunut.

"Silloinhan ne kilvan niitä [kotitöitä tekivät]. Heitteli astioita pöytään ja...Se on vähän into laantunu." Ä8

Vanhempien vastaukset poikkesivatkin jonkin verran lapsen antamasta kuvauksesta kotitöihin osallistumisesta. Esimerkiksi siivouksen osalta vanhemmat totesivat, että lapsi auttaa siivoamisessa harvoin, samoin pöydän kattamisessa. Omien astioiden poisvienti ruoan jälkeen kuuluu kuitenkin lapsen tehtäviin ja leipomisessa lapsi on joskus mukana. Pihatöissä auttaminen ei vanhempien mukaan ollut tyypillistä lapselle. Sen sijaan vanhemmat kertoivat, että lapsi huolehtii osittain perheen lemmikkieläimistä esimerkiksi ulkoiluttamalla koira.

Yhteenvedona kaikkien lasten vastauksista voi todeta, että lapset olivat omasta mielestään jokaisessa perheessä jollakin tasolla mukana erilaisissa kotitöissä. Lapsen tekemät kotityöt liittyivät keittiötöihin kuten leipomiseen ja pöydän kattamiseen, siivoamiseen, erityisesti oman huoneen tavaroiden järjestämiseen, pihatöihin, kauppareissuilla auttamiseen sekä muutamiin yksittäisiin asioihin kuten pikkusisarusten vahtimiseen. Vanhempien luettelemat kotityöt vastasivat lasten vastauksista esille nousseita asioita sillä poikkeuksella, että vanhemmat mainitsivat lemmikkieläimistä huolehtimisen, jota lapset eivät tuoneet esille. Vanhempien vastauksista oli kuitenkin muutaman perheen osalta

tulkittavissa, että lapsen osallistuminen kotitöihin oli satunnaista eikä kovin tyypillistä. Vastaavasti toisissa perheissä vanhemmat kokivat lapsensa auttavan monissa arkiaskareissa, joskaan näilläkään lapsilla ei ollut vielä kovinkaan montaa säännöllistä kotityötä.

Yleisimmät kotityöt, joissa lapsi oli mukana, olivat lasten mukaan oman huoneen siivoaminen sekä leipominen. Jokainen lapsi mainitsi tekevänsä näitä kotitöitä vähintään joskus. Sen sijaan neljä lapsista kertoi, että tietty kotityö (keittiövuoro tai oman huoneen siivoaminen) on heidän vastuullaan säännöllisesti. Vanhempien vastauksista ei pystynyt erottamaan näin selkeästi tiettyä yksittäistä kotityötä, jossa lapsi oli mukana. Vanhemmat kertoivat lapsensa olevan apuna lähinnä siivouksessa sekä piha- ja ulkotöissä. Tuloksia vääristää se, että ”Kuka tekee seuraavat asiat useimmin perheessä” -lomakkeessa (ks. liite 3) vanhemmat kertoivat lapsensa olevan mukana piha- ja ulkotöissä säännöllisesti vain kolmessa perheessä. Vastaavasti oman huoneen siivoaminen kuului lapselle säännöllisesti vain viidessä perheessä. Seuraavaksi useimmiten mainintoja sai keittiötöissä apuna oleminen. Kuudessa perheessä lapsi on vanhempien vastausten perusteella mukana ruoanlaitossa tai leipomisessa vähintään silloin tällöin.

Lasten osallistumista tai osallistumattomuutta ei voinut tyypitellä selkeästi tiettyihin luokkiin, sillä useimmissa perheissä lapset olivat joissakin kotitöissä mukana säännöllisesti ja joissakin vain joskus. ”Kuka tekee seuraavat asiat useimmin perheessä” -lomakkeen (ks. liite 3) tietojen avulla pystyi kuitenkin jakamaan perheet kolmeen luokkaan: perheisiin, joissa lapsi osallistui vähintään kolmeen eri kotityöhön säännöllisesti (kolme perhettä), perheisiin, joissa lapsi oli mukana säännöllisesti vähintään kahdessa kotityössä (kaksi perhettä) sekä perheisiin, joissa lapsi oli mukana säännöllisesti vain yhdessä kotityössä (kolme perhettä). Jos mukaan otetaan myös vastaukset, joiden mukaan lapsi oli mukana kotitöissä myös joskus, lapsen kotitöihin osallistuminen lisääntyi. Tällöin vähintään kolmea kotityötä teki joko säännöllisesti tai satunnaisesti kuusi lasta. Vähintään kahdessa kotityössä mukana olevia lapsia samoin kuin vähintään yhdessä mukana olevia oli yhdessä perheessä. Tosin varsinkin perheissä, joissa lapsen osallistuminen kotitöihin oli myös useimmiten runsasta, ei tämä tarkastelunäkökulma muuttanut tuloksia. Taulukko 9 selventää asiaa.

TAULUKKO 9. Lasten kotitöihin osallistuminen säännöllisyyden suhteen.

Kotitöiden lukumäärä	Säännöllisyys	
	Useimmiten	Vähintään joskus
1. vähintään kolme	3 perheessä	6 perheessä
2. vähintään kaksi	2 perheessä	1 perheessä
3. vähintään yksi	3 perheessä	1 perheessä

Taulukko kertoo, että lasten osallistuminen useisiin kotitöihin oli satunnaista. Jokaisessa perheessä lapsella oli vähintään yksi kotityö, jossa hän oli mukana säännöllisesti. Jos kotitöiden tekeminen ei edellyttänyt säännöllisyyttä, lisääntyi erilaisissa kotitöissä mukana oleminen erityisesti perheissä, joissa lapsi oli mukana säännöllisesti yhdessä tai kahdessa kotityössä. On kuitenkin huomattavaa, että eräissä perheissä lapsen osallistuminen kotitöihin ei näyttänyt tällöinkään lisääntyvän, vaan hän auttoi myös silloin vain yhdessä kotityössä.

11.2 Lapsen osallistumista kannustavia tai ehkäiseviä tekijöitä

Lasten vastauksista oli selkeästi löydettävissä tiettyjä asioita, jotka kannustivat heitä ottamaan osaa perheen yhteisiin kotitöihin. Suurin osa (kuusi lasta) kertoi, että he auttavat kotitöissä, sillä *tekeminen on yleensä mukavaa*, varsinkin jos tekeminen on lapselle itselleen mieluista.

”H: Mitä mieltä sä oot vanhempien auttamisesta kotitöissä?”

P2: Ihan kivaa silleen auttaa. – – kun joku tarvii apua, voi auttaa.”

”On se välillä kivaa, mutta ei se aina oo. Silloin jos on innostuneella tuulella, sit se on kivaa.” T7

Myös neljä vanhempaa oli sitä mieltä, että lapsen oma kiinnostus kotityöhön vaikuttaa lapsen osallistumishaluun. Kotityön tekeminen sujuu sitä paremmin mitä vähemmän vanhempien on tarvinnut patistaa lasta.

”Että se on niin vaikee motivoida lasta, joka ei halua, että se pitää lähteä niin kuin siitä lapsesta itestään, että jos hänellä on se halu tulla auttamaan, niin se yleensä sujuu hirveen mukavasti. Mutta jos mä sanon, että tuu nyt ja Petri sanoo, enkä tuu, ja mä sanon, että tuut, niin se ei toimi niin hyvin.” Ä1

Vanhemmat uskoivat lapsista poiketen, että *vastuunantaminen lapselle* motivoi häntä tekemään kotitöitä. Lapsi tuntee tällöin, että häneen luotetaan ja hänellekin annetaan vastuuta yhteisistä asioista.

”Annettu pala palalta vastuuta vähän lisää.” I6

Puolet lapsista koki saavansa auttamisesta joko sosiaalisen tai materiaalisen *palkkion*, mikä kannusti heitä auttamaan kotitöissä. Muutamassa perheessä lapsille annettiin rahaa tehdyistä kotitöistä, joskaan lapset eivät kokeneet rahaa ainoana kannustimena kotitöiden tekemisessä eikä palkkaa saanut jokaisesta kotityöstä. Toisaalta kotityön suorittaminen saattoi olla myös ehtona jonkin muun asian saavuttamiselle.

”Jos haluaa vaikka mennä kaverille ja äiti sanoo, että ei saa mennä ennen kuin on siivonnu täällä, niin sitten mä siivoon äkkiä kaikki huoneet niin sitten mä pääsen.” P8

Eräs isä mainitsi, että lapselle annetaan pieni palkkio silloin tällöin, mikä kannustaa lasta tekemään kotitöitä. Lisäksi kaksi vanhempaa kertoi, että lapsi oli ehdottanut, että voisi tehdä kotitöitä, jos saisi siitä palkkaa. Vanhempien vastauksissa esiin tullut onnistumisen tunne voidaan rinnastaa lasten vastausten hyvän mielen saamiseen.

Viisi lasta mainitsi, että *jos kotityö ei kiinnosta tai lapsi ei pidä siitä*, on se yksi syy siihen, miksei lapsi haluaisi auttaa vanhempiaan. Oma mielihyvä voi tällöin mennä yhteisen edun eli kotitöiden tekemisen edelle. Siivoaminen oli erityisesti asia, josta lapset eivät erityisemmin pitäneet.

”Äiti sanoo siitä [sängynpetaaminen], mutta en mä ihan joka päivä tee. Mä yritän olla silleen, että äiti joutuis petaamaan sen. Mä en oikein tykkää siitä hommasta.” P6

Kun vanhemmilta kysyttiin lasten osallistumattomuuden syytä lähes puolet heistä (seitsemän) oli sitä mieltä, että jos kotityö ei innosta lasta, ei hän myöskään ole siinä mukana. Vanhemman on vaikea saada lasta mukaan sellaisiin kotitöihin, jotka eivät kiinnosta lasta.

”Sitä ei huvita, että se tekee silloin, kun sitä huvittaa.” I4

Tällaisissa tapauksissa vanhempi ei aina viitsi pakottaa lasta kotitöihin.

”Sitten kun se on vastenmielistä, varsinkin kaikki siivoaminen ja sellanen niin sit sen vaan antaa mennä. Se [lapsi] niin kuin sitten liukuu käsistä se lapsi siinä.” Ä7

Kolme lasta mainitsi *omien tekemistensä*, erityisesti kaverien kanssa olemisen, vaikuttavan osallistumattomuuteen. Lapsella on kiire esimerkiksi ulos kavereiden luokse, jolloin, ”*en kyllä mitenkään voi auttaa. Kiire ulos vaan*” P6. Vanhemmat eivät maininneet tässä yhteydessä lapsen kavereista johtuvia syitä, vaikkakin kokonaisuudessaan kavereilla oli heidän mukaansa vaikutusta vanhemman ja lapsen yhteiseen tekemiseen. Lapsi saattoi olla esimerkiksi sopinut olevansa kaverinsa kanssa, jolloin yhteinen tekeminen vanhemman kanssa siirtyi tai jäi pois. Näistä vastauksista voi tulkita, että sama pätee myös kotitöiden yhteydessä eli lapsen kaverit vaikuttavat kotitöiden tekemiseen. Tosin tässäkin oli poikkeuksia, kuten eräs äiti totesi:

”Että se ero, että jos esimerkiksi naapurin lasten kanssa ne leikkii, niin silloin se ei päde, että ei näihin yhteisiin hommiin osallistuta. Että se on ihan eri juttu, kun joku on ihan ensimmäistä kertaa. Jos on naapurin lapsia, niin sitten että ”No niin, nyt on aika pöydän kattamiseen!” Muutenhan se [keittiövuoro] ei onnistuisi koskaan.” Ä1

Kolme lasta piti kotitöihin osallistumista ainakin joissakin yhteyksissä mahdottomana, jos he *eivät osaa auttaa* kyseisessä kotityössä. Sängyn petaaminen oli kahden lapsen mielestä tällainen asia, jota he eivät vielä osaa.

”Yleensä mä vaan heitän peiton lattialle (naurahtaa) ja enpä mä, en mä hirveen usein, ehkä joskus oon yrittäny, mutta en mä edes kunnolla osaa oikein.” T4

Eräs poika oli sitä mieltä, että koska ”*iskä ei opeta*” ei hän voi myös auttaakaan, ”*kun en mä osaa mitään*” P3.

Myös osa (neljä) vanhemmista nosti yhdeksi syyksi lapsen osallistumattomuuteen sen, ettei lapsi vielä osaa tehdä tai häneltä ei vielä ole odotettu tiettyä kotityön tekemistä. Tähän vastaukseen voi myös liittää viiden vanhemmat maininta siitä, että lapsen mukana oleminen hidastaa vanhemman tekemistä. Vanhempi pääsee joissakin tapauksissa helpommalla tehdessään asian itse kuin pyytäessään lasta apuun.

”Niinhän sitä sanotaan, että nopeemmin sä itte jonkun homman teet, kun lähet, patistat ja käsket ja etit ensin, missä ne [lapset] on.” Ä8

Lisäksi vanhemmat mainitsivat, että syynä lapsen kotitöiden osallistumattomuuteen voi olla se, *ettei lasta ole pyydetty* auttamaan tai ettei lapsen kanssa ole sovittu kotitöihin osallistumisesta. Vanhempi ei aina huomaa, miten lapsi voisi auttaa vanhempansa.

” – – kun mä rupeen, niin mä teen riuskasti näitä hommia, jotakin ruoanlaittoa ja muuta. Ei aina huomaakaan, mitä se lapsi siinä vois tehdä. Et mielelläänhän Elina tekee, kun sille antaa jonkun tehtävän.” Ä5

11.3 Kotitöihin liitetyjä merkityksiä

Kotitöihin tai yleensäkin yhteiseen tekemiseen liittynyt kysymys niiden merkityksestä lapselle tai vanhemmalle oli lapsille hankala. He saattoivat vastata, että on hyvä auttaa vanhempia, mutta heidän oli vaikea perustella vastaustaan. Lisäksi kotitöihin liitetyt merkitykset limittyivät yleisiin yhdessä tekemisen merkityksiin, joten lasten vastuksista ei ollut helppoa erotella pelkästään kotitöiden tekemisestä seurannutta hyötyä lapselle tai hänen vanhemmalleen. Lapsen vastuksista muodostui kuitenkin kolme teemaa liit- tyen sekä kotitöihin että laajemminkin yhdessä tekemiseen: merkitys yleensä, merkitys vanhemman kannalta ja merkitys lapselle itselleen. Tarkastelen tässä yhteydessä lasten perusteluja sille, miksi on tärkeää, että he tekevät kotitöitä, sikäli kun vastaukset on mahdollista erotella yleisistä yhdessä tekemiseen liitetyistä merkityksistä.

Muutama lapsi oli sitä mieltä, että kotitöiden tekemisestä on hyötyä heidän tulevaisuu- delleen, sillä he *oppivat tekemään erilaisia kotitöitä* jo lapsena, kuten siivoamista ja leipomista.

”Muuten kun...sitten kun musta tulee aikuinen niin mä oon muuten ihan liian laiska.” P1

Vanhempien kannalta ajateltuna kolme lasta mainitsi, että on *reilua auttaa* vanhempia tekemään kotitöitä. Muutoin vanhemmat joutuisivat tekemään asiat yksin, jolloin niiden tekeminenkin kestäisi kauemmin kuin jos lapsi on auttamassa.

”Ei se ihan kivaa oo, mutta toisaalta on se ihan reilua. Muuten ne joutuis tekeen ihan kai- ken.” P1

Samaan teemaan liittyi lasten ajatus siitä, että yhdessä tehden *säästyy aikaa* ja pystytään tekemään sen jälkeen jotakin mukavaa yhdessä. Tällöin lapsen auttamisesta hyötyy ko- ko perhe.

*”P8: Jos on vaikka jonnekin kiire, niin sinne ehtii sitten nopeemmin.
H: Miks sinne ehtii nopeemmin?
P8: No, kun auttaa.”*

Vanhempien kohdalla pelkästään kotitöihin liitetyt merkitykset olivat selkeämmin löy- dettäväissä kuin lasten vastuksista. Vastaukset pystyi jakamaan viiteen eri teemaan, jot- ka olivat osittain samoja kuin lasten vastauksissa. Vanhempien enemmistön (11 van- hempaa) mukaan kotitöihin osallistuminen lapsena opettaa lasta tämän hetkistä ja tule-

vaa elämää ajatellen. Kotitöihin osallistumisen yhteydessä *lapsi oppii* elämässä tarvittavia *arkiasioita*.

”Ei sen tarte olla sellasta tietosta [opettamista], vaan, että ikään kuin, että lapsi voi olla mukana siinä tekemisessä niin se luonnostaan siinä tulee kykeneväksi esimerkiksi tekemään pieniä askareita ja työtä ja oppii työntekoon.” 15

Kuusi vanhempaa uskoi, että kotitöitä tekemällä lapsi *oppii vastuullisuutta*. Vastuulla he tarkoittivat lähinnä vastuun kantamista yhteisistä asioista kuten kodin siistinä pitämistä tai laajemmin toisista ihmisistä huolehtimista. Vanhemmat korostivat sitä, että kotitöissä mukana ollessaan lapsi oppii siihen, etteivät asiat tapahdu välttämättä itsestään vaan niiden eteen on nähtävä vaivaa.

”Oppii just sitä, että tää ei oo mikään neljän tähden hotelli, että täällä ootetaan valmista vaan itte osallistuu ja sitten oman työnsä tuloksen, on se sitten ruoanlaitto tai kattamista tai siivoamista, et sit kantaa vähän vastuutakin siitä, niistä kotitöistä, että miten täällä ollaan ja eletään. Tää on yhteinen koti.” Ä8

Seuraavaksi useimmiten lapsen näkökulmasta tarkastellen vanhemmat mainitsivat, että osallistumalla kotitöihin, *lapsi voi kokea itsensä tärkeäksi ja tarpeelliseksi* perheelleen. Hänen avustaan on hyötyä koko perheelle. Muutama vanhempi tosin oli varovainen arvioidessaan asioita, joita voisi laittaa pelkästään lapsen vastuulle. Kuitenkin kotitöissä mukana oleminen koettiin myönteisessä mielessä tärkeäksi lapsen itsetunnon kehittymiselle, kuten eräs äiti totesi:

”Ehkä se [lapsi] kokee sitten itsensä tärkeäksi, että tää on mun homma ja mä osaan tän hyvin ja multa vaaditaan tää ja mä selviän siitä.” Ä4

Paitsi lapsen kannalta kotitöihin osallistumiseen liittyi merkityksiä myös vanhemman kannalta. Kuusi vanhempaa totesi, että lapsen avusta *hyöttyy koko perhe*. Vanhemmat mainitsivat, kuten muutama lapsi, että kunkin perheenjäsenen tehdessä oman osuutensa kotitöistä, antaa se mahdollisuuden vanhemmalle ja lapselle johonkin muuhun yhdessä-oloon. Lapsen osallistumisesta kotitöihin uskottiin olevan myös apua.

”Kyllä siitä jossakin laajuudessa aina apuakin on.” 13

Toisaalta muutama vanhempi totesi, että lapsen *aikaansaannos ei vielä tässä iässä ole kovin merkittävä* tai että lapsi ei kykene kovinkaan paljon auttamaan kotitöissä. Samaa asiaan liittyvät osittain aikaisemmat pohdinnat siitä, mitä kotitöitä vanhempi voi antaa lapsen vastuulle.

12 JOHTOPÄÄTÖKSET

12.1 Tutkimustulosten yhteenveto

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää 7–9-vuotiaiden lasten ja heidän vanhempiansa yhteistä tekemistä arjessa sekä valottaa yhteiseen tekemiseen liitettyjä merkityksiä. Yhteiseen tekemiseen liittyen haluttiin selvittää myös lasten kotitöihin osallistumista ja siihen liitettyjä merkityksiä. Aineisto kerättiin haastattelemalla kahdeksasta perheestä lasta sekä hänen molempia vanhempiaan. Yhteinen tekeminen vanhempien ja lasten kesken oli kaikissa perheissä tavallisimmin arkista puuhastelua, mikä tuki aikaisempien tutkimusten tuloksia (esim. Innanen 2001). Lasten osallistuminen kotitöihin sen sijaan vaihteli perhekohtaisesti syiden ollessa moninaisia. Tutkimuksen pääasiallisena antina voidaan pitää yhteiseen tekemiseen liitettyjen merkitysten esiin nostamista. Varsinkin vanhemmat pohtivat yhteisen tekemisen antia itselleen ja lapselleen moniulotteisesti. Vastauksista pystyi tulkitsemaan, että yhteinen tekeminen koettiin merkitykselliseksi monien, lähinnä ihmisenä kasvamiseen liittyvien, asioiden yhteydessä. Seuraavaksi tutkimustuloksia tarkastellaan tarkemmin aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen suhteuttaen.

Yhteinen tekeminen. Isänä ja äitinä olemisen yksilölliset toimintatavat vaikuttavat epäilemättä lapsen ja vanhemman yhteiseen tekemiseen. Pienen aineiston vuoksi tutkimuksestani ei kuitenkaan pystynyt erottamaan selkeästi eri isä- ja äitityyppeihin (ks. Huttunen 2001; Korhonen 1996 & 1999) luokiteltavissa olevia vanhempia. Tutkimuksen tarkoituksena ei myöskään ollut perehtyä vanhempien kasvatustapaan (ks. Hoikkala 1993), vaikkakin se on kiinteästi yhteydessä omaan aiheeseeni. Aineiston perusteella voi varovasti päätellä, ettei kukaan vanhemmista sopinut Huttusen (2001) passiivisiin isiin, Korhosen (1999) otteensa menettäneisiin isiin tai äitien kohdalla puuskittaisiksi (Korhonen 1994) luokiteltavissa oleviksi äideiksi. Kokoavasti vanhempien vastauksia tulkitessa voi todeta, että tässä tutkimuksessa mukana olleet isät ja äidit arvostivat omaa vanhemmuuttaan ja koettivat parhaansa mukaan tehdä asioita lapsensa kanssa.

Sekä isien että äitien kuten myös lasten vastaukset yhteisestä tekemisestä liittyivät yleisimmin tavallisiin, useimmiten kotona tai kodin lähiympäristössä tehtäviin asioihin,

kuten ulkoiluun ja urheiluun, koti- tai pihatöihin, kädentaitoihin, lukemiseen sekä lauta- ja korttipelien pelaamiseen. Tulokset olivat samansuuntaisia muiden tutkimusten (ks. Innanen 2001; Roiha & Ärling 2001) kanssa. Em. tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempien ja lasten yhteinen tekeminen on suurimmaksi osaksi arkeen ja kotiin liittyvien asioiden tekemistä, minkä myös oma tutkimukseni vahvisti. Omassa tutkimuksessani muutama vanhempi korosti lisäksi sitä, että joskus pelkkä vanhemman ja lapsen läheisyys on tärkeämpää kuin itse tekeminen, mikä tuli esille myös Roihan & Ärlingin (2001) tutkimuksessa lasten vastausten osalta sekä Innasen (2001) tutkimuksessa nuorten vastauksissa. Vanhempien ja lasten vastauksista voi tulkita, että yhteinen tekeminen on eri perheissä suurin piirtein samanlaista joskin tekemisen määrä voi vaihdella perhekohtaisesti.

Erityisesti vanhemmat toivoivat saavansa enemmän kahdenkeskistä aikaa lapsensa kanssa, mikä tuli esille myös Paajasen (2001) raportissa yhteisen ajan riittämättömyytenä. Missään perheessä vanhemmat eivät kuitenkaan myöntäneet olevansa täysin tyytymättömiä yhteiseen tekemiseen käytettyyn aikaan. Tämä voi selittyä osittain Björnbergin (1992b) havainnolla, etteivät vanhemmat helposti myönnä viettävänsä lastensa kanssa liian vähän aikaa. Yhteistä tekemistä rajoittaviksi asioiksi mainittiin yleisimmin oma mieliala ja kiinnostus tekemiseen, vanhemman ansio- tai kotityö sekä lapsen kaverit. Vaikka työn kerrottiin vievän aikaa ja energiaa lasten kanssa olemiselta, kausittain liiaksikin, ei missään perheessä pidetty yhteistä tekemistä pelkästään työelämän takia riittämättömänä. Tulokset ovat yhdenmukaisia aikaisempien tutkimusten (ks. Björnberg 1992b; Paajanen 2001) kanssa, joissa vanhemmat ovat kokeneet työn haittaavan perhe-elämää. Ratkaisuna työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi tutkimuksessani mukana olleet vanhemmat tekivät muutamissa perheissä lyhennettyä työaikaa, olivat tällä hetkellä tai olivat olleet kotona lastensa kanssa.

Verrattaessa yhdessä tekemisen eri muotoja muihin tutkimuksiin on tuloksissa havaittavissa sekä yhdenmukaisuuksia että eroavaisuuksia. Omassa tutkimuksessani *lasten kolme yleisintä tekemistä* omien kertomustensa mukaan olivat sekä *isien että äitien kanssa* koti- tai pihatöihin liittyvät asiat, iltatoimiin liittyvät traditiot, kuten iltasatu, ulkoilu ja urheilu sekä erilaisten pelien pelaaminen. Tekemisen yleisyys vaihteli hieman vanhemman sukupuolen mukaan. Vastaukset olivat samansuuntaisia kuten Roihan ja Ärlingin (2001) tulokset lapsen ja vanhemman yhteisistä puuhista sekä Paajasen (2001) tulokset

lukemisen ja kotitöihin osallistumisen osalta. Lasten vastaukset poikkesivat osittain sen sijaan Salmen ym. raportin (1998) tuloksista siten, etteivät lapset maininneet omassa tutkimuksessani yhteisiksi puuhiksi vanhempiensa kanssa ostoksilla käyntiä tai television katsomista. Sen sijaan juttelemisen mainitsi myös omassa tutkimuksessani muutama lapsi isän kanssa tehtävien asioiden yhteydessä. Ostoksilla käynnin mainintojen vähäisyyttä tutkimuksessani tukee osaltaan Paajasen (2001) tutkimus, josta selviää, että lapsen mukanaolo ostoksilla on arki-iltoina harvinaista, mutta viikonloppuisin melko yleistä. Toisaalta tutkimuksessani mukana olleiden lasten vastaukset ostoksilla käynnistä olivat ristiriidassa sen kanssa, että osa heistä kertoi kotitöiden yhteydessä auttavansa vanhempiaan ostosreissuilla. Näiden vastausten valossa ostoksilla käyntiä voidaan pitää lasten ja vanhempien yhteisenä tekemisenä myös oman tutkimukseni perusteella.

Tulokset erosivat myös vanhempien vastausten kohdalla Salmen ym. (1998) raportista. Omassa tutkimuksessani *isät kertoivat tekevänsä yleisimmin* (kolme eniten mainintoja saanutta tekemistä) lapsensa kanssa mitä tahansa, ulkoiluun ja urheiluun liittyviä asioita, kädentaitoihin liittyviä askareita sekä pelaavansa erilaisia pelejä. Näistä ainoastaan ulkoiluun ja urheiluun sekä pelien pelaamiseen liittyvät asiat tulivat esille myös Salmen ym. (1998) raportissa. Heidän tutkimuksessaan pelaamiseen oli liitetty myös leikit, kun vastaavasti omassa tutkimuksessani kukaan vanhemmista eikä lapsista maininnut varsinaisesti leikkimistä yhteiseksi tekemiseksi. Myös Korhokankaan (1996) ja Katvalan (2001) tutkimukset osoittavat, ettei varsinainen leikiksi mielletty toiminta ole lasten ja vanhempien yhteistä elämänaluetta muistojen mukaan. Tutkimukseni *äidit kokivat yhteisen tekemisen olevan yleensä* (kolme eniten mainintoja saanutta tekemistä) iltatoimiin liittyviä asioita, kädentaitoja, ulkoilua ja urheilua, koti- tai pihatöihin liittyviä askareita, kouluun tai harrastuksiin viemistä tai juttelemista. Yhtäläisyyksiä Salmen ym. (1998) tutkimuksen kanssa ovat äitien kohdalla juttelemiseen sekä ulkoiluun ja urheiluun liittyvät ilmaukset. Tutkimuksessani mukana olleiden vanhempien kohdalla tuli esiin sama mielenkiintoinen asia ostoksilla käynnin yhteydessä kuin lasten vastauksissa. Vain muutama vanhempi mainitsi ostoksilla käynnin yhteisenä tekemisenä, mutta perheen rutiineja selvittäneessä lomakkeessa kuusi perhettä mainitsi lapsen olevan mukana kauppareissuilla vähintään joskus. Salmen ym. (1998) tulokset puolestaan kertovat, että ostoksilla käynti oli äitien neljänneksi yleisin tekeminen lapsen kanssa.

Tulosten eroavaisuudet tekemisen suhteen herättävät pohtimaan saatuja tuloksia tarkemmin. Osaltaan erot voivat johtua valitusta aineistonkeruumenetelmästä. Salmen ym. (1998) kyselylomake on voinut ohjata vastaajia valitsemaan tiettyjä vastausvaihtoehtoja. Teemahaastattelu puolestaan antaa tilaa vastaajien omien näkemysten esiintuomiselle, mistä on esimerkkinä koti- ja pihatöihin liittyvät asiat, joita Salmen ym. (1998) tutkimuksessa ei tullut esille. On myös huomattava, että Salmen ym. (1998) raportin kyselylomakkeissa ei 10-vuotiaiden eikä heidän vanhempiansa vastausvaihtoehdoissa ollut kohtia, joissa olisi tiedusteltu lukuhetkiin tai nukkumaanmenopuuhiiin liittyviä asioita. Tämä selittää suurimmaksi osaksi erot heidän sekä oman tutkimukseni tulosten osalta näihin tekemisiin liittyen. Toisaalta kyselylomakkeessa voi tulla esille vastausvaihtoehtoja, joita haastateltava ei muista haastatteluhetkellä tuoda esille yhteisen tekemisen eri muotoina tai hän ei koe asiaa yhteisenä tekemisenä ehkä sen arkipäiväisyydestä johtuen. Tästä voi olla esimerkkinä television katsominen, mistä tarkemmin seuraavaksi.

Salmen ym. (1998) tutkimuksessa sekä vanhemmat että lapset kertoivat television tai videoiden katselemisen olevan yksi yleisimmistä yhdessä tekemisen muodoista. Samansuuntaisia tuloksia saatiin myös vuoden 2001 Perhebarometrissa (Paajanen 2001). Sen sijaan omassa tutkimuksessani television katselun yhteisenä tekemisenä mainitsivat vain muutamat vanhemmat sekä yksi lapsi muissa yhteyksissä kuin varsinaisesta yhdessä tekemisestä kerrottaessa. Kuitenkin jokaisessa perheessä oli televisio, joten on oletettavaa, että televisiota katseltiin myös koko perheen kesken. Tulos herätti pohtimaan, mikseivät lapset tai vanhemmat kokeneet television katsomista varsinaiseksi yhteiseksi tekemiseksi? Jallinoja (2000) nosti esille saman kysymyksen pohtiessaan yhteisen tekemisen määrittelyn vaikeutta. Myös omassa tutkimuksessani erityisesti isät totesivat, että on hankala määritellä, mikä on yhteistä tekemistä ja mikä puolestaan ei. Tämä voi selittyä sillä, että perheenjäsenet viettävät suurimman osan vapaa-ajastaan kotona (Jallinoja 2000; Paajanen 2001), joten voi olla vaikea määritellä mikä tästä ajasta katsotaan varsinaiseksi vanhemman ja lapsen yhteiseksi tekemiseksi. Itse asiassa Jallinoja (2000) kritisoi perheen käyttämän ajan pilkkomista eri toimintojen kesken, minkä hän näkee syynä siihen, ettei pelkkää yhdessä oloa, esimerkiksi television katselua, pidetä lasten ja vanhempien seurusteluna.

Mukava yhteinen tekeminen. Sekä vanhempien että lasten vastaukset osoittivat, että mieluinen yhdessä tekeminen on suurimmaksi samaa tekemistä kuin mitä perheet teke-

vät yleensäkin yhdessä kotona tai kodin lähiympäristössä. Erityisesti vanhemmat korostivat, että tekeminen tuntuu mukavalta, jos sekä lapsi että vanhempi ovat hyvällä tuulella. Lisäksi vanhemmat kokivat mielekkäimmiksi asiat, joista myös he itse pitivät. Kaiken kaikkiaan vastauksista oli vaikea nostaa esille selvästi mukavimpia asioita muutoin kuin isien ja lasten vastauksista selkeästi esille tulleet ulkoiluun ja urheiluun liittyvät vastaukset. Sen sijaan esimerkiksi äitien ja lasten keskenään mukavimpina pitämistä asioista ei noussut esille selvästi mitään yksittäistä vastausta, vaan jutteleminen, kaikenlainen tekeminen, kädentaidot, leipominen, lukeminen sekä ulkoilu ja urheilu saivat kaikki yhtä monta mainintaa. Tämä kertoo mahdollisesti siitä, että mieluiseksi koettu tekeminen on monesti jokaisen henkilökohtainen valinta, mistä syystä tuloksista ei nouse selvästi mieluisinta asiaa. On kuitenkin huomattava, että suurin osa mukavaksi koetuista tekemisistä esiintyy sekä vanhempien että lasten puheessa. Tästä voi päätellä, että tekeminen koetaan useimmiten mieluisaksi puolin ja toisin.

Roihan ja Ärlingin (2001) tutkimuksesta poiketen omassa tutkimuksessani ei tullut esille yhteiseen tekemiseen liittyviä huippuhetkiä, arjesta poikkeavia asioita kuin muutamissa esimerkiksi matkustamiseen tai elokuvissakäyntiin liittyvissä yhteyksissä. Olisi voinut odottaa, että mieluisimmiksi asioiksi mainitaan jotain muuta kuin tavallisiin, arkisiin tekemisiin liittyviä asioita. Sen sijaan uiminen oli lasten mielestä mieluisin isän kanssa tehtävä asia ja leipominen vastaavasti äidin. Isät kokivat mieluisaksi tekemiseksi kaikenlaisen tekemisen eikä äideilläkään erottunut selkeästi tiettyä mieluisinta tekemistä. Innasen (2001) tutkimuksen lukiolaiset todistavat, että tekemisen ei tarvitse olla elämyksiä tai suuria kokemuksia tuottava ollakseen tärkeä, vaan monet hyvät asiat liittyvät tavalliseen arkeen.

Yhteisen tekemisen merkitykset lapsille ja vanhemmille. Yhteiseen tekemiseen liitettyjen merkitysten moninaisuus kertoo, että kullakin perheenjäsenellä oli omiin arvoihinsa sidoksissa olevat käsityksensä yhdessä tekemisen tärkeydestä ja tarpeellisuudesta (ks. Martikainen & Haverinen 1999). Tästä huolimatta vastauksista oli poimittavissa tiettyjä, toistuvia merkityksiä, joten ne eivät olleet pelkästään yksittäisen ihmisen itsensä luomia, vaan jaettavissa kuten Lehtonen (1996) toteaa.

Merkityksiin liittyvä kysymys oli lapsille hankala. Lisäksi he eivät osanneet kovin tarkasti erotella kotitöiden tekemisestä seurannutta hyvää vanhemmille/itselleen muusta

yhteisestä tekemisestä. Lasten puheesta heijastui myös se, etteivät he olleet pohtineet vastaavanlaisia asioita aikaisemmin. Vaikka tekeminen vanhempien kanssa oli arkipäiväistä, ei tekemisen merkitystä itselle tai vanhemmille oltu pantu juurikaan merkille (ks. Lehtonen 1996). Tämä ei tarkoita sitä, etteivät lapset olisi kokeneet yhteistä tekemistä merkityksellisenä. Yhteiseen tekemiseen liitettävät merkitykset saattoivat olla heillä vielä tiedostamattomalla tasolla (ks. Siljander & Karjalainen 1991). Myös joidenkin vanhempien oli vaikea kertoa tähän teemaan liittyviä asioita, mikä voi myös selittyä tiedostettujen ja tiedostamattomien kasvatustoimintojen olemassaololla (ks. Haverinen & Martikainen 1999). Vanhemman voi olla vaikea pukea sanoiksi sitä, mikä ohjaa hänen kasvatustaan ja sitä kautta yhdessä tekemistään lapsen kanssa.

Kaikesta huolimatta lasten ja vanhempien vastauksista pystyi nostamaan esille joitakin yhteisesti jaettuja merkityksiä. Ne liittyivät pääsääntöisesti positiivisiin asioihin, kuten lapsen ja vanhemman suhteen vahvistumiseen (esim. oppii tuntemaan lasta, kokee itsensä tärkeäksi toiselle, osoittaa välittävänsä toisesta), lapsen itsenäistymiseen (esim. oppii tietoja ja taitoja) sekä ihmisenä kasvamiseen (esim. muutokset elämänarvioissa). Vanhemmat mainitsivat negatiivisemmiksi luokiteltavia yhteisestä tekemisestä seuraavia asioita ihmisenä kasvamisen -teeman yhteydessä. Lapset ja sitä kautta yhteinen tekeminen oli saanut heidät pohtimaan omia ei-niin-toivottuja ominaisuuksiaan.

Tarkemmin eriteltyinä yhteisellä tekemisellä uskottiin olevan *merkitystä lapselle* lähinnä tietojen ja taitojen oppimisessa, johon sisältyivät muun muassa vuorovaikutustaitojen ja kotitöiden oppiminen. Lisäksi yhteisen tekemisen arveltiin vahvistavan lapsen turvallisuudentunteen sekä luottamuksen syntymisen ja tärkeäksi kokemisen tunteen syntymistä. Yhdessäoloon liitetyt merkitykset voidaan tulkita siten, että vanhemmat uskoivat yhteisellä tekemisellä olevan laajemmin merkitystä lapsen yhteistyötaitoihin sekä omalla tavallaan lapsen tulevaisuuteen, esimerkiksi vastuuseen oppimiseen kotitöiden teon avulla (ks. Haverinen & Martikainen 1999). Kaiken kaikkiaan yhteistä tekemistä pidettiin lapsen kannalta merkityksellisenä asiana, jonka puutetta on vaikea, lähes mahdotonta korvata myöhemmin elämässä.

Yhteisen tekemisen seurauksina vanhempien kannalta mainittiin lähinnä omaan itsetuntemukseen ja ihmisenä kasvuun liittyviä asioita. Lapset ja sitä kautta lasten kanssa olominen oli saanut vanhemmat pohtimaan muun muassa omaa lapsuuttaan ja omia henki-

lökohtaisia ominaisuuksiaan. Lisäksi yhteisellä tekemisellä uskottiin olevan merkitystä oman lapsen ja tämän luonteenpiirteiden ymmärtämisessä. Muutama vanhempi mainitsi, että nimenomaan tekemisen yhteydessä lapsi kertoo omista asioistaan ilman, että vanhemman tarvitsisi jatkuvasti kysellä. Haverisen & Martikaisen (1999) toteamus vuorovaikutuksen yhdistymisestä suurimmaksi osaksi käytännön työtehtäviin tukee näiden vanhempien kokemuksia.

Kotityö yhteisenä tekemisenä. Tutkimuksessani mukana olleiden perheiden tekeminen poikkeaa sikäli aikaisemmista tutkimuksista (vrt. Björnberg 1992b; Salmi ym. 1998), että tekeminen liitettiin kuuluvaksi myös erilaisiin kodin arkisiin askareisiin sekä vanhempien että lasten kertomuksissa. Paajasen (2001) tulos kotitöihin osallistumisen yleisyydestä tukee saamiani tuloksia. On kuitenkin todettava, että Paajasen (2001) tutkimuksessa vajaa kolmannes 8-vuotiaista ei ollut mukana lainkaan kotitöissä arki-iltoina. Omassa tutkimuksessani lapsi oli kaikissa perheissä sekä oman että vanhempiansa kertoman mukaan apuna vähintään yhdessä kotityössä säännöllisesti. Lasten kesken oli kuitenkin eroa osallistumisen säännöllisyyden suhteen, joskin vastauksien tulkinnassa oli hankaluuksia. Vanhempien vastaukset ”Kuka tekee seuraavat asiat useimmin perheessä” -lomakkeelle (ks. liite 3) antoivat selkeimmän kuvan asiasta (ks. taulukko 9). Säännöllinen useamman kotityön tekeminen oli harvinaisempaa kuin useamman kotityön tekeminen satunnaisesti.

Lasten tekemät kotityöt olivat erilaisia auttamistöitä, jotka liittyivät yleisimmin oman huoneen siivoamiseen tai keittiötöihin. Vastauksissa oli yhtäläisyyksiä Korhosen (1996) tutkimustuloksiin nuorimpien vastaajien muistoihin lapsena tehdyistä kotitöistä. Jo aiemmin esille tullut ostoksilla käynti vanhempien ja lasten yhteiseen tekemiseen liittyen (ks. Niemi & Pääkkönen 2002) tuli omassa tutkimuksessani esille tässä yhteydessä kuuden perheen kohdalla. Vaikka lapsen osallistuminen kotitöihin vaihtelikin perhekohtaisesti, ei kukaan vanhempi tai lapsi maininnut, ettei kotitöihin osallistumista olisi edellytetty (vrt. Björnberg 1992b; Kinnunen & Mauno 2002; Zeiher 2001). Muutamat vanhemmat tosin mainitsivat, ettei lapselta oltu vielä odotettu esimerkiksi enempää osallistumista kotitöihin hänen ikänsä takia, mutta kukaan ei myöntänyt, ettei lapsen tarvinnut tehdä kotitöitä, kuten mm. em. Zeiherin tutkimuksessa selvisi. Vanhemmat eivät myöskään kantaneet huolta Korhosen (1996) tutkimuksen äitien tavoin siitä, että

olisivat omalla liiallisella lapsen puolesta tekemisellä vähentäneet lasten omatoimisuutta ja itsenäisyyttä.

Sekä vanhemmat että lapset liittivät kotitöiden tekemiseen useita merkityksiä sekä lapsen, vanhemman että koko perheen kannalta. Näistä kotitöiden tekemisen oppiminen sekä perheen ajan säästyminen tulivat esille sekä lasten että vanhempien puheissa. Lisäksi vanhemmat mainitsivat muutamia lapsen ihmisenä kasvuun liittyviä asioita kuten vastuuseen oppimisen, mikä nousi esille myös Korhosen (1996) ja Zeiherin (2001) tutkimuksista. Tämän perusteella voi tulkita, että he olivat tiedostaneet ainakin osittain kotitöiden vastuuseen kasvattavan merkityksen, jota Haverinen ja Martikainen (1999) selvittivät tutkimuksessaan. Björnbergin (1992b) tutkimustulokset olivat sen sijaan päinvastaisia, sillä hänen tutkimuksessaan mukana olleet vanhemmat eivät uskoneet, että kotitöillä olisi merkitystä lasten persoonallisuuden kasvulle. Samaisessa tutkimuksessa tuli esille, että lasten osallistuminen harrastuksiin oli vanhempien mielestä tärkeämpää kuin kotitöissä mukana oleminen, joten lapset oli vapautettu lähes kaikista kotitöistä. Omassa tutkimuksessani lasten harrastukset eivät kuitenkaan kilpailleet kotitöiden tekemisen kanssa. Missään perheessä lapsen harrastus ei tullut korostetusti esille muutoin kuin, että vanhemmat saattoivat mainita, ettei lapsella ole varsinaisia harrastuksia. Tutkimukseni vanhemmat eivät näin tuntuneet painottavan harrastuksiin osallistumista (vrt. Haverinen & Martikainen 1999).

Vaikka lasten kotitöiden tekeminen koettiin tärkeäksi, ei siihen osallistuminen ollut itsestään selvää. Suurin syy lapsen osallistumattomuuteen oli sekä vanhempien että lasten mielestä se, että kotityön tekeminen ei kiinnostanut lasta. Myös lapsen osaamattomuus tehdä kyseistä kotityötä koettiin yhdeksi estäväksi tekijäksi. Vanhempi ei myöskään tule aina ajatelleeksi, millaisissa asioissa lapsi voisi olla avuksi. Korhosen (1996) tutkimuksessa äidit totesivatkin, että kotitalouksien koneellistumisen myötä lasten mukaanotto kotitöihin on tullut vaikeammaksi. Vaikka osallistumista ehkäiseviä tekijöitä oli useampia, suurin osa tutkimuksessani mukana olleista lapsista kertoi kotitöiden tekemisen olevan useimmiten mukavaa.

12.2 Tutkimuksen arviointi

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi pelkistyy kysymykseksi koko tutkimusprosessin luotettavuudesta. Tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Tästä johtuen pääasiallinen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse, mistä johtuen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Arvioitaessa kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta ongelmana voivat olla muun muassa perinteinen, kvantitatiiviseen tutkimukseen tarkoitettu käsitteistö. (Eskola & Suoranta 1999, 211–212.) Kuitenkin tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi arvioida jollakin tavoin, vaikka perinteisesti käytettyjä termejä reliabelius ja validius ei käytettäisikään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000b, 214).

Reliaabelius tarkoittaa perinteisessä mielessä mittaustulosten luotettavuutta eli sitä, kuinka hyvin tutkimustulokset pysyvät samankaltaisina tutkijasta tai tilanteesta riippumatta. Tämä lähtökohta luotettavuuden arvioinnille on ongelmallinen laadullisessa tutkimuksessa, sillä tulkinnat samasta aineistosta ovat riippuvaisia tutkijan henkilökohtaisista kokemuksista. Lisäksi haastateltava voi toisenlaisessa tilanteessa antaa erilaisen vastauksen, vaikka kysymys olisi samanlainen. Sovellettaessa reliabeliuden käsitettä kvalitatiiviseen tutkimukseen, arviointi keskittyy pikemmin aineiston laatuun kuin tutkimustulosten täsmälliseen toistettavuuteen. Keskeiseksi arviointikohteeksi nousee tutkijan aineistosta tekemän analyysin luotettavuus. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 186, 189).

Robson (1995) on käsitellyt tutkimuksen luotettavuutta käyttövarmuuden ja tarkastuksen kestävyuden käsitteillä. Meriläinen (1999) on tulkinnut Robsonin teoriaa seuraavasti. Hänen mukaansa luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tiedot ja tulkinta eivät saa olla sattumanvaraisia. Mikäli ulkopuolinen tutkija voi todeta tutkimusprosessin olevan selkeä ja systemaattinen sekä raportoinnin osoittavan tehdyt valinnat perustelluiksi, on tutkimuksen luotettavuus taattu. (Meriläinen 1999, 146.) Tämän edellytyksenä on, että tutkija on kuvannut tarkasti tutkimuksensa toteuttamisen kaikissa tutkimuksen vaiheissa (Hirsjärvi ym. 2000b, 214). Tähän liittyen useamman tutkijan mukana olo olisi voinut monipuolistaa tutkimusta ja antaa varsinkin aineiston analyysi- ja tulkintavaiheessa arvokkaita näkökulmia aiheeseen (ks. Eskola & Suoranta 1999, 69–70). Tutkijatriangulaatiota ei kuitenkaan ollut mahdollista käyttää tässä tutkimuksessa yhteen-

sopimattomien kiinnostuksenkohteiden ja aikataulutuksen vuoksi. Tulosten luotettavuutta olisi voinut lisätä myös antamalla tutkijan tekemät tulkinnat haastateltavien arviotaviksi. Eskola & Suoranta (1999, 212) toteavat, että tutkittavat voivat olla sokeita tilanteelle tai kokemukselle, jolloin tämä ei välttämättä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Omassa tutkimuksessani tulkintojen tarkistaminen olisi ollut lasten kohdalla vaikeaa tai jopa mahdotonta. Sen sijaan pyrin haastattelutilanteissa esittämään paikoin haastateltaville tulkintoja heidän sanomistaan asioista, jolloin he saivat tilaisuuden arvioida tulkintojeni osuvuutta.

Tässä tutkimuksessa luotettavuutta kohennettiin raportoimalla tutkimuksen kulku ja aineiston analyysivaiheet mahdollisimman tarkasti. Lisäksi lukijalle kerrottiin perusteellisesti analyysin eri vaiheet sekä teemoittelun periaatteet (ks. Hirsjärvi ym. 2000b, 215). Tulosten tulkinnan luotettavuutta ja toistettavuutta lisättiin puolestaan autenttisilla lainauksilla haastateltavien puheista, joilla pyrittiin perustelemaan tutkijan esittämät tulkinnat. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 189) huomauttavat, että analyysivaiheen perusteellisesta kuvauksesta huolimatta, haastatteluaineiston tulokset ovat aina sekä tutkijan että haastateltavan yhteistoiminnan tulosta.

Laadullisessa tutkimuksessa *validiteettia* (pätevyyttä) tarkastellaan lähinnä rakennevaliditeetin kautta. Tutkimuksen tekijän on pystyttävä osoittamaan, että hänen tutkimuksensa koskee sitä, mitä hänen oli tarkoituskin tutkia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 187–189.) Validiteettia voidaan tarkastella myös tutkimuksen ulkoisena ja sisäisenä pätevyytenä. Sisäinen pätevyys tarkoittaa laadullisessa tutkimuksessa uskottavuutta tai oikeellisuutta, millä viitataan tutkimuksen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sekä menetelmien väliseen sopusointuun. Sisäiseen validiteettiin liittyy myös pätevyyden vaatimus eli tutkimustulosten on vastattava tutkimukselle asetettuja päämääriä. (Eskola & Suoranta 1999, 214; Robson 1995, Meriläisen 1999, 143–144 mukaan.)

Tässä tutkimuksessa sisäisen validiuden kriteereinä käytetyt teoreettinen ja käsitteellinen määrittely sekä aineistokeruumenetelmä olivat keskenään loogisessa suhteessa, sillä haastattelujen avulla saatiin sellaista aineistoa, jota pystyttiin tulkitsemaan teoreettiseen käsitteistöön viitaten. Toisaalta teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä toi teoreettiseen näkökulmaan käytännön ulottuvuuksia muun muassa yhteiseen tekemiseen

liitettyjen merkitysten osalta. Kerätyn aineiston avulla pystyttiin antamaan vastaukset tutkimusongelmiin, mikä omalta osaltaan lisäsi tutkimuksen pätevyyttä.

Grönfors (1982) on selvittänyt ulkoisen pätevyyden käsitettä. Eskola ja Suoranta (1999, 214) ovat tulkinneet hänen tarkoittavan ulkoisella validiteetilla tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Ulkoinen validius onkin yhteydessä enemmän tutkijaan kuin tutkittavien käyttäytymiseen. Tämän tutkimuksen ulkoista pätevyyttä pyrittiin vahvistamaan perustelemalla tulkinnat haastattelukatkelmilla sekä suhteuttamalla lopuksi saadut tulokset aikaisempaan tutkimustietoon. Hirsjärvi & Hurme (2001, 189) toteavat kokoavasti tutkimuksen validiteetin arvioinnista, että kyse on nimenomaan tutkijan menettelytapojen perustelujen uskottavuudesta. Omassa tutkimuksessani pyrin selittämään ja perustelemaan toimintatapani tutkimuksen eri vaiheissa. Aineiston luokitteluun teemoihin oli kuitenkin ajoittain vaikeaa. Jouduin tulkitsemaan haastateltavan sanoman erityisesti lasten puheista melko vähäiseenkin aineistoon nojaten. Aikuisten haastatteluissa asiat olivat puolestaan monimerkityksellisiä, jolloin oli vaikea tulkita, mihin tiettyyn teemaan heidän sanomansa olisi sijoittanut. Tästä johtuen on myönnettävä, että tutkijatriangulaatio olisi voinut tuoda tulkintojen osalta toisenlaisia tutkimustuloksia. Tällöin useamman tutkijan yhteistyö olisi antanut tutkijalle myös lisää luottamusta analyysin pätevyydestä. Loppujen lopuksi omien valintojen huolellinen kuvauskaan ei aina estä erilaisten tulosten saamista kuten Hirsjärvi & Hurme (2001, 189) huomauttavat, mikä ei välttämättä johdu tutkimusmenetelmän tai edes tutkimuksen heikkoudesta.

Laadullisen tutkimuksen yhteydessä on syytä arvioida myös tutkijan oman toiminnan vaikutusta saatuihin tutkimustuloksiin. Meriläinen (1999) on Milesin ja Hubermanin (1994) teoksen pohjalta todennut, että laadullisessa tutkimuksessa *objektiivisuutta* on kuvattu vahvistettavuuden käsitteellä. Johtopäätösten tulisi olla riippuvaisia tutkittavista ja tutkimuksesta eikä tutkijasta. Tämä on erityisen hankalaa laadullisessa tutkimuksessa, sillä tutkija itsessään on eräänlainen tutkimusväline. Tavoitteena on kuitenkin suhteellinen neutraalius ja kohtuullinen vapaus tiedostamattomasta asenteellisuudesta. (Meriläinen 1999, 148–149.) Objektiivisuus on ymmärretty laadullisessa tutkimuksessa myös ulkoiseksi validiteetiksi niissä yhteyksissä, joissa tutkimuksen toistettavuutta on käsitelty jonkin muun tutkijan toimesta. Tällöin arviointi kiinnittyy tutkijan sijaan itse tutkimukseen ja sen raportointiin. (Robson, 1995, Meriläisen 1999, 149 mukaan.) Myös täs-

sä tutkimuksessa objektiivisuuden täydellinen toteutuminen oli mahdotonta. Tutkijan omat lapsuudenaikaiset kokemukset yhdessä tekemisestä ohjasivat osaltaan esimerkiksi kysymysten asettelua tai vaikuttivat alitajuisesti vastausten tulkintaan. Haastattelujen yhteydessä tutkija koetti olla mahdollisimman neutraali tuomatta esille omia ajatuksiin, mikä ei kuitenkaan aina onnistunut. Tämä saattoi ohjata joitakin haastateltavia.

Laadullisessa tutkimuksessa tulosten *yleistettävyyttä* kuvaavina käsitteinä on käytetty siirrettävyyttä tai tilanteeseen sopivuutta sekä ulkoisen validiteetin käsitettä. Yleistettävyyden tavoitteena on selvittää tulosten merkityksellisyys myös tehdyn tutkimuksen ulkopuolella. (Alasuutari 1994 sekä Miles & Huberman 1994, Meriläisen 1999, 147 mukaan.) Laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyyteen pyrkiminen ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, sillä tutkimusjoukko on yleensä vain pieni osa mahdollisesta tilastollisen tutkimuksen otoksesta. Laadullisessa tutkimuksessa tulosten yleistämisen vastuu onkin jätetty lukijalle, minkä vuoksi tutkimusraportissa on tuotava esille kaikki tarvittava tieto yleistettävyyden arvioinnin kannalta. (Bogdan & Biklen 1982; Lincoln & Cuba 1985; Robson 1995, Meriläisen 1999, 147–148 mukaan.)

Tässä tutkimuksessa tulosten laajamittainen yleistäminen kaikkiin 1. ja 2. luokkalaisten lasten perheisiin ei ollut mahdollista aineiston koon vuoksi eikä se ollut tutkimuksen tavoite. Tarkoituksena oli lähinnä selvittää kahdeksan eri perheen yhteistä tekemistä sekä tulkita heidän näkemyksiään yhteisen tekemisen tärkeydestä. Erilaisessa ympäristössä ja elämäntilanteissa elävien perheiden vastaukset yhteisestä tekemisestä olisivat voineet olla erilaiset kuin tässä tutkimuksessa saadut.

Aineiston keruumenetelmänä teema-haastattelu oli toimiva varsinkin tekemiseen liitettyjen merkitysten ymmärtämisen kannalta. Yhteistä tekemistä olisi kuitenkin voinut selvittää johdonmukaisemmin siten, että tutkittavat olisivat pitäneet esimerkiksi viikon ajan päiväkirjaa, johon he olisivat kirjanneet erilaiset yhteiset tekemiset. Haastattelun yhteydessä tutkijalle tuli useammassa perheessä tunne, etteivät haastateltavat, erityisesti lapset, muistaneet mainita kaikkia asioita, mikä saattoi vääristää tutkimustuloksia. Tutkimuspäiväkirjojen perusteella haastattelija olisi lisäksi voinut perehtyä etukäteen tekemiseen perheittäin sekä suunnitella tarkentavat ja selventävät kysymykset perhekohtaisesti. Myös kotitöiden tekoa selvittäneen lomakkeen olisi voinut laatia toisin. Lapsen kotitöissä mukana olemista olisi ollut syytä määritellä tarkemmin kuin vain sanojen

”useimmin” ja ”joskus” avulla. Nämä epämääräiset ajanilmaukset saatettiin tulkita perheissä monella tavalla.

12.3 Tulosten soveltaminen ja jatkotutkimusaiheet

Haastattelujen aikana, erityisesti tekemisen tärkeydestä kertovia merkityksiä pohtiesaan, useat vanhemmat sanoivat, että haastattelu herätti heidät miettimään yhdessäoloa uudenlaisesta näkökulmasta. Tutusta asiasta löytyi pohdinnan kautta asioita, joita vanhemmat eivät olleet välttämättä aiemmin paljon pohtineet. Tutkimuksessa saatuja tuloksia voidaankin hyödyntää vanhempien kasvatustietoisuuden tukemisessa esimerkiksi neuvoloissa tai koulun vanhempainilloissa. Vanhempia voidaan auttaa tiedostamaan, yhteiseen tekemiseen sisältyviä merkityksiä ja sitä kautta pitämään arvossa perheiden arkisia yhteisiä hetkiä.

Tulokset kertovat myös sekä vanhemmille että lasten parissa työskenteleville, että lapsi ei välttämättä kaipaa yhdessä tekemiseen muuta kuin aikuisen aitoa läsnäoloa, mikä on hyvä huomioida lapsille suunniteltua toimintaa laadittaessa esimerkiksi koulun iltapäiväkerhoissa tai tuettaessa vanhempana olemista. Toisaalta tulokset antavat työn ja perhe-elämän välimaastossa tasapainotteleville vanhemmille lohdullisen kuvan siitä, ettei perheen arjen tarvitse olla elämää suurimpia kokemuksia, vaan siihen riittää tavallinen yhdessäolo. Vanhemmat saavat halutessaan tutkimuksen kautta tietoa, millaista vanhempien ja lasten yhteinen tekeminen voi eri perheissä olla.

Tutkimusaihetta olisi mielenkiintoista tutkia jatkossa esimerkiksi tapaustutkimuksena, jolloin tutkittaisiin vain yhden perheen arkea. Aineistonkeruumenetelmänä voitaisiin käyttää tällöin useita erilaisia menetelmiä kuten videokuvausta, haastattelua ja päiväkirjan kirjoittamista, jotta saataisiin todenmukaisempi kuvaus perheen arjesta kuin vain yhden haastattelukerran aikana. Tekemisen suhteen voisi olla lisäksi mielenkiintoista verrata, millä tavalla yhteinen tekeminen on erilaista eri-ikäisten lasten perheissä. Myös yhteiseen tekemiseen liitettyjä merkityksiä olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin ja verrata esimerkiksi miesten ja naisten yhteiselle tekemiselle antamia merkityksiä keskenään, mikä ei tässä tutkimuksessa ollut mahdollista pienen aineistonkoon vuoksi.

LÄHTEET

- Alanen, L. 1988. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä -yhteiskuntatieteellisen lapsuustutkimuksen näköaloja. *Politiikka* 30 (3), 237–244.
- Alanen, L. 1992. *Modern childhood? Exploring the 'child question' in sociology.* University of Jyväskylä. Institute for Educational Research. Publication Series A. Research Reports 50.
- Alanen, L. 2001. Children's daily lives in a central Finland town. Teoksessa L. Alanen & B. Mayll (toim.) *Conceptualizing child-adult relations.* London: Routledge Falmer, 129–143.
- Alanen, L. & Bardy M. 1991. Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. *Sosiaalhallituksen julkaisuja* 12. Helsinki: Sosiaalhallitus.
- Alasuutari, P. 1999. *Laadullinen tutkimus.* Tampere: Vastapaino.
- Antikainen, J. Haataja, M.-L. & Korhonen, M. 1994. Esipuhe. Teoksessa J. Antikainen, M.-L. Haataja & M. Korhonen (toim.) *Näkökulmia perheeseen.* Stakesin raportteja 136. Helsinki: Stakes.
- Arendell, T. 1997. A social constructionist approach to parenting. Teoksessa T. Arendell (toim.) *Contemporary parenting. Challenges and issues.* London: Sage, 1–44.
- Beck, U. 1992. *Risk society. Towards a new modernity.* Käänt. M. Ritter. London: Sage. Alkuperäisjulkaisu 1986.
- Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. 1995. *Nykyajan jäljillä.* Suom. L. Lehto. Tampere: Vastapaino. Alkuperäisjulkaisu 1994.
- Bianchi, S. & Robinson, J. 1997. What did you do Today? Children's use of time, family, composition, and the acquisition of social capital. *Journal of Marriage & Family* 59 (2), 332–344.
- Björnberg, U. 1992a. Parenting in transition. An introduction and summary. Teoksessa U. Björnberg (toim.) *European parents in the 1990s. Contradictions and comparisons.* New Brunswick: Transaction, 1–44.
- Björnberg, U. 1992b. Parents' ideals and their strategies in daily Swedish life. Teoksessa U. Björnberg (toim.) *European parents in the 1990s. Contradictions*

- and comparisons. New Brunswick: Transaction, 83–102.
- Daly, K. J. 1996. Spending time with the kids. *Family Relations* 45, 466–476.
- Doverberg, E. & Pramling, I. 1998. Att förstå barns tankar. Stockholm: Liber.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, H. 1994. Yksi ja monta perhettä. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnoista sosiaalitoimistotyössä. *Stakesin tutkimuksia* 42. Helsinki: Stakes.
- Gerris, J. 1994. Perhearvot vanhempien silmin. Perhe-elämän ja lastenkasvatuksen arvoperustaiset mallit. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Porvoo: WSOY, 144–162.
- Haavio-Mannila, E. 1984. Perhe hoiva- ja tunneyhteisönä. Teoksessa E. Haavio-Mannila, R. Jallinoja & H. Strandell (toim.) *Perhe, työ ja tunteet: ristiriitoja ja ratkaisuja*. Porvoo: WSOY, 111–183.
- Haverinen, L. & Martikainen, M. 1999. Kotitalouden toiminnan kasvattavan merkityksen tiedostaminen: kolmen perheen vuorovaikutuksen analyysi. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 5.
- Heller, A. 1984. *Everyday life*. Käänt. G. L. Cambell. London: Routledge & Kegan Paul. Alkuperäisjulkaisu 1970.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000a. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000b. *Tutki ja kirjoita*. 6. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoikkala, T. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus
- Huttunen, J. 2001. *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Ilonen, P. 2001. Vanhemmat tarvitsevat vahvan etujärjestön. *Keskisuomalainen* 1.4.2001, 14.
- Innanen, M. 2001. *Isyys ja äitiys nuorten kertomana - lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia*. Jyväskylä: Likes.
- Jallinoja, R. 2000. *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Jokinen, E. 1996. *Väsynyt äiti*. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen, R. 1999. *Miten Euroopassa yhdistetään työtä ja perhettä kansalaisen*

- kannalta? Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.) *Elämää Euroopassa. Työn ja perheen yhdistämisen moninaiset tavat ja haasteet*. Helsinki: Stakes, 9–20.
- Kapiainen, P. 2000. Hyvin hoidetut hylätyt lapset. *Keskisuomalainen* 13.2.2000, 20.
- Kapiainen, P. 2001. Kädet opettavat ajattelemaan. *Keskisuomalainen* 6.5.2001, 25.
- Katvala, S. 2001. Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 186.
- Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 99–118.
- Korhonen, M. 1996. Äideiltä tyttärille periytyvä naiskulttuuri ja huolenpidon ansat. *Naistutkimus* 1(9), 13–28.
- Korhonen, M. 1999. Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopisto. *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 39.
- Korkiakangas, P. 1996. Muistoista rakentuva lapsuus. *Kansantieteellinen Arkisto* 42. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Korvela, P. 1997. Everyday activity at home. Applying developmental work research in studying families with young children. Helsingin yliopisto. *Kasvatustieteen laitos*. Toiminnan teorian ja kehittävän työtutkimuksen yksikkö.
- Korvela, P. 2003. Yhdessä ja erikseen. Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka. *Stakesin tutkimuksia* 130. Helsinki: Stakes.
- Kuivakangas, J. 2002. Kuuluuko ääni, löytyykö keinot? Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 30–50.
- Lehtonen, M. 1996. *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, S. 2000. Vanhemmuuden arki. Arjen jäsentyminen ja vanhemmuuden toteuttaminen yksivuotiaan esikoislapsen perheessä. Jyväskylän yliopisto. *Kasvatustieteen laitos*. Pro gradu -tutkielma.
- Lüdtke, A. 1995. Introduction: What is the history of everyday life and who are its practitioners? Teoksessa A. Lüdtke (toim.) *The history of everyday life. Reconstructing historical experiences and a ways of life*. Käänt. W. Templer. New Jersey: Princeton University Press, 3–40. Alkuperäisjulkaisu 1989.
- Marin, M. 1994. Perhe ja moraalit. Vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Porvoo: WSOY, 10–24.

- Meriläinen, M. 1999. Täydennyskoulutuksen merkitys luokanopettajan ammatilliselle kehittämiselle. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja 51.
- Morgan, D. H. J. 1999. Risk and family practices. Accounting for change and fluidity in family life. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) *The new family*. London: Sage, 13–50.
- Nurminen, E. & Roos, J. P. 1992. Models of parenting: Between generations and classes. Teoksessa U. Björnberg (toim.) *European parents in the 1990s. Contradictions and comparisons*. New Brunswick: Transaction, 123–140.
- Nätkin, R. 1997. *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä*. Helsinki: Gaudeamus.
- O'Brien, M. 1992. Changing conceptions of fatherhood. Teoksessa U. Björnberg (toim.) *European parents in the 1990s*. New Brunswick: Transaction, 171–180.
- Paajanen, P. 2001. *Perhebarometri 2001. Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E 12*. Helsinki: Väestöliitto.
- Piela, U. 1991. Saatteeksi. Teoksessa U. Piela (toim.) *Arjen hurmaa. Näkökulmia arkipäivän kulttuuriin*. Helsinki: Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto, 4–5.
- Porio, A. 1992. *Annan kiireen mennä*. Helsinki: Lasten keskus.
- Pulkkinen, L. 1994. Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Porvoo: WSOY, 26–45.
- Pulkkinen, L. 2002. *Mukavaa yhdessä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pääkkönen, H. & Niemi, I. 2002. *Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhanteen vaihteissa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Qvortrup, J. 1995. Childhood in Europe. A new field of social research. Teoksessa L. Chisholm, P. Büchner, H-H. Krüger & M. du Bois-Reymond (toim.) *Growing up in Europe. Contemporary horizons in childhood and youth studies*. Berlin: Walter de Gruyter, 7–19.
- Reuna, V. 1998. *Perhebarometri 1998. Vastuu perheen arjesta. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E 4*. Helsinki: Väestöliitto.
- Ribbens, J. 1994. *Mothers and their children. A feminist sociology of childrearing*. London: Sage.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperheistä. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D nro 38. Helsinki: Väestöliitto.
- Roiha, K. & Ärling, H. 2001. *Liikunta ja muut tärkeät asiat lasten kertomana*. Jyväskylä-

- län yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Ruoppila, I. 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, J. Kinon, P. Niiranen & M. Ojala (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 26–51.
- Räsänen, M. 1994. The concepts and contents of everyday life. Teoksessa A. Kirveennummi, M. Räsänen & T. J. Virtanen (toim.) Everyday life and ethnicity. Urban families in Loviisa and Võru 1988-1991. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 17–18.
- Rönkä, A. & Kinnunen, U. 2002. Johdanto. Teoksessa A. Rönkä ja U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Jyväskylä: PS-kustannus, 4–11.
- Salmi, M. 1991. Ajatteletko arkena? Arkielämän ja tietoisien toiminnan mahdollisuus. *Sosiologia* 28(4), 237–249.
- Salmi, M., Huttunen, J. & Yli-Pietilä, P. 1998. Lapset ja lama. Stakesin raportteja 197. Helsinki: Stakes.
- Sévon, E. & Huttunen, J. 2002. Odottavan äidin vastuu. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Jyväskylä: PS-Kustannus, 72–98.
- Siljander, P. & Karjalainen, A. 1991. Merkityksen käsite kasvatustieteessä. *Kasvatus* 22 (5-6), 377–386.
- Silva, E. B. & Smart, C. 1999. The new practices and politics of family life. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) The new family? London: Sage, 1–12.
- Syrjälä, E., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Takala, P. 1994. Kohti postmodernia perhettä -perhepolitiikan muuttuvat käsitykset. Teoksessa P. Linna (toim.) Perhe. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisusarja C nro 6, 7–30.
- Valkonen, L. 1996. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempisuhteet. Stakesin tutkimuksia 52. Helsinki: Stakes.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Virtanen, T. J. 1994. Dimensions of everyday life. Teoksessa A. Kirveennummi, M. Räsänen & T. J. Virtanen (toim.) Everyday Life and Ethnicity. Urban Families in Loviisa and Võru 1988-1991. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 60–62.
- Vuorela, M.-R. 2000. Hän halusi olla parempi äiti, ja jätti lapsensa. *Keskisuomalainen* 29.10.2000, 19.

Vuori, J. 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset: sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press.

Zeiger, H. 2001. Dependent, independent and interdependent relations. Children as members of the family household in West Berlin. Teoksessa L. Alanen & B. Mayll (toim.) Conceptualizing child-adult relations. London: Routledge Falmer, 37–53.

Zinnecker, J. 1995. The cultural modernisation of childhood. Teoksessa L. Chisholm, P. Büchner, H.-H. Krüger & M. du Bois-Reymond (toim.) Growing up in Europe. Contemporary horizons in childhood and youth studies. Berlin: Walter de Gruyter, 85–94.

LIITTEET

LIITE 1: Teemahaastattelurunko vanhemmille

TAUSTAKYSYMYKSET:

TEEMA 1: ARKIELÄMÄ

-perheen arkielämä: **Kerro eilisestä päivästä koulu- ja työpäivän jälkeen.**

TEEMA 2: LASTEN JA VANHEMPIEN YHTEINEN TEKEMINEN

-mitä tehdään yhdessä: **Millaisia asioita teette yhdessä lastenne kanssa?**

-taulukko: Kuka tekee seuraavat tehtävät perheessänne?

-mikä merkitys on sillä, että lapset tekevät kotitöitä?

-yhdessä tekemisen tärkeys: Mitä asioita pidät tärkeänä lasten ja vanhempien yhdessä tekemisessä? Minkä vuoksi?

TEEMA 3: TOIVEET JA ODOTUKSET LIITTYEN YHTEISEEN TEKEMISEEN

-mieluisin yhdessä tekeminen: **Millaisia asioita teet mielellään yhdessä lapsen kanssa?**

TEEMA 4: YHDESSÄ TEKEMISEN MERKITYKSET

-mitä merkityksiä vanhempien ja lapsen yhteisellä tekemisellä on:

-lapsen ja vanhemman suhteelle

-lapsen kehitykselle ja tulevalle elämälle

-aikuisen kehitykselle?

LIITE 2: Teemahaastattelurunko lapsille

TAUSTAKYSYMYKSET:

- ikä
- keitä sinun perheeseesi kuuluu?

TEEMA 1: ARKIELÄMÄ

- kerro mitä teit eilen koulupäivän jälkeen?
- mitä teet yleensä koulun jälkeen?

TEEMA 2: LASTEN JA VANHEMPIEN YHTEINEN TEKEMINEN

- mukava tekeminen isän/äidin kanssa
- millaisia asioita tekee yleensä yhdessä isän/äidin kanssa
- kotitöihin osallistumine
- mielipide kotitöissä auttamisesta

TEEMA 3: TOIVEET JA ODOTUKSET LIITTYEN YHTEISEEN TEKEMISEEN

- mieluisuinen tekeminen isän/äidin kanssa

TEEMA 4: YHDESSÄ TEKEMISEN MERKITYKSET: MITÄ MERKITYKSIÄ YHTEISELLÄ TEKEMISELLÄ ON

- mitä hyvää yhteisestä tekemisestä lapselle/isälle/äidille

